Hallituksen esitys Eduskunnalle sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan sakkoa ja sakon muuntorangaistusta koskevien rikoslain säännösten sekä rikesakkoa koskevan lainsäädännön uudistamista. Esitys on osa rikoslain kokonaisuudistusta. Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku, jossa säädetään sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta.

Päiväsakkoja määrättäessä päiväsakon rahamäärä vahvistetaan sakotetun maksukyvyn mukaan. Päiväsakkojen lukumäärä määräytyy rikoksen moitittavuuden perusteella. Sakotettavan maksettavaksi määrättävä sakko lasketaan kertomalla päiväsakon rahamäärä päiväsakkojen lukumäärällä. Rikesakko on sen sijaan markkamäärältään kiinteä sakko. Näihin sakkojärjestelmän perusperiaatteisiin ei ehdoteta muutoksia.

Esityksen mukaan päiväsakkojen lukumäärän vähimmäis- ja enimmäismäärät säilyisivät ennallaan. Päiväsakon rahamäärä on nykyisin yksi kolmasosa sakotettavan bruttopäiväansiosta. Päiväsakon rahamäärän määräytymisessä ehdotetaan siirryttäväksi käyttämään bruttotulojen sijasta sakotettavan nettotuloja. Samalla ehdotetaan uudistettavaksi päiväsakon rahamäärän laskentatapaa. Päiväsakon vähin rahamäärä ehdotetaan korotettavaksi nykyisestä 20 markasta 40 markkaan.

Sakotettavan maksukyvyn arvioinnissa joudutaan nykyisin pääasiassa luottamaan sakotettavan omaan tuloja koskevaan ilmoitukseen. Tämä on mahdollistanut tulojen valehtemisen eli niin sanotun sakkovilpin. Esityksessä ehdotetaan, että sakotettavan maksukyky arvioitaisiin ensisijaisesti sakotettavan verotuksessa vahvistettujen tulojen perusteella.

Rikesakko voitaisiin esityksen mukaan määrätä seuraamukseksi eräiden tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten sekä myös jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta. Laissa säädettäisiin nykyistä tarkemmin, minkä tyyppisistä rikkomuksista rikesakko voitaisiin määrätä. Rikesakon soveltamisalaa on tarkoitus laajentaa ainoastaan ylinopeusrikkomuksissa. Rikesakko on nykyisin mahdollista määrätä seuraamukseksi suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa. Asetuksella säädettäisiin, että rikesakko voidaan määrätä seuraamukseksi moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 20 kilometrillä tunnissa. Rikesakon määrä porrastettaisiin sekä ylinopeuden määrän että suurimman sallitun nopeuden mukaan. Suurin rikesakko ylinopeudesta olisi 700 markkaa, kun se nykyisin on 300 markkaa. Rikesakon markkamääriä myös muista tieliikennerikkomuksista korotettaisiin hieman.

Rikesakkolain ja rikesakosta tieliikenteessä annetun lain keskeiset säännökset siirrettäisiin rikoslakiin. Laki rikesakosta tieliikenteessä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Rikesakkolakiin jäisivät ehdotuksen mukaan rikesakon määräämistä koskevat säännökset. Lain nimike ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi laiksi rikesakkomenettelystä.

Muuntorangaistuksen määräämistä ja sen pituutta koskeviin säännöksiin ei ehdoteta sanottavia muutoksia. Syyttäjän harkintavaltaa muuntorangaistuksen vaatimisessa sekä tuomioistuimen mahdollisuuksia jättää muuntorangaistus määräämättä ehdotetaan kuitenkin jonkin verran laajennettaviksi.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia, oikeudenkäymiskaarta, uhkasakkolakia, rangaistusmääräysmenettelystä annettua lakia ja jätelakia sekä säädettäväksi laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta

varten. Näihin lakeihin tehtäisiin pääasiassa uudistettavien rikoslain säännösten edellyttämät muutokset.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan vuoden 1999 alusta.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1

YLEISPERUSTELUT 5

1. Johdanto 5

2. Nykytila 5
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö 5
Sakko 5
Rikesakko 10
Uhkasakot 12
2.2. Muut pohjoismaat 13
Ruotsi 13
Tanska 16
Norja 17
2.3. Nykytilan arviointi 19

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset 20
3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi 20
3.2. Keskeiset ehdotukset 22
Säännösten keskittäminen rikoslakiin 22
Päiväsakkojärjestelmän uudistaminen 22
Muuntorangaistus 26
Rikesakko 28
Uhkasakot 30

4. Esityksen vaikutukset 30

5. Asian valmistelu 31

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja 32

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 33

1. Lakiehdotusten perustelut 33
1.1. Rikoslaki 33
2 luku. Rangaistuksista 33
2 a luku. Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta 33
1 §. Päiväsakkojen lukumäärä 33
2 §. Päiväsakon rahamäärä 33
3 §. Sakon kokonaisrahamäärä 38
4 §. Muuntorangaistuksen määrääminen 39
5 §. Muuntorangaistuksen pituus 39
6 §. Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen 40
7 §. Uhkasakon muuntamatta jättäminen 42
8 §. Rikesakko 43
9 §. Rikesakkorikkomukset 43
10 §. Rikesakon määrääminen 44
11 §. Eri rikkomuksista määrättävä rikesakko 45
1.2. Laki rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta 46
1.3. Rikesakkolaki 46
1.4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä 48

1.5. Jätelaki ... 49
1.6. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta ... 49
1.7. Oikeudenkäymiskaari ... 51
1.8. Uhkasakkolaki ... 51
1.9. Laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten ... 51

2. Voimaantulo ... 52

3. Säätämisjärjestys ... 52

LAKIEHDOTUKSET ... 54

1. Laki rikoslain muuttamisesta ... 54
2. Laki rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta ... 57
3. Laki rikesakkolain muuttamisesta ... 57
4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 11 §:n muuttamisesta ... 58
5. Laki jätelain 62 §:n muuttamisesta ... 58
6. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun muuttamisesta ... 59
7. Laki oikeudenkäymiskaaren 32 luvun muuttamisesta ... 60
8. Laki uhkasakkolain 2 §:n muuttamisesta ... 60
9. Laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten ... 61

LIITTEET ... 62

Liite 1. Rinnakkaistekstit ... 62
1. Laki rikoslain muuttamisesta ... 62
2. Laki rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta ... 70
3. Laki rikesakkolain muuttamisesta ... 71
4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 11 §:n muuttamisesta ... 74
5. Laki jätelain 62 §:n muuttamisesta ... 75
6. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun muuttamisesta 76
7. Laki oikeudenkäymiskaaren 32 luvun muuttamisesta ... 78
8. Laki uhkasakkolain 2 §:n muuttamisesta ... 79
9. Laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten ... 79
Liite 2. Luonnos asetukseksi päiväsakon rahamäärästä ... 80
Liite 3. Luonnos asetukseksi rikesakkorikkomuksista ... 81
Liite 4. Luonnos asetukseksi jäteasetuksen 24 §:n kumoamisesta ... 83

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Ehdotus sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistamisesta liittyy rikoslain (39/1889) kokonaisuudistukseen. Rikoslain kokonaisuudistus on ollut vireillä vuodesta 1972 lähtien, jolloin asetettiin rikosoikeuskomitea valmistelemaan uuden rikoslain periaatteita. Vuodesta 1980 alkaen uudistusta on valmistellut oikeusministeriön asettama erityinen projektiorganisaatio, rikoslakiprojekti.

Rikoslain kokonaisuudistus aloitettiin uudistamalla rikoslain erityistä osaa. Rikoslain erityisen osan keskeisten lukujen tultua voimaan on uudistamisen painopiste siirtynyt rikoslain yleisten oppien ja seuraamusjärjestelmän uudistamiseen. Seuraamusjärjestelmän uudistaminen on aloitettu kokeilemalla kahta uutta rikosoikeudellista seuraamusta. Yhdyskuntapalvelua koskeva kokeilu aloitettiin osassa maata vuonna 1991. Yhdyskuntapalvelu liitettiin osaksi seuraamusjärjestelmää yhdyskuntapalvelusta annetulla lailla (1055/1996) vuoden 1997 alusta alkaen. Nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annettu laki (1058/1996) tuli voimaan helmikuun alusta 1997. Uutta nuorille tarkoitettua seuraamusta kokeillaan osassa maata vuoden 1999 lopuun.

Tämän esityksen tarkoituksena on jatkaa rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän uudistamista kokoamalla rikoslakiin sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevat keskeiset säännökset. Seuraamusjärjetelmän uudistamista on tarkoitus jatkaa säätämällä myöhemmin rikoslakiin vankeutta ja ehdollista rangaistusta koskevat erilliset luvut.

Sakko on yleisin rangaistus. Rangaistukseen tuomituista yli 90 prosenttia tuomitaan päiväsakkoina määrättäviin sakkoihin. Sakkorangaistuksia määrätään vuosittain noin 300 000. Suurin osa sakoista tuomitaan liikennerikoksista. Rikesakko voidaan nykyisin määrätä seuraamukseksi tieliikennelain (267/1981) sekä jätelaissa (1072/1993) säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta. Rikesakkoja määrätään vuosittain noin 60 000.

Sakkorangaistusta edellisen kerran 1970-luvulla uudistettaessa (hallituksen esitys eräiden sakon määräämistä koskevien säännösten muuttamisesta, HE 109/1975 II vp) tavoitteena oli, että ankarimmat sakot olisivat lyhytaikaisten vapausrangaistusten vaihtoehto. Pitemmällä tähtäyksellä nähtiin tarkoituksenmukaiseksi eriyttää sakkojärjestelmää siten, että päiväsakkoina määrättävät varsinaiset sakot koettaisiin todellisiksi ja ankariksi varallisuusrangaistuksiksi, kun taas vähäisemmistä rikoksista voitaisiin määrätä kiinteä maksu. Askel tähän suuntaan oli rikesakkolain (66/1983) säätäminen vuonna 1983.

Esityksen mukaan päiväsakkoina tuomittava sakko säilyisi edelleen muiden kuin vähäisten rikosten keskeisenä seuraamuksena. Sakon lisäksi vankeusrangaistusten vaihtoehdoiksi on viime vuosina luotu muitakin seuraamuksia. Maksukykyyn ja kulutusmahdollisuuksiin kohdistuvana seuraamuksena päiväsakko on kuitenkin edelleen nykyaikainen ja käyttökelpoinen. Uusista avoseuraamuksista huolimatta päiväsakkoina tuomittava sakko tulee vastaisuudessakin säilymään merkittävimpänä vaihtoehtona lyhytaikaiselle vankeusrangaistukselle.

Päiväsakkojen sijasta on perusteltua käyttää suuruudeltaan kiinteämääräistä sakkoa, kun kysymys on lievistä rikkomuksista, joista käytännön syistä tulee määrätä rangaistus mahdollisimman yksinkertaisessa menettelyssä. Rikesakkojärjestelmää sovelletaan nykyisin lähes yksinomaan liikennerikkomuksiin. Liikennerikkomusten kaltaisessa massamenettelyssä rikesakkojärjestelmän kaltaisen summaarisen menettelyn edut ovat huomattavat.

Päiväsakkoina tuomitun sakon muuntaminen vankeudeksi sakon maksamattomuuden vuoksi koskee melko pientä sakotettujen ryhmää. Yli 90 prosenttia sakoista saadaan perityksi. Sakkojen perinnän onnistuminen ei siten johdu yksinomaan uhasta, että sakko muunnetaan vankeudeksi. Muuntorangaistuksen uhalla on kuitenkin merkitystä sakon perinnän tehosteena sekä yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäjänä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Sakko

Päiväsakkoja koskevat voimassa olevat

säännökset. Päiväsakkojärjestelmä otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1921. Ennen silloin toteutettua lainmuutosta sakot tuomittiin määrämarkoin eli niin sanottuina rahasakkoina. Päiväsakkojärjestelmään siirtymisen tarkoituksena oli hallituksen esityksen (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 2 luvun 4, 5 ja 16 §:n sekä 28 luvun 1 §:n muuttamisesi toisin kuuluvaksi, HE 36/1920 vp) mukaan pyrkimys saada rangaistus kohdistumaan oikeudenmukaisesti eri varallisuusasemassa oleviin henkilöihin. Sakon suuruus haluttiin myös riippumattomammaksi rahan arvon vaihteluista.

Päiväsakkojärjestelmää uudistettiin viimeksi vuoden 1977 alusta lailla 650/1976. Rikoslain 2 luvun 4 §:n mukaan sakko tuomitaan päiväsakoin. Vähin sakko on yksi päiväsakko ja suurin satakaksikymmentä päiväsakkoa.

Rikoslain 2 luvun 4 §:n 2 momenttiin palautettiin vuonna 1977 siitä vuonna 1969 poistettu mahdollisuus säätää sakkorangaistuksille erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä. Koska tuntuvaa sakkorangaistusta oli tarkoitus käyttää eräissä tapauksissa vapausrangaistuksen vaihtoehtona, nähtiin tarpeelliseksi mahdollisuus säätää eräiden rikosten rangaistusasteikkoihin erityisminimi. Erityisminimien säätämisen tarve liittyi samanaikaisesti valmisteltuun liikennejuopumussäännösten uudistamiseen, jossa törkeän rattijuopumuksen vähimmäisrangaistukseksi ehdotettiin 60 päiväsakkoa. Sakkorangaistukselle voidaan nykyisin lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäisminimi erityisistä syistä. Ennen 1 päivää kesäkuuta 1969 säädettyä sakkorangaistuksen erityistä vähimmäis- tai enimmäismäärää ei ole sovellettava.

Siirryttäessä vuonna 1991 yhtenäisrangaistusjärjestelmään muutettiin myös rikoslain 2 luvun 4 §:ää. Siinä todetaan, että yhteisen sakkorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäismäärästä säädetään 7 luvussa. Luvun 3 §:n 2 momentin mukaan yhteinen sakkorangaistus saa olla enintään 240 päiväsakkoa. Jos jostakin rikoksesta tuomittavalle sakkorangaistukselle on 1 päivän kesäkuuta 1969 jälkeen säädetty erityinen vähimmäismäärä, yhteinen sakkorangaistus ei saa olla sitä pienempi.

Päiväsakon rahamäärää koskevat säännökset saivat vuoden 1977 lainmuutoksella nykyisen muotonsa. Hallituksen esityksen (hallituksen esitys eräiden sakon määräämistä koskevien säännösten muttamisesta, 109/1975 II vp) mukaan rahanarvon kehityksellä korjattu keskimääräisen sakkorangaistuksen arvo oli alentunut 1960-luvun kuluessa yli neljänneksellä. Päiväsakkojen markkamääräinen pienuus oli heikentänyt sakkojen yleisestävää tehoa ja rajoittanut sakkorangaistuksen ainoastaan lievempien rikosten seuraamukseksi. Tuntuvimmatkaan sakkorangaistukset eivät muodostaneet vaihtoehtoa vapausrangaistukselle. Rangaistusjärjestelmässä oli laaja aukko sakkorangaistuksen ja vapausrangaistuksen välillä, mikä oli usein esteenä tarkoituksenmukaiselle seuraamuksen valinnalle. Epäkohtien korjaamiseksi päiväsakkojen rahamääriä korotettiin niin, että ankarimmat sakot olisivat lyhytaikaisen vapausrangaistuksen vaihtoehto. Samalla siirryttiin päiväsakon rahamäärän vahvistamiseen sakotettavan päivittäisen bruttotulon perusteella.

Rikoslain 2 luvun 4 a §:n 1 momentin mukaan päiväsakko vahvistetaan täysin markoin rahamäärään, jota tuomitsemisen aikana on pidettävä sakotettavan maksukykyyn nähden kohtuullisena. Pykälän 2 momentin mukaan kohtuullisena päiväsakon rahamääränä on pidettävä yhtä kolmasosaa sakotettavan keskimääräisestä kokonaispäivätulosta, jollei päiväsakkoa sakotettavan varallisuuden, elatusvelvollisuuden tai muiden maksukykyyn vaikuttavien seikkojen vuoksi ole vahvistettava tätä suuremmaksi tai pienemmäksi. Päiväsakon rahamäärää ei kuitenkaan saa vahvistaa suuremmaksi kuin sakotettavalle valtion ja kunnan tuloveron suorittamisen jälkeen jäävä määrä.

Rikoslain 2 luvun 4 a §:n 3 momentissa määritellään kokonaistulo, jolla tarkoitetaan kaikkea palkkaa, elinkeinotuloa, varallisuuden tuottoa ja muuta tuloa, josta on vähennetty sakotettavan maksukykyyn olennaisesti vaikuttavat tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on julkaissut poliisia varten käsikirjan seuraamuksen määräämisestä rangaistus- ja rikesakkomenettelyssä. (Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisu 1/1995). Käsikirja on poliisihallinnon sisäinen ohje, joka ei sido syyttäjiä eikä tuomioistuimia. Käytännössä ohjeilla on huomattava merkitys myös tuomioistuimissa ja syyttäjien toiminnassa. Käsikirja valmistellaan työryhmässä, jossa on sisäasiainministeriön,oikeuskanslerinviraston sekä oikeusministeriön edustajat.

Käsikirjan mukaan päiväsakkoa määrättäessä sakotettavan kokonaistuloon lasketaan varsinainen palkkatulo, palkanlisät, ylityökorvaukset ja kaikenlaiset sivutulot. Varallisuuden tuottona kokonaistuloon tulee laskea vuokra-, korko- ja osinkotulot. Palkkatuloon rinnastetaan eläke, elinkorko ja säännöllinen avustus.

Kokonaistuloa laskettaessa tulon hankkimisesta aiheutuvina olennaisina menoina voidaan käsikirjan mukaan palkansaajan osalta yleensä ottaa huomioon vain työmatkakustannukset ja työvälineet. Nämä saadaan vähentää tulosta vain, jos ne ovat poikkeuksellisen suuret. Verotuksessa vähennyskelpoisia menoja kuten velkojen korkoja, jotka eivät ole tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä aiheutuneita kustannuksia, ei saa vähentää.

Jos tulo vaihtelee eri kuukausina huomattavasti, sakon rahamäärän perusteena oleva kuukausitulo joudutaan laskemaan pitemmältä ajalta, esimerkiksi vuoden aikana kertyneen tulon perusteella. Käytännössä joudutaan käsikirjan mukaan yrittäjien ja ammatinharjoittajien tuloa laskettaessa riittävän yksityiskohtaisten tietojen puuttuessa turvautumaan osittain arvioon.

Päiväsakon vähin rahamäärä ja ohjeet elatusvelvollisuuden huomioon ottamisesta annetaan nykyisin rikoslain 2 luvun 4 a §:n 2 momentin nojalla asetuksella. Päiväsakon rahamäärän määräämisestä annetussa asetuksessa (786/1985) säädetään, että jokaisesta sakotettavan elatuksen varassa olevasta puolisosta ja alaikäisestä lapsesta tai ottolapsesta tai sakotettavan puolison alaikäisestä lapsesta tai ottolapsesta vähennetään päiväsakon rahamäärästä 8 markkaa. Päiväsakon vähin rahamäärä nostettiin asetuksessa nykyiseen 20 markkaan.

Rikoslain 2 luvun 4 a §:n 2 momentin mukaan myös sakotettavan varallisuus voi vaikuttaa päiväsakon rahamäärään. Päiväsakon rahamäärän määräämisestä annetussa asetuksessa ei ole säännöksiä varallisuuden vaikutuksesta päiväsakon rahamäärään. Seuraamuksen määräämisestä rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyssä annetun poliisin käsikirjan mukaan varallisuus otetaan huomioon vain, jos sen arvo eli varojen ja velkojen erotus, on vähintään 200 000 markkaa. Jos varallisuuden arvo on vähintään 200 000 markkaa, mutta alle 400 000 markkaa, on päiväsakon rahamäärää ohjeen mukaan korotettava 10 markalla. Jos varallisuutta on vähintään 400 000 markkaa, on korotus 20 markkaa. Varallisuus arvioidaan käyvän eli todellisen arvon mukaan.

Vuonna 1989 lisättiin rikoslain 2 lukuun uusi 4 c §. Lainmuutoksen tarkoituksena oli sovittaa päiväsakkojärjestelmä ja rikesakkojärjestelmä paremmin yhteen. Uuden 4 c §:n mukaan asetuksella voidaan määrätä tuomittujen päiväsakkojen yhteiselle rahamäärälle vähimmäismäärä, jota on käytettävä, jos 4 a §:n mukaan vahvistettujen päiväsakkojen yhteinen rahamäärä olisi pienempi kuin samanlaisesta mutta vähäisemmästä rikoksesta määrättävä rikesakko. Asetuksella sakon vähimmästä rahamäärästä (1084/89) säädettiin nopeusrajoituksen ylityksestä päiväsakon vähimmäksi yhteiseksi rahamääräksi mopoilijalle vähintään kaksisataa ja muulle moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle vähintään kolmesataa markkaa.

Verotuslaki (482/1958) on kumottu lailla verotusmenettelystä (1558/1995). Kumotun verotuslain verotustietojen julkisuutta, salassapitoa, tietojen luovuttamista ja salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä sovelletaan kuitenkin verotusmenettelystä annetun lain voimaantulosäännöksen nojalla vuoden 1999 loppuun. Verotuslain 132 § 2 momentin mukaan syyttäjällä ja poliisilla on nykyisin oikeus yksittäistapauksissa saada verotusasiakirjoista ilmeneviä päiväsakon suuruuden määräämistä varten tarvittavia tietoja sen mukaan kuin verohallitus tarkemmin määrää. Verotuslain 132 §:n 7 momentissa kielletään viranomaisen saamien tietojen käyttö muuhun kuin siihen tarkoitukseen, johon ne on luovutettu. Tietoja ei saa myöskään luovuttaa edelleen, ellei toisin ole säädetty tai tietoja annettaessa niin määrätty.

Verohallituksen antaman ohjeen (5728/129/80, 18.6.1980) mukaan tietoja voidaan antaa puhelimitse, jos poliisi tarvitsee tietoja välittömästi. Näissä tapauksissa tiedot annetaan poliisipiirin tai liikkuvan poliisin päivystäjän välityksellä, jolloin samalla varmistaudutaan tietojen antamisesta oikealle viranomaiselle. Jotta tiedot olisivat mahdollisimman tuoreita, tietoja voidaan ohjeen mukaan luovuttaa viimeksi annetusta veroilmoituksesta. Ennen verotuksen valmistumista annettuina tulotiedot perustuvat näissä tapauksissa verovelvollisen omaan ilmoitukseen.

Uusin tilasto, johon sisältyvät sekä rangaistusmääräysmenettelyssä että alioikeuksissa tuomitut sakkorangaistukset, on vuodelta 1996. Sakkorangaistuksia määrättiin tuolloin

300 000, joista valtaosa eli 269 000 tuomittiin rangaistusmääräyksellä ja noin 36 000 varsinaisessa oikeudenkäynnissä.

Vuonna 1996 varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä oli 33 päiväsakkoa. Päiväsakon rahamäärän keskiarvo oli 39 markkaa. Rangaistusmääräyksellä tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä oli 12 ja päiväsakon rahamäärän keskiarvo oli 45 markkaa. Päiväsakko määrättiin vähimmän rahamäärän eli 20 markan mukaan tieliikennerikoksista 29 prosentissa ja muista rikoksista 55 prosentissa tapauksista.

Ehdollinen sakkorangaistus. Sakkorangaistus voidaan määrätä myös ehdollisena. Ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain (135/1976) 1 §:n 3 momentin mukaan sakkorangaistus voidaan kuitenkin määrätä ehdolliseksi vain, jos siihen on erityinen syy. Hallituksen esityksessä ehdollita rangaistusta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 108/1975 vp) todettiin, että sakon tuomitseminen ehdollisena on harvinaista. Koska sakkoa oli tarkoitus ankaruudeltaan lähentää vankeusrangaistukseen, katsottiin että sakko olisi edelleen voitava tuomita ehdollisena samoin edellytyksin kuin vapausrangaistus. Laki saatettiin kuitenkin vastaamaan noudatettua käytäntöä toteamalla, että sakko voidaan tuomita ehdolliseksi vain erityisistä syistä.

Sakkoa ei voida määrätä ehdolliseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 1 §:n 3 momentin mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä ei sovelleta ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain säännöksiä.

Vuonna 1996 ei tuomittu yhtään ehdollista sakkorangaistusta. Edellisenä vuonna (1995) ehdollisia sakkorangaistuksia tuomittiin kolme.

Niin sanottu oheissakko. Ehdollisesta rangaistuksesta annettu laki toi nykyiseen rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään niin sanotun oheissakon. Yleisestävyyden kannalta pidettiin suotavana, että tuomioistuimella olisi mahdollisuus tuomita oheissakko ehdollisen vapausrangaistuksen lisäksi rajatapauksissa, joissa on aihetta epäillä ehdollisen vapausrangaistuksen sopivuutta, mutta kuitenkin päädyttäisiin myönteiseen tulokseen (HE 108/1975 II vp).

Ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain 1 §:n 4 momentin mukaan milloin ehdollista vankeusrangaistusta on yksinään pidettävä riittämättömänä seuraamuksena rikoksesta, rikoksentekijä voidaan ehdollisen vankeusrangaistuksen ohella tuomita ehdottomaan sakkorangaistukseen silloinkin, kun rikoksesta ei ole säädetty rangaistukseksi sakkoa.

Vuonna 1996 alioikeuksissa ehdolliseen vankeuteen tuomituista 50 prosenttia eli 6 740 tuomittiin oheissakkoon. Valtaosa oheissakoista tuomittiin liikennejuopumusrikoksista.

Rangaistusmääräysmenettely. Vuonna 1931 otettiin käyttöön yksinkertaistettu menettely päiväsakon määräämisessä, jostä säädettiin rangaistusmääräyslaissa (206/1931). Laki korvattiin uudella samannimisellä lailla vuonna 1934 (228/1934) sekä seuraavan kerran vuonna 1970 (146/1970).

Vuoden 1994 alusta voimaan tuli nykyinen laki rangaistusmääräysmenettelystä. Rangaistusmääräyksen antaa voimassa olevan lain mukaan syyttäjä. Rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan määrätä sakkorangaistus ja enintään 5 000 markan menettämisseuraamus rikkomuksesta, josta tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä ei ole esillä olevien asianhaarain varalta säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta (1 §).

Vuonna 1996 annettiin 269 000 rangaistusmääräystä. Valtaosa eli yli 80 prosenttia (226 000) tuomittiin liikennerikoksista. Näpistyksestä tai sen yrityksestä annettiin noin 25 000 rangaistusmääräystä. Alkoholilain (1143/1994) rikkomisesta annettiin noin 2 600 rangaistusmääräystä. Kuntien järjestyssääntöjen rikkomisesta, haitanteosta virantoimituksessa olevalle virkamiehelle, ulkomaalaislain (578/1991) rikkomisesta, teräaseen hallussapidosta yleisellä paikalla tai lievästä petoksesta annettiin kustakin 1 000–1 700 määräystä.

Muuntorangaistus. Ennen päiväsakkojärjestelmään siirtymistä vuonna 1921 sakot muunnettiin vankeudeksi suhteellisesti alenevan asteikon mukaan. Vuonna 1921 käyttöön otetussa päiväsakkojärjestelmässä yksi päiväsakko vastasi yhtä päivää vankeutta. Muuntorangaistuksen määräsi tuomioistuin tuomitessaan sakkorangaistukseen.

Vuonna 1963 muuntorangaistuksen pituuden määrääminen siirtyi vankilanjohtajalle. Tämä johtui siitä, että sakkojen maksaminen osamaksulla ja maksuajan myöntäminen tehtiin mahdolliseksi. Vankilanjohtaja otti huomioon sakosta maksetut osasuoritukset ja määräsi maksamatta olevia sakkoja vastaa-

van muuntorangaistuksen. Muuntorangaistuksen pituutta koskevasta päätöksestä saattoi kannella hovioikeuteen.

Vuonna 1969 siirryttiin muuntorangaistuksen määräämiseen erillisessä oikeudenkäynnissä. Hallituksen esityksessä sakkorangaistusta ja sen täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 174/1967 vp) todettiin, ettei muuntorangaistusta määrättäessä ole ollut mahdollista kiinnittää huomiota niihin syihin, joista sakon maksamatta jättäminen on johtunut. Erilliseen muuntorangaistuksen määräämismenettelyyn siirryttäessä pidettiin tärkeänä, että tuomioistuimella olisi muuntorangaistuksen pituutta määrättäessä mahdollisuus ottaa huomioon kaikki sakon maksamatta jäämiseen johtaneet syyt ja sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet.

Vuodesta 1977 lähtien tuomioistuimella on ollut mahdollisuus jättää muuntorangaistus määräämättä erityisistä sakotetun henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvistä syistä. Hallituksen esityksessä sakkorangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta (HE 65/1976 vp) mainittiin esimerkkeinä erityisistä syistä sakotetun vakava vammautuminen, pysyvä sairastuminen tai muu vastaavanlainen sakotetun maksukyvyn ratkaiseva heikkeneminen. Eduskunnan lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 1/1977 vp) mukaan erityisenä syynä voidaan yleensä pitää myös sakotetun perheenjäsenen pitkäaikaisesta sairaudesta tai sakotetun pitkäaikaisesta työttömyydestä johtuvaa hädänalaista tilaa samoin kuin sakotetun joutumista huoltoavun varaan tai muuta sellaista näihin verrattavaa tilaa, jonka johdosta sakon osamaksuinkaan tapahtuva suorittaminen ei kohtuudella ole mahdollista.

Vuoden 1987 alusta tulivat voimaan muuntorangaistusta koskevat nykyiset säännökset. Sakkoon tuomittu, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on rikoslain 2 luvun 5 §:n mukaan maksamattoman sakon sijasta määrättävä pidettäväksi vankeudessa (*muuntorangaistus*). Päiväsakko joka on maksettu vain osaksi, on muuntorangaistusta määrättäessä katsottava maksamatta olevaksi.

Rikoslain 2 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen pituus on vähintään neljä päivää ja enintään yhdeksänkymmentä päivää. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunneta.

Jos samalla kertaa on muunnettava vähintään kaksi sakkoa, niistä määrätään RL 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan vain yksi muuntorangaistus muuntamalla maksamatta olevien päiväsakkojen yhteenlaskettu lukumäärä 2 momentissa säädetyllä tavalla. Yhden muuntorangaistuksen enimmäismäärä on siten 90 päivää.

Samalla kertaa täytäntöönpantavien muuntorangaistusten enimmäisajaksi säädetään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 a §:ssä 120 päivää.

Muuntorangaistus on mahdollista rikoslain 2 luvun 5 §:n 4 momentin mukaan määrätä säädettyä aikaa lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi, jos se harkitaan kohtuulliseksi niihin syihin nähden, joista sakon maksamattomuus on johtunut. Erityisistä sakotetun henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvistä syistä tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jollei yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäminen vaadi muuntorangaistuksen määräämistä.

Nykyisiä säännöksiä säädettäessä eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 4/1986 vp) piti tärkeänä, että rikoslain kokonaisuudistusta jatkettaessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että sakko on varallisuusrangaistus, joka on tarkoitettu lievemmäksi kuin vapausrangaistus. Tämän vuoksi lakivaliokunnan mielestä oli tärkeätä pyrkiä tehostamaan sakon perimistä niin, että sakkojen muuntamisesta voidaan yhä enenevässä määrin luopua. Tavoitteena tuli lakivaliokunnan mukaan olla, että sakon muuntamisesta yleensä luovutaan ja muuntorangaistus tuomitaan vain erityisissä poikkeustapauksissa.

Sakon muuntorangaistuksen määräämättä jättämistä koskevaa säännöstä ehdotettiin muutettavaksi käsiteltäessä yksityishenkilön velkajärjestelyyn liittyvää hallituksen esitystä etuoikeusjärjestelmän uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 181/1992 vp). Eduskuntakäsittelyn aikana lakivaliokunta (LaVM 13/1992 vp) ehdotti rikoslain 2 luvun 5 §:n 4 momenttia muutettavaksi niin, että tuomioistuin voisi jättää muuntorangaistuksen määräämättä tai määrätä sen normaalia lyhyemmäksi, jos muuntorangaistuksen määräämistä on pidettävä kohtuuttomana ottaen huomioon sakotetun ilmeinen maksukyvyttömyys tai muu tähän rinnastettava painava syy eikä tärkeä yleinen etu vaadi muuta. Lakivaliokunnan ehdotus hylättiin eduskunnan täysistunnossa.

Kuntalain (365/1995) 7 §:n 3 momentin

mukaan kunnallisista järjestyssääntörikkomuksista tuomittuja sakkoja ei saa muuntaa vankeudeksi. Vastaavaa rajoitusta ei tehty uuden poliisilain (493/1995) säätämisen yhteydessä. Poliisilain 52 §:n nojalla annetuista poliisimääräysten rikkomisesta tuomituista maksamattomista sakoista voidaan edelleen määrätä muuntorangaistus.

Sakkovankien määrä. Sakkovankien määrä on voimakkaasti vaihdellut eri vuosikymmeninä yleisen taloudellisen tilanteen sekä harjoitetun alkoholi- ja kriminaalipolitiikan mukaan. Sakkovankien määrä oli huipussaan kieltolain (158/1922) ja laman vuosina 1930-luvulla, jolloin heitä tuli vankiloihin 20 000–35 000 vankia vuodessa. Sakkovankien määrä lisääntyi uudelleen 1960-luvulla, jolloin vankilaan saapuneista noin 60 prosenttia suoritti sakon muuntorangaistusta. Vankilaan saapui vuonna 1960 lähes 10 000 sakkovankia. Suurin osa sakkovangeista oli tuomittu sakkoihin juopumusrikoksista.

Sakkovankien määrä laski kuitenkin 1960-luvun lopulla, kun julkisella paikalla juopuneena esiintyminen dekriminalisoitiin. Vuonna 1969 tuli voimaan laki eräiden juopumuksesta rangaistukseen tuomittujen henkilöiden armahtamisesta (678/1968), jolla armahdettiin juopumuksesta sakotetut maksamasta tai suorittamasta muuntorangaistusta silloin vielä maksamatta olleista juopumussakoista. Lain säätämistä seuraavana vuonna sakkovankeja saapui rangaistuslaitoksin noin 900.

Sakkovankien määrä lisääntyi kuitenkin vähitellen 1970-luvun aikana. 1980-luvulla vankiloihin saapuneiden sakkovankien määrä oli vuosittain 1 200–1 800 vankia.

Sakkovankien määrä kaksinkertaistui taloudellisen laman vuoksi 1990-luvun alkupuoliskolla. Sakkovankien määrä kasvoi, vaikka tuomittujen sakkorangaistusten määrä pysyi suurin piirtein ennallaan. Sakkovankien määrä oli suurimmillaan vuonna 1993, jolloin vankiloihin saapui lähes 3 000 sakkovankia, kun vastaava määrä vuonna 1990 oli noin 1 600. Sakkovankien määrän lisääntyminen pysähtyi vuonna 1994 ja on sen jälkeen kääntynyt laskuun. Vuonna 1996 rangaistuslaitoksiin saapui ennakkotietojen mukaan 1 703 sakkovankia. Sakkovankien määrä näyttäisi näin laskeneen takaisin 1980-luvun lopun tasolle.

Vuonna 1996 sakon muuntorangaistusta alkoi suorittaa vankilassa 50 rikoksensa alle 18–vuotiaana tehnyttä nuorta. Näistä kolme oli vielä muuntorangaistuksen suorittamishetkellä alle 18–vuotiaita.

Sakkovankeja koskeviin lukuihin eivät sisälly vangit, jotka suorittavat sakon muuntorangaistuksen lisäksi vankeusrangaistusta tai ovat tutkintavankeudessa. Vuosittain vapautuneista rangaistus- ja tutkintavangeista 800–900 on suorittanut myös sakon muuntorangaistusta.

Rikesakko

Nykyiset säännökset. Rikesakkolaki tuli voimaan 1983. Rikesakosta muodostettiin uusi yleinen rangaistus rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään. Hallituksen esityksen rikesakkolaiki ja eräiksi siihen liittyviksi laieksi (HE 19/1981 vp) mukaan uusi seuraamus oli syytä yleisestävistä syistä pysyttää rangaistusjärjestelmän piirissä. Samaan aikaan rikesakkolain kanssa annettiin laki rikesakosta tieliikenteessä (68/1983). Rikesakko oli tarkoitus aluksi toteuttaa vähäisten tieliikennerikkomusten seuraamuksena, mutta kokemusten karttuessa rikesakkojärjestelmä olisi hallituksen esityksen mukaan mahdollista ulottaa koskemaan myös muita vähäisiä rikkomuksia, kuten kunnallisten järjestyssääntöjen sekä tulli- ja alkoholilainsäädännön rikkomisia.

Rikesakkolain 1 §:n mukaan virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, voidaan sen mukaan kuin lailla erikseen säädetään, säätää seuraamukseksi markkamäärältään kiinteä rikesakko.

Rikesakkolain 1 §:n 3 momentissa on vahvistettu rikesakon enimmäismääräksi 400 markkaa. Eri rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruus säädetään asetuksella.

Rikesakkoa ei rikesakkolain 2 §:n 1 momentin mukaan saa määrätä, jos samasta rikkomuksesta esitetään rangaistusmääräysmenettelylain mukainen rangaistusvaatimus tai se ilmoitetaan viralliselle syyttäjälle syytteen nostamista varten. Rikesakkoa ei pykälän 2 momentin mukaan saa määrätä, milloin rikkoja on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä eikä myöskään, kun yleinen etu muuten vaatii rikkomuksen käsittelemistä 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Rikesakon määrää poliisimies tai muu val-

vontaa suorittava virkamies. Jos sakotettu vastustaa poliisimiehen määräämää rikesakkoa, hänellä on oikeus saattaa asia yleisen alioikeuden käsiteltäväksi. Rikesakkoasian käsittelee yksi alioikeuden lakimiestuomari. Alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin (17 § 2 momentti). Rikesakkoa ei voida määrätä ehdollisena (4 §) eikä rikesakkoa muuntaa vankeudeksi (18 §).

Rikesakon käyttämisestä tieliikennerikkomusten seuraamuksena säädetään rikesakosta tieliikenteessä annetussa laissa. Lain 1 §:n mukaan rikesakko voidaan asetuksella säätää seuraamukseksi sellaisesta tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta, josta aiheutuvaa vaaraa on yleensä pidettävä vähäisenä. Rikkomuksen on pykälän 2 momentin mukaan oltava myös helposti todettavissa ja määriteltävissä. Lain 2 §:n mukaan rikesakkoa ei voida määrätä, milloin 1 §:ssä tarkoitetusta liikennerikkomuksesta on aiheutunut tai voinut aiheutua muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa taikka milloin rikkoja on osoittanut piittaamattomuutta tieliikennelainsäädäntöön sisältyviä säännöksiä ja määräyksiä kohtaan.

Tieliikennerikkomukset, joista voidaan määrätä rikesakko, on lueteltu rikesakosta tieliikenteessä annetussa asetuksessa (1083/1989). Rikesakon suuruus tieliikennerikkomuksista säädetään samassa asetuksessa. Rikesakon suuruus eri tieliikennerikkomuksista on porrastettu siten, että sakko voi olla 40, 70, 140, 200 tai 300 markkaa.

Pienin eli 40 markan rikesakko voidaan asetuksen 3 §:n mukaan määrätä jalankulkurikkomuksista. Polkupyöräilijälle tai muulle moottorittoman ajoneuvon kuljettajalle voidaan määrätä 70 markan rikesakko (4 §). Rikesakkoa ei kuitenkaan voida määrätä liikennejuopumukseen syyllistyneelle pyöräilijälle tai muun moottorittoman ajoneuvon kuljettajalle. Moottorikäyttöisen ajoneuvon asiakirjoja koskevien määräysten rikkomisesta voi myös seurata 70 markan rikesakko (5 §).

Moottorikäyttöistä ajoneuvoa koskevista varusterikkomuksista (6 §), henkilökohtaisen suojavälineen käyttöä koskevasta rikkomuksesta (7 §), moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevästä ja tarpeettomasta ajosta (10 §) sekä ajoneuvon katsastusta ja rekisteröitäväksi ilmoittamista koskevista rikkomuksista (11 §) voidaan määrätä 140 markan rikesakko.

Suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa voidaan määrätä mopoilijalle 200 markan rikesakko. Moottorikäyttöisen ajoneuvon henkilökuljetusta koskevista rikkomuksista voidaan kuljettajalle määrätä 200 markan rikesakko.

Suurin eli 300 markan suuruinen rikesakko voidaan nykyisin määrätä muun moottorikäyttöisen ajoneuvon kuin mopon kuljettajalle suurimman sallitun nopeuden ylittämisestä enintään 15 kilometriä tunnissa.

Moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan liikennesääntörikkomuksista voi seurata 200 markan rikesakko. Rikesakko vastaavasta liikennesääntörikkomuksesta on kuitenkin mopoilijalle 140 markkaa.

Asetuksen 9 §:n 2 momentissa on lisäksi viittauksina tieliikennelain asianomaisiin säännöksiin lueteltu tieliikennesääntörikkomukset, joista ei voida määrätä rikesakkoa.

Poliisi voi jätelain 62 §:n (712/1995) nojalla määrätä rikesakon seuraamukseksi myös jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta. Jäteasetuksen (1390/1993) 24 §:ssä rikesakon suuruudeksi säädetään 200 markkaa.

Rikesakko Ahvenanmaalla. Rikesakkolain 1 §:n 2 momentin mukaan rikesakosta seuraamuksena Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta säädetään erikseen. Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 25 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat teon rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määrää, kun kysymys on maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta asiasta. Maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu mainitun lain 18 §:n 21 kohdan mukaan tieliikenne.

Ahvenanmaan maakuntapäivät on säätänyt Ahvenanmaalle oman tieliikennelain (vägtrafiklag för landskapet Åland, 27/1983). Maakuntapäivät sääti myös vuonna 1986 maakuntalain rikesakosta tieliikenteessä (landskapslagen om föreläggande av ordningsbot vid vissa trafikförseelser), joka uudistettiin viimeksi vuonna 1990 (54/1990). Maakuntalain mukaan muun muassa suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 20 kilometrillä tunnissa voidaan moottorikäyttöisen ajoneuvon ajajalle määrätä 400 markan suuruinen rikesakko.

Rikesakkolain soveltamiskäytäntö. Rikesakkojärjestelmän voimaan tulon alku-

vuosina 1983–1986 rikesakkoja tuomittiin vuosittain yli 90 000. Rikesakkojen määrä laski 1980-luvun lopulla, jolloin vuosittain tuomittiin noin 67 000 rikesakkoa.

Vuonna 1992 rikesakkojen määrä lisääntyi edellisvuoteen verrattuna 17 prosenttia eli tuolloin tuomittiin 78 800 rikesakkoa. Rikesakkojen määrä pysyi tällä tasolla (79 000 rikesakkoa) vielä vuonna 1993. Rikesakkojen määrän kasvu vuosina 1992–1993 johtui suurelta osin turvavyön käyttämättä jättämisestä annettujen säännösten muuttamisesta ja valvonnan tehostumisesta. Lähes puolet rikesakoista määrättiin turvavyön käyttämättä jättämisestä annettujen säännösten rikkomisesta (36 000 rikesakkoa vuonna 1993). Seuraavaksi suurin rikkomusryhmä oli ylinopeusrikkomukset (lähes 24 000 rikesakkoa).

Rikesakkojen määrä vähentyi kuitenkin jälleen seuraavina vuosina niin, että vuonna 1995 rikesakkoja annettiin vähemmän kuin koskaan aikaisemmin eli 52 000 rikesakkoa. Tähän vaikutti eniten, että turvavyön käyttämättä jättämisestä annettujen säännösten rikkomisesta määrättyjen rikesakkojen määrä vähentyi (22 500 rikesakkoa vuonna 1995). Myös ylinopeusrikkomuksista määrättyjen rikesakkojen määrä laski (14 700 rikesakkoa).

Vuonna 1996 rikesakkojen määrä lisääntyi jälleen. Rikesakkoja annettiin tuolloin 63 000. Rikesakoista 42 prosenttia annettiin turvavyön käyttämättä jättämisestä ja 31 prosenttia ylinopeusrikkomuksista.

Ylinopeuksista annettujen rikesakkojen määrä väheni vuosittain 1980–luvun loppupuoliskolta lähtien. Tämä saattaa johtua siitä, että liikennevalvontaan käytettävien voimavarojen vähentyessä poliisi keskitti työpanostaan suurien ylinopeuksien ehkäisyyn ja valvontaan. Vuonna 1996 tämä kehitys näyttää pysähtyneen, kun rikesakkoja määrättiin ylinopeusrikkomuksista lähes 20 000.

Roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta määrättiin 68 rikesakkoa vuonna 1996.

Rikesakkoa vastustaneita jätettiin vuonna 1996 rangaistukseen tuomitsematta tai tuomioistuin poisti rikesakkomääräyksen 47 tapauksessa. Lisäksi poliisipiirin päällikkö poisti 124 poliisimiehen antamaa rikesakkomääräystä.

Uhkasakot

Rangaistuksen luonteiset uhkasakot. Rikoslain 2 luvun 4 b §:n 1 momentin mukaan rangaistuksena tuomittavasta uhkasakosta on voimassa, mitä sakosta on rikoslain 2 luvun 4 ja 4 a §:ssä säädetty. Rangaistuksen luonteisia uhkasakkoja on vanhastaan tuomittu poliisilain nojalla annettujen poliisimääräysten sekä kunnallislain (953/1976) nojalla annettujen kunnallisten järjestyssääntöjen rikkomisesta.

Poliisilain 52 §:n mukaan sisäasiainministeriö voi, antamalla poliisimääräyksen, rajoittaa liikkumista tai oleskelua määrätyllä alueella taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuomisen sinne, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Sisäasiainministeriö voi määrätä poliisimääräyksen rikkomisesta rangaistusuhkan päiväsakkoina, joihin tuomitaan yleisessä alioikeudessa, milloin muualla laissa ei niiden rikkomisesta ole toisin säädetty. Sisäasiainministeriön päätös julkaistaan säädöskokoelmassa. Lääninhallituksilla ei nykyisen poliisilain mukaan ole enää toimivaltaa poliisimääräysten antamiseen läänin alueella.

Kuntalain 7 §:n mukaan valtuusto voi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden edistämiseksi hyväksyä järjestyssääntöjä, joiden rikkomisesta (*järjestyssääntörikkomus*) voidaan tuomita sakkoon sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään. Kunnallisia järjestyssääntöjä ei enää kuntalain mukaan alisteta lääninhallituksen vahvistettavaksi, mutta ennen järjestyssäännön hyväksymistä tai muuttamista kunnan on hankittava lääninhallituksen lausunto. Järjestysäännöistä ei myöskään enää tarvitse erityisesti kuuluttaa. Järjestyssäännön luonteen katsotaan kuitenkin edellyttävän, että siitä tiedotetaan tehokkaasti. Valtuusto määrää järjestyssäännön hyväksyessään sen voimaantulopäivän.

Järjestyssääntörikkomuksesta tuomittua sakkoa ei kuntalain 7 §:n 3 momentin mukaan saa muuntaa vankeusrangaistukseksi.

Rangaistuksen luonteisen uhkasakon tuomitsee yleinen alioikeus. Se tuomitaan päiväsakkoina ja maksamatta oleva sakko voidaan muuntaa vankeudeksi. Se ei tuomitsemis- ja täytäntöönpanomenettelyssä eroa tavallisesta sakkorangaistuksesta. Sakon uhkaa nimitetään uhkasakoksi lähinnä historiallisista syistä, koska säännösten antajana on hallinnollinen viranomainen ja koska säännökset toimivat hallinnollisten määräysten tehosteina.

Suurin osa järjestyssääntöjen rikkomisesta

tuomituista sakoista tuomitaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Vuonna 1996 rangaistusmääräysmenettelyssä kunnallisten järjestyssääntöjen rikkomisesta tuomittiin 1 240 syytettyä. Vastaava luku vuonna 1992 oli 4 463.

Järjestyssääntörikkomusten huomattavan vähenemisen syynä lienee uuden alkoholilain (1143/1994) säätäminen ja alkoholin nauttimista julkisella paikalla koskevan yleisen kiellon poistaminen, minkä johdosta myös kunnallisten järjestyssääntöjen soveltaminen alkoholin nauttimisrikkomuksiin on vähentynyt.

Poliisimääräysten rikkomisesta annettiin vuonna 1996 rangaistusmääräys 21 sakotettavalle. Myös poliisimääräysten rikkomiset ovat vähentyneet viime vuosina (100 tuomittua vuonna 1992).

Suurin osa järjestysääntörikkomuksista tai poliisimääräysten rikkomisesta tuomituista sakoista on alle 10 päiväsakkoa.

Uhkasakko pakkokeinona. Rikoslain 2 luvun 4 b §:n 2 momentin mukaan uhkasakko pakkokeinona asetetaan markkamääräisesti, huomioon ottaen myös asianomaisen maksukyky. Sellainen uhkasakko voidaan erityisistä syistä tuomita lievempänä kuin se on asetettu. Uhkasakko muunnetaan vankeudeksi rikoslain 2 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan siten, että jokaista 50 markan erää vastaa yksi päiväsakko.

Uhkasakkolaki (1113/1990) on pakkokeinona käytettäviä uhkasakkoja koskeva yleislaki. Lakia ei kuitenkaan 2 §:n 1 momentin mukaan sovelleta rangaistuksena tuomittavaan uhkasakkoon eikä oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavaan uhkasakkoon. Lakia ei myöskään sovelleta uhkasakkoon, jonka asettaminen kuuluu yleiselle tuomioistuimelle tai ulosottoviranomaisen toimivaltaan, ellei muualla laissa erikseen toisin säädetä (2 §:n 2 momentti). Lain esitöiden mukaan lain keskeisimpiä soveltajia ovat lääninhallitusten ohella kuntien rakennuslautakunnat, työsuojeluviranomaiset, markkinatuomioistuin ja vesioikeudet.

Uhkasakkolain 2 §:n 2 momenttia muutettiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) säätämisen yhteydessä niin, että lailla voidaan erikseen säätää uhkasakkolain soveltamisesta yleisen tuomioistuimen asettamaan uhkasakkoon. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa on säännökset uhkasakon asettamisesta, mutta täytäntöönpanoasioissa sovelletaan myös eräitä uhkasakkolain säännöksiä.

Uhkasakkolain 8 §:n säännös uhkasakon suuruudesta on huomattavasti rikoslain vastaavaa säännöstä yksityiskohtaisempi. Lain 10 §:n 3 momentin mukaan tuomitun uhkasakon täytäntöönpanosta ja muuntorangaistuksesta säädetään erikseen.

Ulosottomiehen asettamaan uhkasakkoon sovelletaan ulosottolain (35/1895) 39 §:n säännöksiä uhkasakosta.

Rikoslain 2 luvun 4 b §:n 2 momenttia uhkasakon asettamisesta sovelletaan nykyisin vain pakkokeinona käytettyihin yleisten tuomioistuinten asettamiin uhkasakkoihin.

Yleinen tuomioistuin voi asettaa uhkasakon muun muassa holhouslain (34/1898) 55 §:n sekä maakaaren (540/1995) 11 luvun 5 §:n nojalla. Tuomioistuinten oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asettamien uhkasakkojen määrä on kasvanut uudessa rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyssä. Aiemmin uhkasakkoa on käytetty pakkokeinona vasta, kun vastaaja tai todistaja on kutsuttu jatkokäsittelyyn. Uudessa rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyssä asianosaisen ja todistajan poissaolojen vuoksi sakkorangaistuksen määräämisen sijasta asetetaan uhkasakko myös kutsuttaessa heitä ensikäsittelyyn.

Rikoslain muuntorangaistusta koskevia säännöksiä sekä sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (318/1963) ja asetuksen (321/1969) säännöksiä sovelletaan sekä uhkasakkolain että ulosottolain soveltamisalaan kuuluviin uhkasakkoihin. Samoin rikoslain säännös (8 luvun 11 §) tuomitun uhkasakon vanhentumisesta koskee kaikkia pakkokeinoina käytettäviä uhkasakkoja.

2.2. Muut pohjoismaat

Ruotsi

Yleistä. Ruotsissa uudistettiin sakkojärjestelmää viimeksi vuonna 1992. Ruotsissa on käytössä kolmenlaisia sakkoja: päiväsakot (dagsböter), kiinteämääräiset rahasakot (penningböter) ja normeeratut sakot (normerade böter). Rahasakkoja on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun rikos on vähäinen. Paheksuttavammista rikoksista tulisi tuomita päiväsakkoja.

Rangaistussäännöksessä määrätään minkä

lajinen sakko rikoksesta on tuomittava. Jollei säännöksestä käy ilmi, mitä sakkolajia on käytettävä, tuomitaan rangaistus päiväsakkoina. Jos rikoksesta kuitenkin seuraisi alhaisempi rangaistus kuin 30 päiväsakkoa, on rangaistus aina tuomittava rahasakkona.

Sakkoja voidaan määrätä kolmella tavalla: tuomiolla, rangaistusmääräyksellä ja järjestyssakkona. Vuonna 1994 sakkorangaistus määrättiin tuomioistuimessa 34 784 tapauksessa, rangaistusmääräysmenettelyssä 66 939 tapauksessa ja järjestyssakkona 227 782 tapauksessa. Sekä rangaistusmääräyksen että järjestyssakon käyttäminen edellyttävät, että rikkomuksesta epäilty myöntää tekonsa ja hyväksyy siitä määrättävän sakkorangaistuksen.

Rangaistusmääräysmenettelyä koskevat säännökset on osittain uudistettu vuonna 1994. Rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan käsitellä rikokset, joista on rangaistusasteikon mukaan mahdollista tuomita sakkoa. Rangaistusmääräyksen antaa syyttäjä. Menettelyssä voidaan tuomita päivä- tai rahasakkoja, mutta ei normeerattuja sakkoja.

Päiväsakko. Päiväsakkojen alin lukumäärä on 30 ja enimmäislukumäärä 150, kun kyseessä on rangaistus yhdestä rikoksesta. Jos useammasta rikoksesta tuomitaan yhteinen sakkorangaistus, päiväsakkojen enimmäislukumäärä on 200.

Vähin rahamäärä yhdelle päiväsakolle on 30 kruunua. Enimmäisrahamäärä yhdelle päiväsakolle on 1 000 kruunua. Yhden päiväsakon rahamäärä vahvistetaan sakotettavan taloudellisen aseman mukaan ottaen huomioon esimerkiksi tulot, omaisuus ja huoltovelvollisuus.

Yhden päiväsakon suuruuden vahvistamisesta on annettu valtion ylimmän syyttäjäviranomaisen ohjeet. Päiväsakon laskemisen lähtökohtana on bruttovuositulo, josta vähennetään tulon hankkimisesta aiheutuneet menot. Tuloksi lasketaan myös vakituiset avustukset kuten uudelleenkoulutusavustus, elatusavustus, sosiaaliavustus ja asuntotuki. Tulosta, joka ylittää valtion tuloverolaissa mainitun vähimmäisrajan, vähennetään 20 prosenttia. Jokaista elätettävää alaikäistä kohden tehdään tietyn suuruinen vähennys. Jos sakotetun puolisolla ei ole tuloja, voidaan tehdä kohtuullisen suuruinen puolisovähennys. Päiväsakon rahamäärä on yleensä 1/1 000 sakotettavan näin lasketusta vuositulosta. Päiväsakon määrästä vähennetään vielä kuitenkin 30 kruunua, jonka katsotaan vastaavan välillisiä veroja.

Alle 400 000 kruunun nettovarallisuudella ei ole vaikutusta päiväsakon määrään. Yli 400 000 kruunun varallisuus nostaa päiväsakon määrää 25 kruunulla. Jokainen sitä seuraava 200 000 kruunun varallisuuserä nostaa edelleen sakkoa 25 kruunulla.

Perheen omassa käytössä olevaa asuntokiinteistöä ja siitä aiheutuneita velkoja ei oteta huomioon varallisuutta arvioitaessa. Sen sijaan vapaa-ajan asunto ja siitä aiheutuneet velat otetaan mukaan laskelmiin. Huomattava ylivelkaantuminen voidaan ottaa päiväsakon suuruutta määrättäessä huomioon. Jos sakotettavalla on vähän tai ei lainkaan tuloja, vaikka hänen elinkustannuksensa ovat korkeat, päiväsakko voidaan ohjeen mukaan määrätä kohtuulliseksi suhteessa sakotettavan elintasoon. Päiväsakon rahamäärä on myös mahdollista kohtuullistaa esimerkiksi sakotetun pitkäaikaisen sairauden tai vammaisuuden perusteella taikka nuorten, kotiäitien ja -isien sekä eläkeläisten kohdalla. Kohtuullistettunakin päiväsakon on oltava vähintään 450 kruunua.

Ohjeiden mukaan sakon perusteeksi hyväksytään yleensä sakotetun ilmoittamat tulot. Sakotettavan tulotiedot tulee kuitenkin tarkistaa, jos tietoja on aihetta epäillä vääriksi tai puutteellisiksi.

Ruotsissa rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän laajan uudistusehdotuksen laatinut komitea (Straffsystemkommittén, SOU 1995:91) on ehdottanut päiväsakon alimman rahamäärän korottamista 50 kruunuun. Ehdotusta perustellaan sillä, että todelliset erot kansalaisten maksukyvyssä eivät muun muassa sosiaalisten tulonsiirtojen vuoksi ole yhtä suuret kuin sakkorangaistuksista nykyään voisi päätellä. Jos uudistus toteutuu, päiväsakkoina määrättävä rangaistus olisi pienimmällä päiväsakon rahamäärällä laskettuna vähintään 1 500 kruunua ja enintään 7 500 kruunua. Päiväsakkojen yhteismäärän olisi kohtuullistettunakin oltava aina vähintään 750 kruunua. Päiväsakon rahamäärän laskentatapaan ei ehdoteta muutoksia.

Rahasakko. Rahasakkoja käytetään rangaistuksena huomattavasti yleisemmin kuin päiväsakkoja. Rahasakon vähimmäismäärä on 100 kruunua. Enintään rahasakkoja voidaan tuomita 2 000 kruunua. Yhteisen sakkorangaistuksen osalta rahasakon enimmäismäärä on 5 000 kruunua.

Normeerattu sakko on rahasakon erityismuoto, jonka käytännön merkitys on vähäi-

nen.

Järjestyssakkomenettely on yksinkertainen ja nopea rahasakkojen määräämistapa. Järjestyssakon antaa yleensä poliisi, mutta myös tullimies tai yleinen syyttäjä saa tietyin edellytyksin määrätä järjestyssakon.

Menettelyn yleisenä edellytyksenä on, että rikkomuksesta on säädetty seuraamukseksi rahasakko. Valtion ylin syyttäjäviranomainen (riksåklagare) päättää yhdessä poliisiviranomaisten kanssa, mihin tällaisista rikkomuksista voidaan käyttää järjestyssakkoa sekä vahvistaa ohjetaulukon sakotusta varten.

Rahasakkoja käytetään yleisimmin rangaistuksena tieliikennerikoksista. Valtaosassa näistä rahasakot annetaan järjestyssakkoina. Esimerkiksi ylinopeuksista noin 80–90 prosenttia käsitellään järjestyssakkomenettelyssä.

Ylinopeussakkoja koskevassa ylimmän syyttäjäviranomaisen päätöksessä järjestyssakot jaetaan nopeusrajoitusalueen mukaan kahteen ryhmään. Ylinopeussakot ilmenevät taulukosta 1.

Taulukko 1. Ylinopeussakot Ruotsissa

Rajoituksen ylitys	Nopeusrajoitus enintään 50 km/t	Nopeusrajoitus yli 50 km/t
enintään 15 km/t	800 kr	800 kr
enintään 30 km/t	1 200 kr	1 000 kr
enintään 40 km/t	Jätetään syyttäjälle	1 200 kr

Näitä suuremmat nopeusrajoitusten ylitykset jätetään nykyisen sääntelyn mukaan syyttäjälle, mutta järjestelmää uudistetaan parhaillaan. Valtion ylimmän syyttäjäviranomaisen yhteydessä toiminut työryhmä jätti kesällä 1997 ehdotuksen, jonka mukaan poliisin sakotusoikeutta laajennettaisiin entistä vakavampiin nopeusrajoitusten rikkomisiin.

Tilanteista, joissa on määrättävä järjestyssakko useasta rikkomuksesta, annetaan ohjeet valtion ylimmän syyttäjäviranomaisen ohjeissa. Pääsääntö on, että useasta rikkomuksesta tulisi määrätä yhteinen järjestyssakko. Yhteisen järjestyssakon suuruus lasketaan korottamalla suurinta järjestyssakkoa 50 prosentilla muista rikkomuksista seuraavien sakkojen yhteismäärästä. Jos näin laskettu järjestyssakko ylittäisi 2 500 kruunua, ei ylimenevää osaa määrätä.

Yhteinen sakkorangaistus. Rikoslain 25 luvun 5 §:n mukaan sakko voidaan tuomita yhteisenä rangaistuksena useista rikoksista, jos niistä kaikista voi seurata sakkorangaistus. Luvun 6 §:n mukaan sakkorangaistus yhteisenä rangaistuksena tuomitaan päiväsakkoina, jos jostakin rikoksesta seuraisi päiväsakkoja. Jos kaikista rikoksista seuraisi rahasakko, tuomitaan yhteinen rangaistus rahasakkona. Yhteisen päiväsakon lukumäärä ei saa ylittää 200 päiväsakkoa eikä yhteinen rahasakko 5 000 kruunua.

Rikoslain 25 luvun 5 §:n 2 momentti lisättiin lakiin vuonna 1991. Sen mukaan on mahdollista tuomita rahasakko yhdestä tai useasta rikoksesta, josta rahasakko on säädetty seuraamukseksi, ja samaan aikaan tuomita toisentyyppinen sakko muista rikoksista. Laissa edellytetään kuitenkin, että tähän on erityisiä syitä (särskilda skäl). Erityiset syyt ovat käsillä, jos kyseessä on niin erityyppinen rikollisuus, että yhteinen rangaistus johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Yhteiseen sakkorangaistukseen ei myöskään 5 §:n 3 momentin mukaan saa sisällyttää rikoksia, joista on säädetty seuraamuksesi normeerattu sakko tai sakkoja, joita ei saa muuntaa vankeudeksi. Vankeudeksi voidaan Ruotsissa muuntaa päivä-, raha- ja järjestyssakko. Erityislainsäädännössä on kuitenkin lukuisia erityissäännöksiä, joiden mukaan kyseisen lain nojalla tuomittuja sakkoja ei saa muuntaa vankeudeksi.

Muuntorangaistus. Ulosottoviranomaiselle eli kruununvoudille on Ruotsissa annettu

laajat valtuudet sakkojen perinnässä. Kruununvouti voi keskeyttää sakkojen perinnän, jos perintä aiheuttaisi erityistä haittaa sakotetulle tai jollekin, joka on riippuvainen hänen elatuksestaan. Vuonna 1996 voimaan tulleen säännöksen mukaan sakotetun oleskelupaikan syyttäjällä on oikeus valittaa alioikeuteen kruununvoudin tekemästä perimisen keskeyttämispäätöksestä (bötesverkställighetslag 13 §).

Sakko, jota ei ole maksettu, voidaan muuttaa vähintään 14 päiväksi ja enintään kolmeksi kuukaudeksi vankeutta. Sakko muutetaan vankeudeksi vain poikkeuksellisesti. Sakko, jota ei ole voitu periä tai jota ei ole lyhennetty, voidaan syyttäjän kanteesta muuttaa vankeudeksi, jos on ilmeistä, että sakotettu on niskoitellakseen jättänyt sakon maksamatta tai jos muuntorangaistus muutoin erityisistä syistä on perusteltua yleiseltä kannalta.

Sakon muuntorangaistuksen tarpeellisuuden, eli sakotetun niskoittelun tai erityisten syiden olemassaolon harkitsee ensi kädessä kruununvouti. Jos kruununvouti näkee muuntoon olevan aihetta, hän lähettää sakotettua ja hänen taloudellisia olosuhteitaan koskevan selvityksen syyttäjälle. Syyttäjä hankkii asiasta vielä tarpeellisiksi katsomiaan lisäselvityksiä.

Alioikeudet ovat määränneet 1990-luvulla muuntorangaistuksen alle 10 tapauksessa vuosittain. Vankiloissa on vuosittain muutama yksittäinen sakkovanki. Sakon muuntorangaistuksen vähenemisellä vuoden 1983 jälkeen ei ole ollut vaikutusta sakkojen perintään. Tuomioistuinten tuomitsemista sakoista peritään yli 90 prosenttia. Kaikista sakoista peritään noin 95 prosenttia.

Tanska

Yleistä. Tanskassa on käytössä rahasakko (sumbøde) ja päiväsakko (dagbøde). Yleensä rikoslakia vastaa tehdyistä rikoksista tuomioistuimessa tuomitut sakkorangaistukset määrätään päiväsakkoina. Rahasakko tuomitaan rikoslain ulkopuolella rangaistavaksi säädetyistä teoista. Suurin osa sakoista määrätään rahasakkoina.

Päiväsakko. Päiväsakkojärjestelmässä rikoksentekijän maksukyky tulisi ottaa huomioon. Yhden päiväsakon suuruus määrätään rikoksentekijän keskimääräisen päivätulon mukaan. Rikoslaissa ilmaistut päiväsakon rahamäärän arviointiperusteet ovat hyvin väljät. Huomiota kiinnitetään omaisuuteen, elatusvelvollisuuteen ja muihin maksukykyyn vaikuttaviin seikkoihin. Käytännössä on esiintynyt taipumusta yhdenmukaistaa päiväsakon rahamääriä vakiosuuruisiksi. Yhden päiväsakon vähin rahamäärä on kaksi kruunua.

Päiväsakkojen lukumäärä vahvistetaan teon moitittavuuden ja muiden rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavien seikkojen perusteella vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksikymmeneksi. Käytännössä päiväsakkojen lukumäärä vaihtelee tavallisimmin välillä 5–20. Vain harvoin päiväsakkoja tuomitaan yli 30.

Rahasakko. Rahasakolle ei ole säädetty yleistä vähimmäis- eikä enimmäismäärää. Rahasakkoa määrättäessä tulisi ottaa huomioon teon moitittavuus ja erityisesti rikoksentekijän maksukyky.

Käytännössä kuitenkin suuri osa rahasakoista, erityisesti vähäisiä rikkomuksia koskevat, vahvistetaan kiinteiden taulukoiden mukaan. Valtion ylin syyttäjäviranomainen vahvistaa sakkotaulukot yhteistyössä poliisiviranomaisten kanssa. Taulukot eivät sido tuomioistuimia, mutta käytännössä tuomioistuinratkaisuissa noudatetaan samaa linjaa.

Maksukyvyn arviointiin perustuvat poikkeukset taulukkosakoista ovat kaavamaisia. Esimerkiksi opiskelijoiden ja eläkeläisten sakot ovat tavallisesti puolet taulukkosakoista. Rahasakko ei tällöinkään saisi olla pienempi kuin 200 kruunua. Henkilölle, jolla ei ole ollenkaan tuloja, sakkoa ei tulisi määrätä 100 kruunua alhaisemmaksi. Myös työttömien rahasakko alennetaan säännönmukaisesti kahteen kolmasosaan taulukon mukaisesta sakosta, ei kuitenkaan alemmaksi kuin 200 kruunua.

Poliisi määrää yksinkertaistetussa menettelyssä esimerkiksi ylinopeussakot. Sakon määrästä on annettu ohjeellinen taulukko, jossa sakko on porrastettu ajetun ylinopeuden prosentuaalisen suuruuden mukaan. Myös poliisi voi sakkoa määrätessään ottaa huomioon rikoksentekijän poikkeuksellisen heikon maksukyvyn. Ohjeelliset ylinopeussakot ilmenevät taulukosta 2.

Taulukko 2. Ohjeelliset ylinopeussakot Tanskassa

Ylinopeus	Henkilöauto, muulla kuin moottoritiellä	Henkilöauto moottoritiellä	Kuorma- ja rekka-autot kaikilla teillä
Rajoituksen ylitys alle 20 %	400 kr	600 kr	600 kr
20 – 30 %	600 kr	900 kr	900 kr
30 – 40 %	850 kr	1 300 kr	1 300 kr
40 – 50 %	1 100 kr	1 700 kr	1 700 kr
50 – 60 %	1 500 kr	2 200 kr	2 200 kr
60 – 70 %	1 900 kr	2 900 kr	2 900 kr
70 – 80 %	2 400 kr	3 600 kr	3 600 kr
80 – 90 %	3 000 kr	4 500 kr	4 500 kr
90 – 100 %	3 700 kr	5 600 kr	5 600 kr
100 % tai yli	4 500 kr	6 800 kr	6 800 kr

Rahasakkoja käytetään Tanskassa myös vakavampien rikosten seuraamuksena. Silloin rahasakon suuruuteen vaikuttavat ensisijaisesti teon törkeys, uusiminen ja rikoksella tavoiteltu taloudellinen hyöty.

Muuntorangaistus. Jos sakkoa ei makseta, suorittaa sakotettu sen sijasta muuntorangaistuksen. Tuomioistuin määrää muuntorangaistuksen pituuden tuomitessaan päiväsakkorangaistuksen. Yksi päiväsakko vastaa yhtä päivää vankeutta. Sakon muuntorangaistus ei kuitenkaan voi olla kahta päivää lyhyempi. Tuomioistuimen tuomitseman rahasakon muuntorangaistuksen vähimmäismäärä on kaksi päivää ja enimmäismäärä 60 päivää.

Poliisin määräämät rahasakot 10 000 kruunuun asti muutetaan laissa säädetyn asteikon nojalla 2–10 päiväksi vankeutta. Poliisin määräämät yli 10 000 kruunun rahasakot muuttaa vankeudeksi sakotetun asuinpaikkakunnan tuomioistuin.

Tuomioistuimen tulee myös päättää, suoritetaanko muuntorangaistus vankeutena vai arestirangaistuksena (hæfte). Käytännössä kaikki muuntorangaistukset suoritetaan arestirangaistuksena.

Maksamaton sakko peritään, jollei poliisi päätä, että perintä on mahdoton tai olennaisesti vaikeuttaa sakotetun elinolosuhteita. Poliisi myös päättää muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta. Oikeusministeriön antaman ohjeen mukaan poliisi voi alentaa sakkomäärää tai luopua sen perimisestä, jos on ilmeistä, ettei sakotettu voi maksaa sakkoa ja sakotetun olosuhteet ovat sellaiset, että hän ilman omaa syytään ei kohtuullisessa ajassa pysty maksamaan sakkoa osittain tai kokonaan. Harkinnassa on otettava huomioon myös yleinen lainkäytön tehokkuus. Jos sakotettu on esimerkiksi toistuvasti syyllistynyt samankaltaiseen rikokseen tai moottoriajoneuvon kuljettamiseen päihtyneenä, ei henkilökohtaisia ja taloudellisia olosuhteita yleensä oteta huomioon, vaan sakotettu joutuu suorittamaan sakon muuntorangaistuksen.

Sakon muuntorangaistusta ei oikeusministeriön ohjeen mukaan yleensä tule panna täytäntöön, jos sakotettu on alle 18–vuotias.

Norja

Rahasakko. Norjassa päiväsakkojärjestelmä

ei ole ollenkaan käytössä. Sakkorangaistus on aina rahasakko.

Rikoslaissa ei ole säädetty sakkorangaistukselle enimmäis- tai vähimmäismäärää. Myöskään erityislaeissa ei ole enimmäisrajoja sakkorangaistuksille, sen sijaan vähimmäisrahamäärästä voidaan säätää.

Sakkorangaistusta mitattaessa tulee rikoslain mukaan ottaa huomioon paitsi rikollinen teko myös rikoksentekijän taloudellinen asema, kuten tulot, varallisuus ja elatusvelvollisuus. Tuomitun tulee voida selviytyä sakon maksamisesta.

Käytännössä se, missä määrin rikoksentekijän taloudellinen asema otetaan huomioon, riippuu paljolti rikoksen laadusta. Vähäisistä rikkomuksista tuomittaviin sakkoihin rikoksentekijän taloudellisella asemalla ei ole yleensä merkitystä. Sen sijaan vakavammissa rikoksissa asiaa punnitaan huolellisemin. Esimerkiksi elinkeinoelämään liittyvissä rikoksissa, kuten hintoihin, työympäristöön tai saastuttamiseen liittyviä säännöksiä rikottaessa, tuntuvia sakkorangaistuksia on pidetty välttämättöminä. Samoin tieliikennelain rattijuopumussäännöksiä uudistettaessa vuonna 1988 otettiin sakkorangaistuksen suuruuden lähtökohdaksi puolitoistakertainen bruttokuukausipalkka. Lisäksi edellytettiin, että sakon tulisi vain poikkeustapauksissa olla pienempi kuin 10 000 kruunua.

Rahasakon erityismuoto on yksinkertaisessa menettelyssä määrättävä kiinteä sakko (standardbot). Kiinteän sakon antaa poliisi vahvistettujen sakkotaulukoiden perusteella. Esimerkiksi ylinopeusrikkomuksista rangaistus määräytyy kiinteän asteikon perusteella ja sakon suuruus riippuu ajetun ylinopeuden määrästä. Yksinkertaistetun menettelyn käyttäminen edellyttää, että liikennerikkomukseen syyllistynyt hyväksyy sakon. Voimassa olevan, vuonna 1990 annetun taulukon mukaan ylinopeussakot vaihtelevat 300–3 000 kruunun välillä. Ylinopeusakot Norjassa ilmenevät taulukosta 3.

Taulukko 3. Ylinopeussakot Norjassa

Ylinopeus	Nopeusrajoitus enintään 60 km/t	Nopeusrajoitus vähintään 70 km/t
enintään 5 km/t	400 kr	300 kr
enintään 10 km/t	700 kr	500 kr
enintään 15 km/t	1 000 kr	800 kr
enintään 20 km/t	1 500 kr	1 100 kr
enintään 25 km/t	2 000 kr	1 500 kr
enintään 30 km/t	jätetään syyttäjälle	2 000 kr
enintään 35 km/t	jätetään syyttäjälle	3 000 kr

Koska yksinkertaisessa menettelyssä ei voida ottaa huomioon henkilön taloudellista asemaa, rikoksentekijällä on aina mahdollisuus saattaa asia tuomioistuin käsittelyyn.

Muuntorangaistus. Kun tuomioistuin tuomitsee sakkorangaistuksen, se samalla määrää muuntorangaistuksen, joka pannaan täytäntöön, jos sakkoa ei makseta. Muuntorangaistus voi olla vähintään yhden päivän ja enintään kolmen kuukauden pituinen. Yhteisen sakkorangaistuksen muuntorangaistus voi olla enintään neljä ja puoli kuukautta.

Laissa ei ole säädetty sakon ja sen sijasta määrättävän muuntorangaistuksen muuntosuhdetta. Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu, tuleeko muuntorangaistuksen mittaamisessa ottaa huomioon rikoksen törkeys. Toisaalta on katsottu, että muuntorangaistuksen ankaruudella olisi merkitystä vain keinona painostaa sakotettu maksamaan sakkonsa, ja

vain tämä tulisi ottaa huomioon sen mittaamisessa. Nykyisin katsotaan, että muuntorangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat molemmat seikat. Yksinkertaisessa menettelyssä on nykyisin myös muuntorangaistuksen määrääminen standardisoitu.

Muuntorangaistus on lain mukaan pantava täytäntöön, jos sakkoa ei makseta. Käytännössä sakotettu voi hakea täytäntöönpanon lykkäystä ja armahdusta muuntorangaistuksesta. Norjassa rangaistuslaitokset ovat olleet viime vuosina ylikuormitettuja ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa on joutunut odottamaan. Jonoja purettaessa muuntorangaistusten täytäntöönpanoa ei pidetä kiireellisinä.

Vuosittain tuomituista sakoista maksetaan noin 97 prosenttia.

2.3. Nykytilan arviointi

Yli 80 prosenttia rangaistusmääräysmenettelyssä määrättävistä päiväsakoista tuomitaan liikennerikoksista. Rangaistusvaatimuksen antaa useimmiten poliisi heti liikennevalvonnassa havaitun rikkomuksen tapahduttua. Poliisilla ei käytännössä ole mahdollisuuksia ryhtyä selvittämään sakotetun tulo- ja varallisuusasemaa kovinkaan yksityiskohtaisesti tieliikennerikkomuksen tapahtumapaikalla. Päiväsakon rahamäärä vahvistetaan lähes aina sakotettavan oman ilmoituksen perusteella. Syyttäjä, jonka tehtävänä on tarkistaa rangaistusvaatimus ja antaa rangaistusmääräys, vahvistaa sakon yleensä rangaistusvaatimukseen merkittyjen tietojen perusteella. Sakotettavan antamien tietojen tarkistamiseen ryhdytään käytännössä vain, jos syntyy perusteltu epäily, että annetut tiedot ovat olennaisesti vääriä.

Väärien tulotietojen ilmoittaminen sakkoa määrättäessä ei ole ollut rangaistavaa. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi (HE 6/1997 vp), jossa sakkovilppi ehdotetaan kriminalisoitavaksi.

Sakkovilpin laajuudesta ei ole tutkimustietoa. Päiväsakkojen rahamäärien alhaisuus antaa kuitenkin viitteitä sakkovilpin laajuudesta. Päiväsakon rahamäärä vahvistettiin vähimmäismäärään vuonna 1996 liikennerikoksista 29 prosentissa ja muista rikoksista 55 prosentissa tuomioista. Perheettömällä sakotetulla, jolle määrätään päiväsakon vähin rahamäärä, voi olla enintään 1 890 markan bruttokuukausitulot ja esimerkiksi kaksi lasta elättävällä sakotetulla enintään 3 330 markan tulot. Yli 100 markkaan rahamäärä vahvistettiin liikennerikoksissa vain seitsemässä prosentissa, muissa rikoksissa kahdessa prosentissa tuomioista. Tällaisten sakotettujen kuukausitulot ovat perheettömällä yli 9 000 markkaa ja perheellisellä (kaksi lasta) yli 10 000 markkaa. Etenkin tieliikennerikoksissa sakotettujen ilmoittamat tulot vaikuttavat suhteettoman alhaisilta tuloja koskeviin tilastotietoihin verrattuna. Eräiden arvioiden mukaan noin viidennes valtion sakkokertymästä jäisi saamatta sakkovilpin vuoksi.

Nykyisessä bruttotuloihin perustuvassa järjestelmässä ei oteta huomioon verotuksen vaikutusta sakotettavan tuloihin. Tätä ei ole pidetty oikeudenmukaisena. Epäoikeudenmukaiseksi koettu bruttosakkojärjestelmä on saattanut osaltaan vaikuttaa siihen, että tulot ilmoitetaan todellista pienemmiksi. Julkisessa keskustelussa on monesti esitetty, että päiväsakon rahamäärän tulisi määräytyä nettotulon eli sakotettavan verotuksen jälkeen käytettävissä olevan tulon mukaan. Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa todetaan, että nettotulojen käyttöä bruttotulojen sijasta sakotuksessa selvitetään.

Ylinopeuksista määrättyjen rikesakkojen määrä vähentyi vuosittain 1980-luvun lopulta lähtien. Tämä kehitys pysähtyi vasta vuonna 1996. Määrän vähentyminen on saattanut johtua siitä, että valvonnan painopiste on siirtynyt valvontamenetelmien muuttumisen ja kasvaneiden ylinopeuksien vuoksi suurien nopeuksien valvontaan. Tieliikennerikosten seuraamuksena rikesakko on kuitenkin osoittautunut onnistuneeksi ja tehokkaaksi. Rikesakkoa koskeva lainsäädäntö on sen sijaan vaikeaselkoinen. Rikesakkolaissa ja rikesakosta tieliikenteessä annetussa laissa on rikesakon määräämisen edellytyksistä päällekkäisiä ja osittain ristiriitaisia säännöksiä.

Sakon muuntorangaistus on tarpeellinen sakkojen maksamisen tehoste. Muunnettavien sakkojen suuren määrän vuoksi muuntomenettelyn on oltava jossain määrin summaarista. Muuntorangaistusmenettelyn kaavamaisuus on kuitenkin myös ongelma. Sakotettavien henkilökohtaiset olosuhteet ja elämäntilanteiden muutokset eivät useinkaan tule menettelyn kuluessa viranomaisten tietoon. Syyttäjillä on periaatteessa velvollisuus selvittää sakon maksamattomuuden syitä,

mutta käytännössä syyttäjät ovat tässä suhteessa melko passiivisia. Osin tämä selittynee sillä, että syyttäjillä ei ole nykyisin lainkaan harkintavaltaa muuntorangaistusmenettelyn käynnistämisessä. Sakotettu on haastettava muuntorangaistusoikeudenkäyntiin sakkoon johtaneen rikoksen laadusta, maksamattoman sakon tai sen osan vähäisyydestä ja sakon maksamattomuuden syistä riippumatta.

Tuomioistuimilla on rikoslain 2 luvun 5 §:n 4 momentin nojalla mahdollisuus sakon muuntamatta jättämiseen tai muuntorangaistuksen määräämiseen säädettyä lyhyempänä. Tuomioistuimet ovat hyvin vähän käyttäneet tätä mahdollisuutta. Yhtenä syynä tähän on se, että vastaajat eivät tule paikalle eivätkä mahdolliset lieventävät asianhaarat lainkaan tule tuomioistuimen tietoon. Tuomioistuimet myös pitkään tulkitsivat lain sanamuotoa suppeasti siten, että yleisen lainkuuliaisuuden ei ole katsottu sallivan muuntorangaistuksen määräämättä jättämistä esimerkiksi sakotetun maksukyvyttömyyden tai nuoruuden vuoksi. Tätä linjaa ovat viime vuosina jonkin verran lieventäneet korkeimman oikeuden antamat sakon muuntorangaistusta koskevat ennakkopäätökset, jotka ovat koskeneet maksukyvyttömyystapauksia (KKO 1993:110, 1993:111 ja 1995:11).

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

Vakavampien rikosten seuraamuksena sakko on vaihtoehto lyhytaikaiselle vankeusrangaistukselle. Siksi sen on oltava riittävän ankara, jotta se tuntuu sakotettavan jokapäiväisessä elämässä. Tavoitteesta, että rikoksen seuraamuksen on oltava yhtä ankara eri varallisuusasemassa oleville rikoksentekijöille, ei ole syytä luopua. Tavoitteen kannalta paras on sakotettavien erilaisen varallisuusaseman huomioon ottava päiväsakkojärjestelmä.

Päiväsakkojärjestelmä on kehitetty Pohjoismaissa, mistä se on 1970–80 -luvuilla omaksuttu useisiin muihin Euroopan maihin, esimerkiksi Saksaan, Itävaltaan ja Ranskaan. Päiväsakkojärjestelmää voidaan perustellusti pitää kiinteämääräisiä sakkoja kehittyneempänä ja oikeudenmukaisempana sakon määräytymisen järjestelmänä. Päiväsakkoina tuomittu sakko onkin syytä säilyttää sakkorangaistuksen perusmuotona muiden kuin vähäisten rikosten seuraamuksena.

Nykyisellä bruttotulon käytöllä päiväsakon rahamäärän perusteena on aikanaan tavoiteltu sakon kohdentumista oikeudenmukaisella tavalla eri tulonsaajaryhmiin. Ajatuksena on ollut, että verotuksen progression kautta tulisivat otetuksi huomioon todelliset erot sakotettavien maksukyvyssä. Erot perustuvat siihen, että pienistä tuloista suurempi osa menee välttämättömään kulutukseen kuin suuremmista tuloista. Ongelmana bruttotuloihin perustuvassa sakottamisessa on kuitenkin se, että myös veroihin menevä tulojen osa korottaa sakon määrää. Tätä on perustellusti arvosteltu. Arvioitaessa kohtuullista sakon rahamäärää suhteessa sakotettavan maksukykyyn verotuksen vaikutus tulisikin ottaa nykyistä paremmin huomioon.

Myös nettotulojen mukaan laskien olisi mahdollista laskutavasta riippuen päätyä suurin piirtein nykyisen suuruisiin sakkoihin eri tulonsaajaryhmissä. Tämä merkitsisi järjestelmän progressiovaikutuksen säilyttämistä eikä olisi ratkaisu esiin tulleisiin ongelmiin. Toisaalta bruttotuloihin perustuvassa järjestelmässä verotuksen progressiota on mahdollista lieventää esimerkiksi vähentämällä sakotettavan tulosta tuloveron progressiota vastaava prosenttiosuus. Tällainen päiväsakon rahamäärän määräytymisen laskusääntö on käytössä Ruotsissa. Laskutapaa muuttamalla voidaan siten päätyä kulloinkin haluttuun lopputulokseen siitä riippumatta, ovatko sakon määräytymisen perusteena brutto-vai nettotulot. Eri vaihtoehtoja päiväsakon rahamäärän määräytymisessä on esitelty Rikoslakiprojektin ehdotuksessa "Sakko, muuntorangaistus ja rikesakko" (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1996).

Sakkojärjestelmää uudistettaessa tavoitteena on, että sakon määräytymisen perusteena ovat sakotettavan todelliset käytettävissä olevat tulot ja että sakon suuruus eri tulonsaajaryhmissä koetaan oikeudenmukaiseksi. Järjestelmän tulee johtaa sakkotasoon, joka on kriminaalipoliittisesti perusteltu.

Sakkojärjestelmä perustuu nykyisin sakotettavan omaan ilmoitukseen tuloistaan ja varallisuudestaan. Sakkovilppi vähentää seuraamuksen ja koko rangaistusjärjestelmän uskottavuutta. Muissa maksukykyyn perustuvissa maksujärjestelmissä edellytetään lähes aina henkilön tulotietojen tarkistamista joko

verotodistuksen tai työnantajan antaman palkkatodistuksen pohjalta. Myös päiväsakkoja määrättäessä sakotettavan maksukyvyn arvioinnin tulisi vastaisuudessa pohjautua tarkistettuihin tietoihin.

Päiväsakkojen sijasta on perusteltua käyttää suuruudeltaan kiinteämääräistä sakkoa, kun kysymys on lievistä rikkomuksista, joista käytännön syistä tulee määrätä rangaistus mahdollisimman yksinkertaisessa menettelyssä. Rikesakkojärjestelmän kaltaisen summaarisen menettelyn edut ovat liikennerikkomusten kaltaisessa massamenettelyssä huomattavat. Päiväsakkojärjestelmän edellyttämä sakotetun tulo- ja varallisuusaseman selvittely luotettavalla tavalla rikoksen tapahtumapaikalla on osoittautunut hankalaksi. Tietoyhteyksiä kehittämällä tulotietojen selvittämistä voidaan helpottaa. Rikesakon määräämiseen kuluu kuitenkin valvontaviranomaiselta vähemmän aikaa kuin päiväsakon määräämiseen, mikä mahdollistaa useamman valvontakontaktin. Rikesakkojärjestelmän laajentamisella liikennerikosten valvontaa voitaisiin tehostaa, koska siihen olisi käytettävissä suurempi osa työpanoksesta.

Ylinopeuksiin ja muihin liikennerikkomuksiin syyllistyneiden joukossa on runsaasti myös hyvätuloisia kansalaisia. Päiväsakkojärjestelmästä luopuminen ja siirtyminen rikesakkojärjestelmään merkitsisi ylinopeuteen syyllistyneiden hyvätuloisten sakkotason tuntuvaa alenemista. Pienituloisille uudistus merkitsisi puolestaan sakon määrän nousua.

Rikesakkojärjestelmän käyttöalan laajentamisen vaikutuksia liikenneturvallisuuteen on vaikea täysin ennakoida. Valtaosa kuljettajista on sisäistänyt nopeusrajoitusten merkityksen liikenneturvallisuuden kannalta eikä yleensä ylitä suurinta sallittua nopeutta. Osa ajajista ajaa ylinopeutta satunnaisista, tilannekohtaisista syistä. Heillä ei välttämättä ole tarkkaa käsitystä nykyisestä sakkotasosta eikä sakkotason muutoksilla siten ehkä ole suoranaista vaikutusta heidän ajotapaansa. Näiden ajajien lisäksi on kuitenkin ryhmä kuljettajia, jotka usein ajavat ylinopeutta. Heidän osaltaan on löydettävä tasapaino, jossa sakkotason alenemisesta huolimatta rikesakon määrä ja sen määräämisen todennäköisyys olisi riittävän suuri hillitäkseen houkutusta ylittää suurinta sallittua nopeutta.

Eräiden kuljettajien, joiden on todettu syyllistyneen liikennerikkomuksiin selvästi muita useammin, ongelmakäyttäytyminen liikenteessä on suhteellisen pysyvää ja jatkuvasti vaaratilanteita aiheuttavaa. Eräänä rikesakkojärjestelmän laajentamisen keskeisenä edellytyksenä onkin mahdollisuus nykyisin määrätä hallinnollinen ajokorttiseuraamus niin sanotuille ongelmakuljettajille. Ajokielto voidaan tieliikennelain 75 §:n 2 momentin 5 kohdan nojalla määrätä ajo-oikeuden haltijalle, joka vähintään neljästi kahden vuoden tai kolmasti vuoden kuluessa on syyllistynyt muun muassa rikesakolla rangaistavaan ylinopeusrikkomukseen. Uudelle kuljettajalle ajokielto voidaan määrätä yhtä liikennerikkomusta aiemmin.

Sanktiotason ankaruuden ohella suuri vaikutus liikennekäyttäytymiseen on myös sillä, kuinka usein viranomaiset puuttuvat sääntöjen vastaiseen käyttäytymiseen. Omakohtaiset kokemukset ja havainnot viranomaistoimista ja -valvonnasta muovaavat kuljettajan käsitystä kiinnijoutumisriskin suuruudesta. Tässä mielessä poliisin antamat huomautukset tai rikesakot ovat suurimmalle osalle kuljettajista ennalta ehkäisevästi lähes yhtä tehokkaita kuin korkeat päiväsakot. Esityksessä onkin lähdetty siitä, että valvonnan määrä ehdotetulla rikesakon soveltamisalueella ei ainakaan vähene.

Sakko on vankeutta lievempi rangaistus. Sakotetun määräämisellä sakon maksamattomuuden vuoksi vankilaan vaarannetaan yleensä ne kriminaalipoliittiset edut, joita sakkorangaistuksella on tavoiteltu (perhe- ja muiden sosiaalisten suhteiden, työpaikan ja asunnon säilyttäminen). Vankeuden sijasta sakon muuntorangaistuksena saattaisi siten olla järkevää käyttää jotain soveliasta avoseuraamusta.

Nykyisistä seuraamuksista kyseeseen tulisi lähinnä yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntapalveluun voidaan määrätä vain tuomitun suostumuksella. Koska kaikki sakkonsa maksamatta jättäneet eivät halua tai kykene yhdyskuntapalveluun, yhdyskuntapalvelu ei tulisi kyseeseen yksinomaisena muuntorangaistuksena, vaan ainoastaan sakkovankeuden vaihtoehtona. On kuitenkin kolme syytä, miksi yhdyskuntapalvelua ei ehdoteta sakkovankeudelle edes vaihtoehdoksi. Ensinnäkin muuntorangaistusten määrä on liian suuri. Yhdyskuntapalveluun määrääminen edellyttää nykyisin selvityksen tekemistä tuomitun soveltuvuudesta palveluun. Alioikeudet käsittelevät vuosittain 20 000 sakon muuntoasiaa. Kriminaalihuoltoyhdistyksen resurssit eivät riittäisi soveltuvuusselvitysten tekemiseen tälle määrälle tuomittuja. Soveltuvuu-

den arvioiminen ennen palvelua olisi kuitenkin perusteltua. Toiseksi yhdyskuntapalvelu ei voisi käytännössä olla vaihtoehtona muuntorangaistukselle, koska sakoista vankilaan joutuvista valtaosa katsottaisiin elämäntapojensa vuoksi soveltumattomiksi yhdyskuntapalveluun. Kolmantena syynä on sakon muuntorangaistusten lyhyys. Niistä 2/3 on enintään 30 päivän pituisia. Lukuisat näin lyhyet yhdyskuntapalvelurangaistukset eivät olisi palvelupaikkojen kannalta mielekkäitä.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Säännösten keskittäminen rikoslakiin

Päiväsakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevat keskeiset säännökset ehdotetaan sijoitettavaksi rikoslain uuteen 2 a lukuun sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta. Lukua kutsutaan jatkossa lyhyesti sakkoluvuksi. Luvussa olisi sakkoa, sen muuntorangaistusta sekä rikesakkoa koskevat erilliset jaksot.

Rikoslain sakkolukuun ei ehdoteta sijoitettavaksi sakkoa ja vankeutta koskevaa rangaistuslajivalintaa ohjaavaa säännöstä. Rikoslain kokonaisuudistuksen edetessä rikoslakiin on tarkoitus säätää erillinen rangaistuslajivalintaluku, jonne nämä säännökset tulevat sijoitettavaksi. Tässä vaiheessa sakkoluvun rikesakkoa koskevassa jaksossa määriteltäisiin vain rikesakko suhteessa sakkoon toteamalla, että rikesakko on sakkoa lievempi varallisuusrangaistus.

Päiväsakkojärjestelmän uudistaminen

Siirtyminen nettojärjestelmään. Esityksessä ehdotetaan siirtymistä päiväsakon rahamäärän määräämiseen bruttotulojen sijasta sakotettavan nettotulojen perusteella. Samalla ehdotetaan muutettavaksi päiväsakon rahamäärän laskentatapaa.

Jos päiväsakon rahamäärän nykyinen laskentatapa (kolmasosa päiväansiosta) säilytettäisiin siirryttäessä käyttämään nettotuloja bruttotulojen sijasta, sakkotaso alenisi huomattavasti nykyiseen verrattuna. Perheettömälle sakotulle, jonka bruttokuukausitulo on 10 000 markkaa, määrätään nykyisin 111 markan suuruinen päiväsakon rahamäärä. Säilyttämällä nykyinen päiväsakkojen laskutapa nettojärjestelmään siirryttäessä hänelle määrättäisiin 75 markan päiväsakko. Kuukaudessa 25 000 markkaa ansaitsevalle määrätään nykyisin 278 markan päiväsakko. Nettojärjestelmässä päiväsakon rahamäärä alenisi 151 markkaan. Päiväsakon rahamäärä alenisi nettojärjestelmään siirryttäessä ja säilytettäessä nykyinen päiväsakon rahamäärän laskutapa keskituloisilla yli kolmanneksella ja suurituloisilla alle puoleen nykyisestä.

Päiväsakoista suurin osa määrätään nykyisin liikennerikoksista. Rikesakon soveltamisalan laajentaminen ylinopeusrikkomuksissa jäljempänä selostettavalla tavalla vähentäisi liikennerikoksista määrättävien päiväsakkojen määrää. Törkeämmistä liikennerikoksista tuomittujen päiväsakkojen ankaruustasoa ei kuitenkaan voida liikenneturvallisuuden olennaisesti vaarantumatta alentaa niin paljon kuin mihin nettotulojen käyttöön siirtyminen nykyisessä järjestelmässä johtaisi. Sakkotason jyrkkä alentaminen myöskään sellaisista tyypillisistä sakkorikoksista kuin näpistyksestä, luvattomasta käytöstä tai lievästä pahoinpitelystä ei ole kriminaalipoliittisesti perusteltua. Useiden muidenkin rikosten seuraamuksena on syytä säilyttää mahdollisuus tuomita tuntuva sakko vaihtoehtona lyhyelle vankeusrangaistukselle.

Päiväsakko on vanhastaan sakon nimen mukaisesti määrätty tiettynä osana päiväansiosta. Sakon määrä on tällä tavalla suhteutettu sakotetun maksukykyyn. Nykyisin tulotason mittarina käytetään yleensä kuukausituloa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että sakon määräämisen perusteeksi otettaisiin päiväansion sijasta sakotettavan keskimääräiset kuukausitulot, jotka laskettaisiin hänen vuositulonsa perusteella. Sakotettavan maksukykyyn suhteutettua sakkoa kuitenkin kutsuttaisiin edelleen sen historiallisella nimellä päiväsakoksi. Nimitys on myös kansainvälisesti yleisesti käytössä.

Esityksessä ehdotetaan, että siirryttäessä käyttämään sakon määräytymisessä sakotettavan nettotuloja sekä päiväansioiden sijasta kuukausituloja samalla muutettaisiin päiväsakon rahamäärän laskentatapaa. Yhden päiväsakon nykyinen ja esityksen mukainen suuruus eri tuloryhmissä (ilman elatusvelvollisuuden vaikutusta) ilmenee seuraavasta kuviosta. Verotuksen kokonaisrasitus on laskettu vuoden 1998 tietojen mukaan. Pystyakselilla on yhden päiväsakon rahamäärä ja vaaka-akselilla sakotettavan bruttokuukausitulot:

Kuvio 1. Päiväsakon rahamäärä

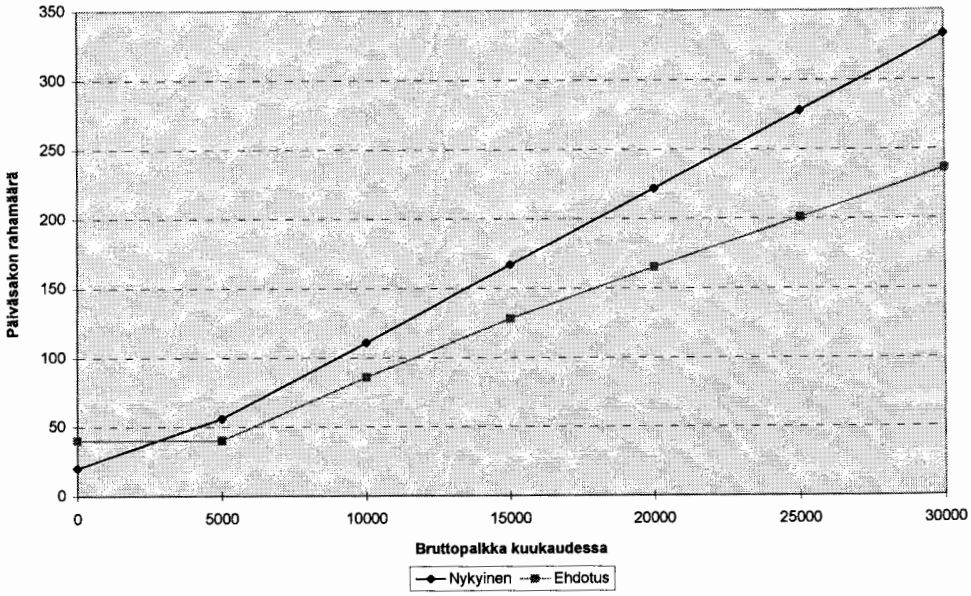

Sakotettavan bruttotulot on kuviossa esitetty 5 000 markan välein. Kuvio antaa tästä syystä hieman epätarkan kuvan vähemmän kuin 5 000 markkaa kuukaudessa ansaitsevan päiväsakon rahamäärästä. Todellisuudessa päiväsakon rahamäärä on 20 markkaa kaikilla enintään 1 890 markkaa ansaitsevilla nykyisessä bruttojärjestelmässä. Ehdotetussa nettojärjestelmässä rajana, jonka alapuolella päiväsakon rahamäärä olisi 40 markkaa, olisivat noin 5 100 markan bruttotulot.

Ehdotus päiväsakon rahamäärän määräämiseksi. Päiväsakon rahamäärä olisi ehdotuksen mukaan vahvistettava niin, että se on kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden. Kohtuullisena päiväsakon rahamääränä on pidettävä yhtä kuudeskymmenesosaa sakotettavan viimeksi toimitetun verotuksen mukaan lasketusta keskimääräisestä kuukausitulosta, josta olisi vähennetty asetuksella määriteltävät verot ja maksut sekä kiinteä peruskulutusvähennys. Sakotettavan elatusvelvollisuus tai hänen varallisuutensa voisivat alentaa tai korottaa päiväsakkoa. Kohtuullisuus olisi siis määritelty laissa eikä sitä tarvitsisi sakkoa määrättäessä erikseen harkita.

Sakon määrääjä ei käytännössä yleensä joutuisi laskemaan päiväsakon suuruutta laissa vahvistetun laskentakaavan mukaan. Sakon määrääjällä tulisi aivan kuten nykyäänkin olemaan apunaan taulukot, joissa on valmiiksi laskettu sakotettavan nettotulojen perusteella määräytyvä päiväsakon perusrahamäärä sekä mahdollisen elatusvelvollisuuden vaikutus siihen. On myös mahdollista, että samalla kun poliisille ja oikeushallinnolle luotaisiin atk-pohjainen kyselyoikeus verotustietostoihin, voitaisiin ottaa käyttöön laskentaohjelma, joka laskisi yhden päiväsakon suuruuden sakotettavan tulotietojen perusteella.

Sakotettavalle lasketaan ehdotuksen mukaan vuositulojen perusteella keskimääräinen kuukausitulo. Siirtyminen päiväsakon rahamäärän laskemiseen kuukausitulon perusteella vaikuttaa myös siihen, kuinka suuren osan tulostaan sakotettu määrättäisiin maksamaan sakkoa. Nykyisen päivätulosta laskettavan yhden kolmasosan sijasta sakon rahamäärä olisi ehdotuksen mukaan kuudeskymmenesosa keskimääräisestä kuukausitulosta. Tällä laskutavalla sakkotaso asettuu kri-

minaalipoliittisesti hyväksyttävälle tasolle. Valtaosa ehdotetun laskutavan mukaan määräytyvistä sakoista lievenisi nykyiseen verrattuna. Sakkojen aleneminen ehdotetulla tavalla ei kuitenkaan merkittävästi heikentäne liikenneturvallisuutta. Se ei myöskään merkittävästi huononna sakon soveltuvuutta muista kuin liikennerikoksista tuomittavana seuraamuksena.

Nettotulolla sakkoa määrättäessä voidaan tarkoittaa tuloa, jossa bruttotulosta on vähennetty kaikki välittömät verot tai vain valtion tulovero. Jos nykyisen bruttojärjestelmän keskeiseksi ongelmaksi nähdään tuloverotuksen progressio, olisi nettotuloon siirryttäessä luontevaa vähentää sakotettavan bruttotulosta vain valtion tuloveron osuus. Jos lähtökohdaksi otetaan todellinen verojen ja maksujen jälkeen käyttöön jäävä tulo, sakotettavan bruttotulosta tulee vähentää kaikki verotuksessa maksuunpantavat verot ja maksut. Ehdotuksessa on päädytty jälkimmäiseen vaihtoehtoon eli sakon määräämisen perusteena olevassa tulossa otettaisiin huomioon kaikki tulojen perusteella määräytyvät välittömät verot ja tarkemmin määriteltävät maksut.

Maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon, että mitä pienemmät sakotettavan tulot ovat, sitä suurempi osa niistä kuluu välttämättömään kulutukseen. Tämä otettaisiin esityksessä huomioon tulosta tehtävällä peruskulutusvähennyksellä. Vähennykseen olisivat oikeutettuja kaikki sakotetut. Koska vähennys olisi suuruudeltaan vakio, siitä aiheutuva suhteellinen etu on kuitenkin suurempi pienituloiselle kuin suurituloiselle. Tulosta tehtävällä peruskulutusvähennyksellä pyritään näin sakotettavien maksukyvyn huomioon ottamiseen.

Tuloverolain (1535/1992) mukaan pääomatulojen verotus on erotettu ansiotulojen verotuksesta. Jotta varallisuuden tuotto vaikuttaisi edelleen nykyiseen tapaan sakon rahamäärään, sakon määräytymisen perusteeksi on otettava sakotettavan ansiotulon lisäksi myös pääomatulot. Myös elinkeinotoiminnan ja maatalouden harjoittajien jaettava yritystulo katsotaan verotuksessa osaksi pääomatuloksi ja osaksi ansiotuloksi (30 §).

Sakon määrämisen pohjaksi otettaisiin ehdotuksen mukaan veronalaiset ansio- ja pääomatulot. Veronalaiset tulonsiirrot, joita verotetaan ansiotulona, esimerkiksi työttömyysturvaetuudet ja eläkkeet, tulisivat siten myös vaikuttamaan sakon määrään. Sakon määrään eivät sen sijaan vaikuttaisi verovapaat tulot, esimerkiksi verovapaat sosiaalietuudet, jotka luetellaan tuloverolain 92 §:ssä. Pienituloisilla veropaat sosiaalietuudet saattavat muodostaa merkittävän osan tuloista. Verovapaiden tulojen luonne ja määrä jouduttaisiin kuitenkin sakkoa määrättäessä erikseen selvittämään eikä tällaiseen selvittelyyn ole käytännössä mahdollista ryhtyä. Myöskään atk:n avulla näiden tulojen huomioon ottaminen ei ole tämän uudistuksen yhteydessä mahdollista, koska tulolajeja on lukuisia ja maksajia useita. Tarvetta verovapaiden sosiaalietuuksien huomioon ottamiseen vähentää se, että päiväsakon vähintä rahamäärää korotettaisiin ehdotettavalla tavalla.

Päiväsakon vähin rahamäärä on ollut 20 markkaa vuodesta 1985. Vähin rahamäärä ehdotetaan korotettavaksi 40 markkaan. Rahan arvon muutokseen suhteutettuna sakon vähin rahamäärä tulisi korottaa noin 30 markkaan (28,60 markkaa), jotta sen arvo vastaisi 20 markkaa vuonna 1985. Päiväsakon vähimmän rahamäärän korottaminen tätä tuntuvammin on kuitenkin perusteltua muun muassa siksi, että pienituloisten maksukykyyn vaikuttavia verovapaita tulonsiirtoja ei muutoin otettaisi sakkoa määrättäessä huomioon. Päiväsakon vähimmän rahamäärän pienuus on nykyisin vähäisissä rikoksissa johtanut sakkotasoon, jolla ei ehkä aina ole ollut toivottua ennalta ehkäisevää vaikutusta sakotettavaan. Päiväsakko- ja rikesakkojärjestelmän yhteensovittaminen liikennerikkomuksissa on myös hankalaa, jos päiväsakon vähin rahamäärä on kovin alhainen. Päiväsakon kokonaisrahamäärähän on aina korotettava samanlaatuisesta rikoksesta tuomittavan suurimman rikesakon suuruiseksi. Tämän seurauksena syntyy nopeusalue, jolla rangaistuksen markkamäärä ei muutu, vaikka ylinopeus kasvaa. Tällainen muuttumattoman sakon alue on sitä laajempi, mitä pienempi on päiväsakon alin rahamäärä.

Vaarana päiväsakon vähimmän rahamäärän tuntuvassa korottamisessa on toisaalta sakon muuntorangaistusten lisääntyminen. Esityksessä ehdotettu mahdollisuus eräissä tapauksissa luopua muuntorangaistuksen vaatimisesta ja tuomitsemisesta vähentäisi kuitenkin osaltaan tätä vaaraa.

Sakon rahamäärään vaikuttaisivat edelleen sakotettavan varallisuus ja elatusvelvollisuus. Näitä koskevia markkamääriä ehdotetaan tarkistettavaksi lähes samassa suhteessa kuin

päiväsakon vähintä rahamäärää korotetaan. Näistä samoin kuin keskimääräisen kuukausitulon laskemisesta sekä peruskulutusvähennyksen suuruudesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

Nettotulon laskemisessa käytetty tulokäsite. Verotuksen eri vaiheissa käytetään eri tulokäsitteitä. Nämä tulokäsitteet on lueteltu tuloverolain 29 ja 30 §:ssä, joissa mainitaan veronalainen ansio- ja pääomatulo, puhdas ansio- ja pääomatulo sekä verotettava ansiotulo ja verotettava pääomatulo.

Veronalaista tuloa ovat verovapaita tuloja lukuun ottamatta verovelvollisen rahana tai rahanarvoisena etuutena saamat tulot. Palkansaajien ja eläkeläisten veronalainen tulo on yleensä selkeästi määriteltävissä. Sen sijaan liikkeen- ja ammatinharjoittajilla sekä maatalouden harjoittajilla veronalainen tulo on epämääräinen käsite. Esimerkiksi yksityiskauppiaalla koko liikkeen bruttovuosimyynti on veronalaista tuloa. Tästä syystä sakon laskemisen perusteena ei voida käyttää veronalaista tuloa.

Puhdas ansio- ja pääomatulo lasketaan tuloverolain 30 §:n mukaan vähentämällä veronalaisista ansio- ja pääomatuloista tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet menot (luonnolliset vähennykset). Puhtaasta ansio- ja pääomatuloista ei sen sijaan ole vähennetty muita vähennyksiä, joita verovelvollinen valtion- ja kunnallisverotuksessa on mahdollisesti oikeutettu tekemään. Vasta kun puhtaasta ansio- ja pääomatulosta on vähennetty myös valtion- ja kunnallisverotuksen vähennykset, syntyy verotettava tulo, jonka perusteella verot määrätään.

Verotettava ansiotulo voidaan vahvistaa eri suuruisena kunnallis- ja valtionverotuksessa. Tämä johtuu siitä, että valtio- ja kunnallisverotuksessa myönnetään erisuuruisia ja -tyyppisiä vähennyksiä. Pääomatuloista maksetaan veroa vain valtiolle, joten pääomatulosta tehdään vähennyksiä vain valtionverotuksessa. Ei ole lainkaan selvää, miten sakkoa määrättäessä voitaisiin ottaa huomioon kunnallisverotuksen ja valtionverotuksen erilaiset vähennykset ja tämän johdosta erisuuruisiksi vahvistettavat verotettavat tulot.

Puhdas ansio- ja pääomatulo, jonka osalta tätä ongelmaa ei synny, on tässä suhteessa selkein tulokäsite. Esityksessä on päädytty siihen, että laskettaessa sakotettavan nettotuloa verot ja maksut vähennettäisiin sakotettavan puhtaasta ansio- ja pääomatulosta. Tämän verotuksen tulokäsitteen käyttämisestä sakkoa määrättäessä säädettäisiin asetuksella.

Vähennettäessä verot ja maksut puhtaista ansio- ja pääomatuloista valtion- ja kunnallisverotuksen muihin vähennyksiin oikeutetun sakotettavan nettotulo ja siten myös päiväsakon rahamäärä muodostuu suuremmaksi kuin sellaisella sakotettavalla, jolla ei ole vastaavia vähennyksiä. Tämä on ensi näkemältä ongelmallista, koska verotuksessa vähennyksiä yleensä myönnetään sen vuoksi, että verovelvollinen on hyvin pienituloinen, tai koska hänellä oletetaan olevan elinoloistaan johtuen erityisiä menoja. Sosiaalisin perustein myönnettävät vähennykset ovat kuitenkin verotuksessa jatkuvasti menettäneet merkitystään. Merkittävin tavallisen palkansaajan vähennys on nykyisin valtionverotuksen asuntolainakorkojen vähennysoikeus. Nettosakkojärjestelmässä lähtökohtana on määrätä sakko verojen maksun jälkeen käytettävissä olevien tulojen mukaan. Sakon määrääminen on myös pyrittävä pitämään mahdollisimman yksinkertaisena. Sakkoa määrättäessä ei siten voida ottaa huomioon niitä verotuspoliittisia syitä, joiden vuoksi verovelvollisen nettotuloa lisääviä vähennyksiä verotuksessa myönnetään.

Sakon määrääminen verotustietojen mukaan. Päiväsakon rahamäärä vahvistettaisiin ehdotuksen mukaan ensisijaisesti sakotettavan viimeksi toimitetun verotuksen mukaan laskettujen tulojen perusteella. Sakon määräämisellä verotustietojen perusteella vähennettäisiin olennaisesti mahdollisuutta sakkovilppiin ja edistettäisiin sakotettavien yhdenvertaista kohtelua. Jos sakotettavan tuloja ja varallisuutta ei voitaisi luotettavasti selvittää verotustiedoista tai jos ne olisivat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, ne olisi mahdollista arvioida myös muun saatavan selvityksen perusteella.

Sakotettavan verotuksesta ilmenevien sakon määräämisessä tarvittavien tulo- ja varallisuustietojen tulisi olla poliisin tai syyttäjän käytettävissä esitutkinnan yhteydessä. Myös tuomioistuimilla on tarve saada sakon määräämistä varten sakotettavan verotustietoja.

Yhteyttä verotiedostoon tai muunlaista verotusta koskevien kansalaisten verotustietojen luovuttamista poliisille tai tuomioistuimille muussa kuin yksittäistapauksessa pidetään henkilörekisterilaissa (471/1987) tarkoitettuna massaluovutuksena. Henkilörekisterilaki ei kuitenkaan sääntele viranomaisten välistä henkilötietojen luovuttamista, vaan

asiaa koskeva säännös on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/1951) 3 luvun 18 a §:ssä. Säännös on sisällöltään sama kuin henkilörekisterilain vastaava säännös (19 §). Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 18 a §:n mukaan teknisestä tallenteesta tapahtuva henkilötietojen massaluovutus on sallittua, jos tietojen luovuttaminen tapahtuu muun lain tai asetuksen mukaisesti. Yleisten asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevat säännökset on tarkoitus uudistaa kokonaisuudessaan eduskunnalle annetulla hallituksen esityksellä viranomaisten toiminnan julkisuudesta (HE 30/1998 vp).

Kumotun, mutta vuoden 1999 loppuun asti sovellettavan verotuslain 132 §:n 2 momentin nojalla syyttäjällä ja poliisilla on nykyisin oikeus yksittäistapauksessa saada verotusasiakirjoista ilmeneviä sakon suuruuden määräämistä varten tarvittavia tietoja. Säännös ei oikeuta tietojen massaluovutukseen.

Tietosuojan kannalta voidaan pitää kuitenkin perusteltuna, että teknisen käyttöyhteyden luomisesta verottajan tiedostoon säädettäisiin lailla. Teknistä käyttöyhteyttä koskevaa valtuutussäännöstä ei kuitenkaan voida sijoittaa kumottuun verotuslain 132 §:n 2 momenttiin. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten. Laissa ehdotetaan säädettäväksi, että verohallinto voisi luovuttaa syyttäjä- ja poliisiviranomaisille sekä tuomioistuimille verovelvollisen tuloja ja varallisuutta koskevia tietoja sekä muita verotustietoja päiväsakon suuruuden määräämistä varten. Tiedot voitaisiin luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

Valtiovarainministeriössä valmistellaan parhaillaan hallituksen esitystä verotusta koskevien tietojen julkisuutta, salassapitoa ja luovutusta koskevaksi lainsäädännöksi. Tässä yhteydessä harkitaan erikseen muun muassa tietojen luovuttamista koskevat kysymykset. Tästä syystä nyt ehdotettava erityislaki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten säädettäisiin määräaikaiseksi.

Velvollisuus valvoa tietojen käyttöä sekä huolehtia tietoturvallisuudesta tietoja luvutettaessa määräytyisi henkilötietojen suojaa koskevien yleisten säännösten perusteella. Näin muun muassa tietojen saajalla olisi velvollisuus valvoa tietojen suojausta sekä käyttöä ehdotetussa laissa säädettyyn tarkoitukseen. Nykyisin henkilötietojen suojaa koskevat säännökset sisältyvät henkilörekisterilakiin, jota on tarkoitus tarkistaa yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (95/46/EY) mukaiseksi.

Verotusta koskevien tietojen luovutus rajoitettaisiin koskemaan vain sakon määräämisen kannalta olennaisia tietoja. Poliisilla, syyttäjillä ja tuomioistuimilla ei siten olisi kyselyoikeutta verovelvollisen kaikkiin verotustietoihin. Sakon määräämistä varten verotustiedoista luovutettaisiin tieto sakotettavan viimeksi toimitetussa verotuksessa vahvistetusta puhtaasta ansio- ja pääomatulosta. Nettotulon laskemiseksi verottajalta tulisi myös saada tiedot sakotettavalle määrätyistä veroista ja maksuista, samoin kuin verotuksen yhteydessä perityistä muista, asetuksella tarkemmin määriteltävistä maksuista. Verottajalta saataisiin myös tieto sakotettavan verotettavan varallisuuden suuruudesta sekä mahdollisesti myös elätettävien määrästä.

Verotustietojen kyselytarve olisi suurin poliisihallinnossa. Suurin osa rangaistusmääräyssakoista määrätään tieliikennerikoksista. Rangaistusvaatimus, johon merkitään päiväsakon rahamäärä, täytetään liikennerikoksen tapahtumapaikalla poliisiautossa. Sakon määräämistä varten tarvittavat verotustiedot on saatava poliisiautoon viivytyksettä ja mihin vuorokauden aikaan tahansa. Poliisiautoihin tiedot saataisiin GSM-puhelinyhteydellä tai salatussa poliisiradioverkossa poliisin päivystyskeskuksesta. Päivystyskeskuksista olisi pääteyhteys (kyselyoikeus) verottajan ylläpitämään tiedostoon.

Noin 20 prosenttia sakoista määrätään tuomioistuimissa. Oikeushallinnossa (syyttäjillä ja tuomioistuimilla) kyselytarve tulisi olemaan jonkin verran pienempi kuin poliisilla. Oikeushallinnolla on valmiudet järjestää syyttäjille ja tuomioistuimille tekninen käyttöyhteys verotustietoihin. Oikeushallinnossa on jo käytössä syyttäjien ja käräjäoikeuksien atk-pohjaiset diaarijärjestelmät. Vuonna 1997 on aloitettu uuden rikosasioiden asianhallintajärjestelmän käyttöönotto. Tämän järjestelmän yhteyteen on mahdollista luoda sekä syyttäjille että tuomioistuimille käyttöyhteys sakotusta varten luotuun tarpeellisia verotustietoja sisältävään tiedostoon.

Muuntorangaistus

Sakon muuntaminen vankeudeksi koskee kokonaisuuden kannalta melko pientä sakotettujen ryhmää. Sakkoja tuomitaan vuosit-

tain 300 000 ja yli 90 prosenttia sakoista saadaan perityksi. Noin 75 prosenttia sakoista maksetaan oma-aloitteisesti jo kahden viikon kuluessa sakon määräämisestä. Sakkojen perintäprosentti on yli 90 myös Ruotsissa, jossa muuntorangaistuksia määrätään äärimmäisen harvoin. Sakkojen perinnän onnistuminen ei siten johdu yksinomaan sakon muuntorangaistuksen uhasta. Muuntorangaistuksen uhalla on kuitenkin merkitystä sakon perinnän tehosteena sekä yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäjänä.

Muuntorangaistuksen määräämistä ja sen pituutta koskevat säännökset ehdotetaan näistä syistä säilytettäviksi pääosin ennallaan. Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perittyä, olisi maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta.

Syyttäjällä on nykyisin mahdollisuus jättää syyttämättä teosta ja tuomioistuimilla oikeus jättää rangaistus tuomitsematta perusteilla, joita on kutsuttu vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- ja konkurenssiperusteiksi. Seuraamusluonteista toimenpiteistä luopumista eli mahdollisuutta luopua toimenpiteistä, vaikka syytetyn katsotaan syyllistyneen rikokseen, on pidetty tarpeellisena järjestelmän kohtuullistajana. Toisinaan jokin muu virallisen kontrollin muoto voi olla selvästi rikosoikeudellista reaktiota tarkoituksenmukaisempi. Toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten tarkoituksena on myös kohdistaa viranomaisten voimavarat parhaalla mahdollisella tavalla.

Toimenpiteistä luopumista koskevat syyt puoltavat myös mahdollisuutta muuntorangaistuksen vaatimatta ja määräämättä jättämiseen. Esityksessä ehdotetaankin, että toimenpiteistä luopuminen laajennettaisiin soveltuvin osin koskemaan myös sakon muuntorangaistusta. Samoilla perusteilla olisi mahdollista myös lyhentää muutoin kaavamaisesti määräytyvää muuntorangaistusta.

Ehdotus merkitsisi erityisesti syyttäjän harkintavallan laajentamista. Syyttäjällä ei nykyisin ole lainkaan harkintavaltaa muuntorangaistuksen vaatimisen suhteen. Syyttäjän harkintavallan laajentaminen on perusteltua, koska muuntomenettelyn alkuvaiheessa tehdystä toimenpiteistä luopumispäätöksestä saatava voimavarojen säästö on suurin.

Esityksen mukaan maksamattoman sakon muuntaminen vankeudeksi olisi pääsääntö vastaisuudessakin, ja muuntorangaistuksesta luopuminen tulisi kyseeseen vain poikkeuksellisesti. Muuntorangaistuksesta tultaisiin luopumaan suhteellisen harvoissa tapauksissa. Yksittäisillä muuntorangaistuksen vaatimatta tai tuomitsemista jättämistä koskevilla ratkaisuilla, jotka perustuvat tapauksen erityispiirteiden huomioon ottamiseen kohtuuden mukaan, ei ole välitöntä vaikutusta rangaistusjärjestelmän yleisestävyyteen. Yksittäisillä ratkaisuilla on vaikutusta yleisestävyyteen vasta, kun niistä muodostuu käytäntöjä. Yleisestävyyteen ja sakkojärjestelmän uskottavuuteen onkin syytä kiinnittää huomiota laadittaessa ohjeita syyttäjille muuntorangaistuksen vaatimatta jättämisessä. Muuntorangaistuksen vaatimatta jättämisestä ei saa muodostua käytäntöjä, jotka sakotetut voisivat ennakoida ja ottaa huomioon sakkoa perittäessä.

Esityksessä ehdotetaan myös, että sakkojen perimistä jatketaan, vaikka sakon muuntamisesta vankeudeksi olisi luovuttu. Jos tuomioistuin nykyään jättää määräämättä muuntorangaistuksen, myös sakon periminen on lopetettava. Muuntorangaistuksesta luopumista ja sakon perinnän jatkamista tulisi kuitenkin ehdotuksen mukaan arvioida erikseen. Vaikka jossain tilanteissa maksamattoman sakon muuntaminen vankeudeksi voi olla tarkoituksetonta tai kohtuutonta, ei kuitenkaan ole perusteltua vapauttaa sakotettua maksamasta sakkoa. Sakon vanhentumisaika on viisi vuotta ja tämän ajan kuluessa varatonkin sakotettu saattaa saada varoja, joista sakkoa voidaan myöhemmin ulosmitata.

Maksamaton uhkasakko olisi ehdotuksen mukaan muunnettava vankeudeksi nykyiseen tapaan. Muuntorangaistus maksamattoman uhkasakon sijaan voitaisiin kuitenkin ehdotuksen mukaan jättää määräämättä, jos päävelvoite on kokonaan tai osaksi täytetty tai jos kyseessä on laissa mainittu kohtuusperuste. Sakkojen perinnän jatkamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin myös, kun tuomioistuin jättää muuntamatta maksamattoman uhkasakon.

Muuntorangaistuksen pituuteen ei ehdoteta muutoksia. Muuntorangaistus määrättäisiin edelleen niin, että kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaisi yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen pituus olisi nykyiseen tapaan vähintään neljä ja enintään 90 päivää.

Rikesakko

Yleistä. Rikesakkoa koskeva lainsäädäntö

on nykyisin monipolvinen ja vaikeasti hahmotettavissa. Rikesakkolaki on puitelaki, jonka mukaan toisella lailla säädetään rikesakko seuraamukseksi eri rikkomuksista. Rikkomukset, joista rikesakko säädetään seuraamukseksi, täsmennetään kuitenkin asetuksella. Rikesakon määräämisen edellytykset rikesakkolaissa sekä rikesakosta tieliikenteessä annetussa laissa ovat osittain päällekkäiset ja säännösten suhde toisiinsa on epäselvä. Rikesakkoa koskevaa lainsäädäntöä onkin syytä selkeyttää.

Esityksessä ehdotetaan, että rikesakkoa koskevat keskeiset säännökset siirrettäisiin rikesakkolaista sekä rikesakosta tieliikenteessä annetusta laista rikoslain sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevaan lukuun. Rikoslaissa määriteltäisiin rikesakko kiinteäksi sakkoa lievemmäksi varallisuusrangaistukseksi. Rikesakko voitaisiin esityksen mukaan määrätä seuraamukseksi virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Hallitusmuodon 6 a §:stä johtuen laissa kuvailtaisiin myös nykyistä tarkemmin ne tekotyypit, joiden rikkomisesta rikesakko voidaan määrätä. Rikkomuksista, joista lain mukaan voitaisiin määrätä rikesakko, säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

Rikesakko on nykyisin mahdollista rikesakosta tieliikenteessä annetun lain nojalla säätää seuraamukseksi vain sellaisesta tieliikennelain säännösten ja määräysten rikkomisesta, josta aiheutuvaa vaaraa tai haittaa on yleensä pidettävä vähäisenä. Vähäisen vaaran kriteerillä lainsäätäjä on yleisellä tasolla rajoittanut asetuksenantajan valtuuksia niiden rikkomustyyppien suhteen, joista rikesakko voidaan säätää seuraamukseksi. Asetuksenantajalle osoitetusta vähäisen vaaran tai haitan aiheuttamista koskevasta edellytyksestä yleisellä tasolla ehdotetaan liikennerikkomusten osalta luovuttavaksi. Säännös on tarpeeton, koska ehdotuksen mukaan rikkomukset, joista rikesakko voidaan määrätä, määriteltäisiin nykyistä täsmällisemmin laissa.

Rikesakko voitaisiin esityksen mukaan määrätä eräistä laissa mainittujen tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten vähäisestä rikkomisesta. Rikesakko voitaisiin määrätä myös jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta.

Nykyisin rikesakosta tieliikenteessä annetun lain 2 §:n mukaan rikesakkoa ei saa määrätä, jos liikennerikkomuksesta yksittäisessä tapauksessa on voinut aiheuta muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa. Tämä säännös on rikesakon määrääjälle eli yleensä poliisimiehelle osoitettu sääntö ja se ehdotetaan säilytettäväksi. Niissä tapauksissa, joissa ylinopeus tai muu rikesakkorikkomus on yksittäistapauksessa ollut omiaan aiheuttamaan vähäistä suurempaa vaaraa tai haittaa, rikesakkoa ei saisi määrätä, vaan sen sijaan tulee määrätä päiväsakkorangaistus joko rangaistusmääräysmenettelyssä tai varsinaisessa oikeudenkäynnissä.

Rikesakkoa ei saisi määrätä, jos rikkoja on menettelyllään osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Myös asianomistajan syyttämispyynnön tai vahingonkorvausvaatimuksen johdosta rikkomus olisi käsiteltävä varsinaisessa oikeudenkäynnissä.

Rikesakon enimmäismäärä ehdotetaan korotettavaksi 1 000 markkaan. Tämän suuruista rikesakkoa ei esityksen liitteenä olevan asetusluonnoksen rikesakkorikkomuksista mukaan voitaisi määrätä yhdestäkään rikkomuksesta. Ehdotetussa rikesakon enimmäismäärässä on kuitenkin otettu huomioon, että vastaisuudessa mahdollisesti voi olla tarpeen korottaa eri rikkomuksista asetuksella säädettyjä rikesakon määriä.

Esityksen liitteenä olevassa luonnoksessa asetukseksi rikesakkorikkomuksista ehdotetaan laajennettavaksi rikesakon soveltamisalaa ylinopeusrikkomuksissa. Muun moottorikäyttöisen ajoneuvon kuin mopon kuljettajalle määrättävän rikesakon suuruus ehdotetaan porrastettavaksi sekä ylinopeuden määrän että suurimman sallitun nopeuden mukaan. Rikesakko voitaisiin asetusluonnoksen mukaan määrätä tällaiselle kuljettajalle suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 20 kilometrillä tunnissa. Suurin rikesakko ylinopeusrikkomuksesta olisi 700 markkaa.

Suotuisissa olosuhteissa suurimman sallitun nopeuden ylitystä enintään 20 kilometrillä tunnissa voidaan yleensä pitää tieliikennelain ja sen nojalla annettujen säännösten vähäisenä rikkomisena. On kuitenkin selvää, että ylinopeuden määrän kasvaessa ylinopeus voi olosuhteista riippuen muodostua sellaiseksi, että se on omiaan aiheuttamaan vähäistä suurempaa vaaraa tai haittaa. Tällöin ylinopeudesta tulisi nykyiseen tapaan määrätä sakko päiväsakkoina.

Laki ja asetus rikesakosta tieliikenteessä

ehdotetaan tarpeettomina kumottaviksi, koska niiden säännökset siirrettäisiin rikoslakiin ja edellä mainittuun asetukseen rikesakkorikkomuksista. Jätelakiin ehdotetaan otettavaksi viittaus rikoslain säännöksiin. Nykyiseen rikesakkolakiin jäisi lähinnä rikesakkomenettelyä koskevia säännöksiä, kun keskeiset rikesakkoa koskevat säännökset sijoitettaisiin rikoslakiin. Lain nimike ehdotetaan muutettavaksi laiksi rikesakkomenettelystä.

Sakkojärjestelmien yhteensovittaminen ylinopeusrikkomuksissa. Rikoslain sakkoja koskevaan lukuun ja sen nojalla annettavaan asetukseen ehdotetaan otettavaksi säännös, jolla nykyiseen tapaan sovitettaisiin yhteen rikesakko- ja päiväsakkojärjestelmät. Asetuksella säädettäisiin, että tietyistä rikoksista määrättävän sakon kokonaisrahamäärä on korotettava samanlaatuisesta rikoksesta määrättävän suurimman rikesakon suuruiseksi. Säännös on asiallisesti sama kuin nykyinen rikoslain 2 luvun 4 c §, vaikka säännöksen kieliasua ehdotetaan selkeytettäväksi. Asetuksella säädettäisiin, että suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrättävä sakko korotettaisiin suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrättävän suurimman rikesakon suuruiseksi.

Käytännössä korjaussäännöstä sovelletaan sakotettuihin, joiden sakon kokonaisrahamäärä jäisi heidän tulojensa alhaisuuden vuoksi pienemmäksi kuin samanlaatuisesta rikoksesta tuomittava rikesakko. Korjaussäännöksen nojalla heille määrätään tämän vuoksi rikesakon suuruinen sakkorangaistus, joka on korkeampi kuin heidän tulonsa edellyttäisivät.

Ylinopeuksiin sovellettuna korjaussäännös johtaa siihen, että sakon loppusumma voi eräissä tapauksissa olla sama ylinopeuden määrästä riippumatta. Tätä kutsutaan niin sanotun muuttumattoman sakon alueeksi. Muuttumattoman sakon alueen laajuus riippuu sakotettavan tuloista. Muuttumattoman sakon alue on laajin sakotetuilla, joille määrätään sakot päiväsakon vähimmän rahamäärän mukaan. Tulojen ja siten myös päiväsakon rahamäärän kasvaessa tämä alue kapenee, kunnes tietyn tulotason ylittämisen jälkeen päiväsakkorangaistus ei voi koskaan ilman yhteensovittamissäännöstäkään olla rikesakkoa pienempi.

Sakotettu, jolle määrätään päiväsakon vähin rahamäärä, voi nykyisen sakotuskäytännön mukaan ylittää suurimman sallitun nopeuden noin 28 kilometrillä tunnissa ennen kuin nopeuden kasvu korottaa rangaistuksen markkamäärää. Sakotetulle määrätään suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa 300 markan rikesakko sekä suurimman sallitun nopeuden ylityksestä 16-28 kilometrillä tunnissa päiväsakkoja, joiden kokonaisrahamäärä korotetaan 300 markaksi. Päiväsakon vähimmän rahamäärän korottaminen 40 markkaan ja rikesakkojärjestelmän laajentaminen ja porrastaminen aiheuttaisi muutoksia nopeusalueisiin, joilla korjaussäännöstä sovellettaisiin ja joissa rangaistus pysyy muuttumattomana. Muuttumattoman rangaistuksen alue sakotetulle, jolle määrätään päiväsakon vähin rahamäärä, ulottuisi vastaisuudessa suurimman sallitun nopeuden ylitykseen noin 34 kilometrillä tunnissa asti.

Päiväsakon vähimmän rahamäärän vahvistaminen 40 markkaa alhaisemmaksi laajentaisi muuttumattoman sakon aluetta ehdotukseen verrattuna. Samoin jos suurin rikesakko ylinopeudesta vahvistettaisiin 700 markkaa suuremmaksi, muuttumattoman sakon alue laajenisi nyt ehdotetusta. Molemmat tekijät on otettava huomioon, kun rike- ja päiväsakkojärjestelmiä sovitetaan yhteen.

On vaikea arvioida, mikä vaikutus liikenneturvallisuuteen on sillä, että rike- ja päiväsakkojärjestelmien yhteensovittamisesta johtuen rangaistus alimmissa tuloluokissa pysyy muuttumattomana ylinopeuden määrästä riippumatta. Tietoisuus siitä, että rangaistuksen markkamäärä ei kasva ylinopeuden määrän kasvaessa, saattaa nostaa joidenkin kuljettajien ajonopeuksia. Muuttumattoman sakon alue ei kuitenkaan ulottuisi ehdotuksessa merkittävästi nykyistä laajemmalle. Nopeuden kasvua saattaisi vastaisuudessa hillitä myös se, että rikesakkojen suuruutta samalla nostettaisiin. Niin sanotun muuttumattoman sakon alue koskee pienituloisia. Vaikka rangaistuksen markkamäärä pysyy tiettyyn rajaan asti samana nopeuden määrästä riippumatta, sakko olisi kuitenkin pienituloisille tarpeeksi suuri vaikuttaakseen rikoksia ennalta ehkäisevästi. On huomattava, että korjaussäännöksen vuoksi pienituloiselle sakotetulle määrätään suurempi sakon kokonaisrahamäärä kuin hänen maksukykynsä edellyttäisi.

Ajo-oikeuden haltija on myös määrättävä ajokieltoon tieliikennelain 75 §:n 2 momentin 3 kohdan nojalla, jos teko osoittaa vakavaa piittaamattomutta liikenneturvallisuutta kohtaan. Käytännössä suurimman sallitun

nopeuden ylityksen kohotessa yli 30 kilometriin tunnissa ajokieltoon määrääminen voi tulla harkittavaksi. Ajokieltoon määräämisen mahdollisuus porrastaa seuraamuskokonaisuutta näissä ylinopeuksissa.

Uhkasakot

Rangaistusluonteisiin uhkasakkoihin sovelletaan nykyisin kaikilta osin sakkoja koskevia säännöksiä. Sillä, että rangaistuksen luonteiset uhkasakot ovat erillinen sakkotyyppi, ei ole käytännön merkitystä. Poliisilaissa ja kuntalaissa poliisimääräysten tai kunnallisten järjestyssääntöjen vastaisista rikkomuksista tuomittuja sakkoja ei kutsuta uhkasakoiksi. Niiden rikkomisesta tuomitaan alioikeudessa normaaleja päiväsakkoja. Tästä syystä ehdotetaan, ettei rikoslain sakkolukuun enää otettaisi rangaistusluonteisia uhkasakkoja koskevia säännöksiä. Rangaistuksena käytettäviä uhkasakkoja koskeva maininta ehdotetaan poistettavaksi myös uhkasakkolain 1 §:stä. Näin tämä sakkotyyppi poistuisi lainsäädännöstä.

Pakkokeinoina käytettävien uhkasakkojen asettamista koskeva säännös ei systemaattisesti kuulu rikoslakiin eikä sakkoa rangaistuksena käsittelevään lukuun. Rikoslain 2 luvun 4 b §:n 2 momentti koskee nykyisin vain tuomioistuinten asettamia pakkokeinona käytettyjä uhkasakkoja. Muihin uhkasakkoihin sovelletaan yleislakina uhkasakkolakia, ulosottolakia tai erityislaeissa olevia säännöksiä.

Rikoslain sakkoja koskevaan lukuun ei enää ehdoteta sijoitettavaksi pakkokeinona käytetyn uhkasakon asettamista ja suuruutta koskevaa säännöstä. Yleisten tuomioistuinten asettamia uhkasakkoja koskeva säännös ehdotetaan sijoitettavaksi oikeudenkäymiskaaren 32 lukuun.

Sen sijaan maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittua muuntorangaistusta koskevat säännökset sijoitettaisiin edelleen rikoslakiin sakon muuntorangaistusta koskevien säännösten yhteyteen. Säännösten sijoittaminen rikoslakiin on perusteltua, koska kyseessä on vankeuteen määrääminen, vaikka vankeuden määräämisen perusteena ei olekaan rangaistus.

Pakkokeinoina käytettyjen uhkasakkojen muuntorangaistuksen määräämiseen ei ehdoteta muutoksia. Maksamattomat uhkasakot olisi edelleen muunnettava vankeudeksi. Sen sijaan muuntorangaistuksesta luopumista koskevia säännöksiä ehdotetaan uudistettavaksi samojen periaatteiden mukaan kuin ehdotetaan uudistettavaksi sakosta määrättävää muuntorangaistusta koskevia säännöksiä.

4. Esityksen vaikutukset

Sakkojärjestelmällä ei ole valtiontaloudellisia tavoitteita eivätkä valtiontaloudelliset vaikutukset ohjaa sakkojärjestelmän uudistamista. Sakoilla ei pyritä keräämään varoja valtiolle, vaan sakkojärjestelmällä pyritään rikollisuuden sääntelyyn ja ennaltaehkäisyyn. Järkevään kriminaalipolitiikkaan kuuluu kuitenkin hyötyjen ja haittojen arviointi. Rikollisuuden torjunnassa on otettava huomioon kontrollijärjestelmän kokonaiskustannukset sekä pyrittävä rikollisuuden ennaltaehkäisyyn kohtuullisin kustannuksin.

Sakkotulot vuonna 1996 olivat 201 miljoonaa markkaa. Tieliikennelain rikkomisesta tuomittujen sakkojen osuus tästä oli 136 miljoonaa markkaa. Rikesakkoja kertyi samana vuonna noin 12 miljoonaa markkaa.

Nykyiset sakkotulot eivät merkitse valtiolle suoranaista tuloa, koska rangaistusmenettelyyn osallistuvien viranomaisten kustannukset ylittävät tulot, jotka sakkorangaistuksella valtiolle saadaan.

Poliisin arvion mukaan noin 70 prosenttia liikennerikoksista rangaistusmääräyksin tuomituista sakoista tuomitaan ylinopeusrikkomuksista. Näistä arviolta puolet määrätään suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 20 kilometrillä tunnissa.

Päiväsakkotuloja lisäisi kuitenkin päiväsakon vähimmän rahamäärän korottaminen nykyisestä 20 markasta 40 markkaan. Koska päiväsakon rahamäärä ehdotuksen mukaan määräytyisi ensisijaisesti verotustietojen perusteella, myös mahdollisuudet sakkovilppiin vähenisivät merkittävästi. Uudistuksen vaikutuksen suuruutta päiväsakkojen markkamääriin on vaikea arvioida täsmällisesti, koska sakkovilpin laajuudesta ei ole luotettavaa tutkimustietoa.

Rikesakkojen määrä kasvaisi rikesakkojärjestelmän laajetessa suurimman sallitun nopeuden ylityksiin enintään 20 kilometrillä tunnissa. Koska markkamäärältään kiinteitä rikesakkoja määrättäisiin nykyistä enemmän sakotettavan maksukykyyn perustuvien päiväsakkojen sijasta, uudistuksen kokonaistaloudellista vaikutusta on vaikea arvioida täsmällisesti. Sakkojen jakautumisesta sekä eri ylinopeuksiin että sakotettavien tulotasoihin

ei ole olemassa tarkkoja tilastotietoja. Rikesakkojen markkamääriä ehdotetaan korotettavaksi, mikä myös lisäisi rikesakkotuloja. Rikesakkomenettelyn laajentaminen mahdollistaisi myös menettelyn yksinkertaisuuden vuoksi kustannussäästöjä sekä antaisi mahdollisuuden tehostaa liikennevalvontaa.

Sakkouudistukseen sisältyy useita yksittäisiä muutoksia, joista jotkin lisäisivät valtion tuloja, toiset vähentäisivät niitä ja kolmansien vaikutusten arvioiminen on käytettävissä olevien tilastojen perusteella erittäin epävarmaa. Sakkotuloja alentaisi päiväsakon rahamäärän uusi laskemistapa karkeasti arvioiden 20 miljoonalla markalla. Sakkotuloja lisäisivät päiväsakon minimin korottaminen (noin 7 miljoonalla markalla) ja rikesakkojen rahamäärän korottaminen (3 miljoonalla markalla).

Se, että osa päiväsakoilla rangaistavista ylinopeuksista siirrettäisiin rikesakkojärjestelmän piiriin sekä lisäisi että vähentäisi valtion sakkotuloja. Kokonaisvaikutusta ei voida nykytiedoilla laskea, mutta muutos vähentäisi todennäköisesti jonkin verran sakkotuloja. Sakkovilpin väheneminen lisäisi sakkotuloja liikenteestä eräiden arvioiden mukaan viidenneksellä, mikä merkitsisi noin 25 miljoonaa markkaa. Arvio on erittäin epävarma.

Verotustietoja koskevan kysely-yhteyden perustamiskustannukset on arvioitu 500 000 markaksi. Perustamiskustannukset jaettaisiin poliisi- ja oikeushallinnon välillä. Järjestelmän rakentaminen rahoitettaisiin näille hallinnonaloille vuoden 1998 budjetissa myönnetyillä varoilla. Järjestelmän jatkuvat käyttökustannukset ovat arviolta 1,5 miljoonaa markkaa vuodessa, jota koskeva menoerä tulisi ensimmäisen kerran sisällyttää vuoden 1999 talousarvioon. Kustannukset on arvioitu olettaen, että rikesakkojärjestelmän soveltamisalan laajennus ylinopeusrikkomuksiin toteutuisi asetusluonnoksessa rikesakkorikkomuksista kaavaillussa laajuudessa.

Lisäkustannusten vastapainona olisivat sakkovilpin vähentymisen myötä kasvavat sakkotulot. Poliisin ja oikeushallinnon tietoyhteyksiä tullaan jatkossa kehittämään myös muita tarkoituksia varten. Siten esimerkiksi laitehankintojen aiheuttamista kustannuksista vain osa johtuisi suoranaisesti käyttöyhteyksien perustamisesta sakotusta varten.

Alioikeudet käsittelevät vuosittain noin 20 000 muuntorangaistusasiaa. Esitykseen sisältyy ehdotus laajentaa syyttäjien ja tuomioistuinten mahdollisuuksia luopua muuntorangaistuksen vaatimisesta tai sen määräämisestä. Uudistuksen vaikutuksia arvoitaessa voidaan perusteena pitää yleisten toimenpiteistä luopumissäännösten soveltamista. Syyttämättä jätetään seuraamusluonteisin perustein noin seitsemän prosenttia tapauksista (1995). Tuomitsematta jätetään seuraamusluonteisesti 1 200–1 500 tapausta vuosittain eli vain pari prosenttia kaikista rikoksista. Näiden lukujen perusteella voidaan arvioida, että syyttäjät tulisivat mahdollisesti luopumaan muuntorangaistuksen vaatimisesta alle 10 prosentissa tapauksista ja muuntorangaistuksen määräämättä jättäminen tuomioistuimissa olisi tätäkin harvinaisempaa. Jos syyttäjien vaatimukset muuntorangaistuksen määräämiseksi vähenisivät arvioidulla tavalla, tuomioistuinten käsiteltävät muuntorangaistusasiat vähenisivät 1 000–2 000 vuodessa.

Tällä vuosikymmenellä sakkovankien päivittäinen keskimäärä oli suurimmillaan vuonna 1993, jolloin se oli 245. Määrä laski 180 sakkovankiin vuonna 1995, josta se on laskenut myös tämän jälkeen. Kun vankipäivän hinnaksi arvioidaan 500 markkaa, muuntorangaistusten täytäntöönpano on aiheuttanut vankeinhoitolaitokselle viime vuosina arviolta 30–40 miljoonan markan vuosittaiset kustannukset. Osa näistä kustannuksista on kuitenkin kiinteitä kustannuksia, joihin sakkovankien määrän vaihteluilla ei ole suoranaista vaikutusta. Jos ehdotusta, joka laajentaisi mahdollisuuksia luopua muuntorangaistuksesta, sovellettaisiin siinä laajuudessa kuin edellä on arvioitu, ei sillä olisi sanottavaa vaikutusta vankeinhoitolaitoksen kustannuksiin.

Uusien säännösten omaksuminen edellyttää tuomareille, syyttäjille ja poliiseille järjestettävää koulutusta. Tästä aiheutuu koulutusmenojen tilapäistä kasvua oikeusministeriölle ja sisäasiainministeriölle.

5. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 31 päivänä maaliskuuta 1980 projektiorganisaation, jonka tehtävänä on rikosoikeuskomitean periaatemietinnön (komiteanmietintö 1976:72) ja siitä annettujen lausuntojen perusteella laatia rikoslain kokonaisuudistuksen toteuttamiseksi tarvittavat säädösehdotukset perusteluineen. Rikoslain kokonaisuudistus toteutetaan osauudistuksina siten, että tarkoituksenmu-

kaiset säädöskokonaisuudet valmistellaan erillisiksi ehdotuksiksi hallituksen eistyksiksi.

Rikoslakiprojekti luovutti maaliskuun 29 päivänä 1996 oikeusministeriölle ehdotuksen sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskeviksi säännöksiksi (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1996). Ehdotuksesta pyydettiin lausunto usealta kymmeneltä viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnoista on laadittu erillinen, julkaisematon tiivistelmä.

Oikeusministeriö asetti helmikuun 11 päivänä 1997 työryhmän laatimaan hallituksen esitystä sakkoa, sakon muuntorangaistusta sekä rikesakkoa koskeviksi uusiksi säännöksiksi rikoslakiprojektin ehdotuksen ja siitä annettujen lausuntojen pohjalta. Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriö, sisäasiainministeriö sekä liikenneministeriö. Hallituksen esitys on laaditty virkatyönä työryhmän ehdotuksen pohjalta.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. Esityksessä ehdotetaan, että sakkovilppi säädettäisiin rangaistavaksi rikoslain 16 luvun 5 §:ssä. Ehdotetun säännöksen nojalla voitaisiin sakon määräämistä varten tuloistaan, varallisuudestaan, elatusvelvollisuudestaan tai muusta maksukykyynsä vaikuttavasta seikasta olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtajavan tiedon antanut sakotettu tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Hallituksen esityksessä todetaan, että sakkoa ja rikesakkoa koskevassa uudistusuunnitelmissa on kaavailtu muun muassa luoda edellytykset sakon perusteena olevien tulojen säännönmukaiselle tarkastamiselle. Useat ehdotetut toimenpiteet olennaisesti vähentäisivät mahdollisuutta sakkovilppiin. Sakkovilppisäännöksen tarvetta on hallituksen esityksen mukaan syytä harkita uudelleen, kun ehdotuksen toteuttamismahdollisuuksista ja aikataulusta on saatu tarkemmat tiedot.

Tähän esitykseen sisältyy ehdotus, että sakko määrättäisiin ensi sijassa viimeksi toimitetun verotuksen perusteella. Tilanteissa, joissa sakotettavan tulot joudutaan arvioimaan, sakotetun olisi edelleen mahdollista antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja maksukyvystään. Mahdollisuudet sakkovilppiin olisivat kuitenkin ehdotuksen mukaisessa järjestelmässä olennaisesti vähäisemmät kuin nykyisin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Rikoslaki

2 luku. **Rangaistuksista**

Voimassa olevassa 2 luvun 4 ja 4 a §:ssä ovat säännökset päiväsakkoina määrättävästä sakosta. Luvun 4 b §:ssä on säännös uhkasakon asettamisesta, 4 c §:ssä on säännös päiväsakkojen yhteisestä rahamäärästä sekä 5 §:ssä säädetään muuntorangaistuksesta. Säännösten sisältöä on selostettu ehdotetun 2 a luvun perusteluissa. Ehdotuksen mukaan uudet säännökset päiväsakkoina määrättävästä sakosta sekä muuntorangaistuksesta sijoitettaisiin 2 a lukuun sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta. Uhkasakon asettamista koskeva säännös sijoitettaisiin oikeudenkäymiskaaren 32 lukuun. Tämän vuoksi voimassa olevan 2 luvun 4, 4 a, 4 b, 4 c ja 5 § ehdotetaan kumottaviksi.

2 a luku. **Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta**

Sakko

1§. Päiväsakkojen lukumäärä. Pykälän 1 momentissa säädetään, että sakko tuomitaan päiväsakkoina. Samalla säädettäisiin päiväsakkojen lukumäärästä. Päiväsakkojen vähimmäis- ja enimmäislukumäärään ei ehdoteta muutoksia. Päiväsakkojen vähimmäismäärä olisi 1 §:n 1 momentin mukaan yksi ja enimmäismäärä 120.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin rikoslain 7 luvun säännöksiin yhteisen sakkorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäismääristä. Rikoslain 7 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan yhteinen sakkorangaistus saa olla enintään 240 päiväsakkoa.

Jos rikos on tehty alle 18–vuotiaana, tuomitaan säädetystä rangaistuksesta rikoslain 3 luvun 2 §:n mukaan enintään kolme neljännestä. Rikoksen alle 18–vuotiaana tehneelle voidaan siten tuomita enintään 90 päiväsakkoa ja yhteistä sakkorangaistusta 7 luvun mukaan määrättäessä 180 päiväsakkoa.

Vuoden 1977 sakkouudistuksen jälkeen sakkorangaistukselle on voitu erityisestä syystä lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä. Tämä mahdollisuus ehdotetaan säilytettäväksi. Nykyiset päiväsakon erityiset vähimmäis- tai enimmäismäärät pysyisivät ehdotetun 3 momentin mukaisesti edelleen voimassa. Lailla säädettävä erityinen vähimmäis- tai enimmäislukumäärä ei saisi ylittää pykälän 1 momentissa säädettyä päiväsakkojen enimmäislukumäärää. Erityisten vähimmäis- ja enimmäismäärien säätämiseen tulisi olla erityinen syy eli niiden säätämisessä tulisi aivan kuten tähänkin asti noudattaa pidättyväisyyttä.

Myös ennen vuoden 1969 lainmuutosta sakkorangaistukselle oli mahdollista säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä. Näitä ennen vuotta 1969 säädettyjä erityisiä sakkorangaistuksen vähimmäis- tai enimmäismääriä ei voimassa olevan lain mukaan kuitenkaan sovelleta (rikoslain 2 luvun 4 §:n 2 momentti). Laissa on edelleen muutamia ennen vuotta 1969 säädettyjä päiväsakon erityisiä enimmäismääriä. Niitä on muun muassa rikoslain 43 ja 44 luvussa. Osassa säädetään päiväsakkojen vähimmästä lukumäärästä, osassa sakon vähimmästä kokonaisrahamäärästä. Lakiehdotuksen 1 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että ennen 1 päivää kesäkuuta 1969 säädettyä sakkorangaistuksen vähimmäis- tai enimmäismäärää ei sovelleta. Myöhemmin tehtäväksi jää näiden kumoaminen, minkä jälkeen 4 momentti tulisi tarpeettomaksi.

2 §. Päiväsakon rahamäärä. Päiväsakkojärjestelmän perusajatus ilmaistaan pykälän 1 momentissa. Sen mukaan päiväsakon rahamäärä on vahvistettava niin, että se on kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden.

Kohtuullisena päiväsakon rahamääränä olisi pykälän 2 momentin mukaan pidettävä yhtä kuudeskymmenesosaa sakotettavan keskimääräisestä kuukausitulosta, josta on vähennetty asetuksella määriteltävät verot ja maksut sekä kiinteä peruskulutusvähennys. Sakotettavan elatusvelvollisuus voisi alentaa tai hänen varallisuutensa korottaa päiväsakkoa.

Ehdotettu 2 momentti merkitsee siirtymistä päiväsakon määräytymiseen nettotulojen perusteella, koska bruttotulosta vähennettäisiin asetuksella määriteltävät verot ja maksut.

Keskimääräisestä kuukausitulosta vähennettäisiin lisäksi kiinteä peruskulutusvähennys. Vähennys olisi suuruudeltaan vakio, joten sen merkitys olisi suurempi pieni- kuin suurituloiselle. Vähennyksen suuruudesta säädettäisiin asetuksella. Elatusvelvollisuus ja varallisuus voivat alentaa tai korottaa päiväsakon suuruutta momentin viimeisen virkkeen mukaan. Virkettä ei ole kirjoitettu ehdottomaan muotoon siksi, että kaikki elatusvelvollisuus ei alenna ja kaikki varallisuus ei korota päiväsakon rahamäärää. Asetuksella on tarkoitus säätää, että vain velvollisuus elättää puolisoa, alaikäistä lasta tai puolison alaikäistä lasta otetaan huomioon päiväsakon rahamäärää laskettaessa. Varallisuus puolestaan nostaisi rahamäärää vasta silloin, kun sen suuruus ylittää asetuksella säädettävät rajat. Silloin, kun asetuksella säädettävät ehdot täyttyvät, elatusvelvollisuuden ja varallisuuden huomioon ottaminen olisi pakollista.

Kuukausitulon laskemisen ensisijaisena perusteena olisivat 3 momentin mukaan viimeksi toimitetun verotuksen mukaiset tulot. Verotuksessa vahvistetaan sakotettavan vuositulo, jonka perusteella laskettaisiin hänen keskimääräinen kuukausitulonsa. Näin keskimääräiseen kuukausituloon vaikuttaisivat muun muassa kesälomarahat. Vaikka verotustiedot saattavat sakkoa määrättäessä olla jopa kaksi vuotta vanhoja, viimeksi toimitetussa verotuksessa ilmenevä tulotaso osoittaa kuitenkin suhteellisen luotettavasti sakotettavan pitkänajan keskimääräistä maksukykyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin myös tilanteista, joissa sakotettavan tuloja ja varallisuutta ei voida luotettavasti selvittää verotustiedoista tai joissa ne ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen. Sakotettavan tulot ja varallisuus voitaisiin tällöin arvioida muun saatavan selvityksen perusteella. Maksukykyä arvioitaessa jouduttaisiin arvioimaan myös sakotettavan maksamien verojen ja maksujen määrä, koska niiden tarkkaa määrää ei saada verottajalta.

Sakotettavan vuosituloja tai varallisuutta ei voida selvittää tavanomaiseen tapaan verotustiedoista esimerkiksi silloin, kun hänellä ei ole lainkaan tai kun hänellä on vain vähän veronalaisia tuloja tai varallisuutta Suomessa. Henkilöllä ei yleensä ole veronalaisia tuloja Suomessa, jos hän ei asu täällä pysyvästi. Rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoja tuomittiin vuonna 1993 yli kymmenelle tuhannelle muualla kuin Suomessa asuvalle. Myös erilaisten taloudellisten järjestelyjen johdosta Suomessa asuvalla henkilöllä ei ehkä ole lainkaan tai on vain vähän henkilökohtaisia veronalaisia tuloja Suomessa, vaikka hänen koulutuksestaan, asemastaan tai ulkoisista elinolosuhteistaan voidaan päätellä, että hänellä täytyy olla tuloja.

Sakotettavan tulot ja varallisuus voitaisiin joutua arvoimaan muun saatavan selvityksen perusteella myös, jos sakotettavan vuosituloista saadut verotustiedot ovat ilmeisen virheelliset. Verotiedot ovat virheelliset, jos sakotettu on esimerkiksi syyllistynyt veropetokseen. Sakon rahamäärää ei tällöin tule vahvistaa sellaisten verotustietojen nojalla, joihin rikoksella on ollut vaikutusta, vaan sakotettavan tulot ja varallisuus voitaisiin arvioida muun selvityksen perusteella.

Sakotettavan maksukyky voitaisiin joutua arvioimaan muun kuin verotustiedoista saatavan selvityksen perusteella myös, jos tulot ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen. Huomioon voitaisiin ottaa sekä vuositulojen kasvu että aleneminen. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että pienet tulotason muutokset otettaisiin huomioon. Tämä aiheuttaisi saavutettavaan hyötyyn nähden paljon lisätyötä. Tämän vuoksi edellytettäisiin, että sakotettavan vuositulojen on täytynyt olennaisesti muuttua viimeksi päättyneen verotuksen jälkeen. Olennaisena muutoksena voitaisiin pitää vähintään 20–25 prosentin muutosta nettotuloissa.

Vuositulojen lasku voi johtua esimerkiksi pitkäaikaisesta työttömyydestä, sairaudesta taikka yritystoiminnan lakkaamisesta tai supistumisesta. Vain lyhyen aikaa jatkunut työttömyys tai lyhytaikainen sairasloma ei yleensä ole muuttanut sakotetun maksukykyä ratkaisevasti verotustiedoista saatavaan tietoon nähden.

Sakkoa määrättäessä olisi otettava huomioon myös vuositulojen kasvu viimeksi toimitetusta verotuksesta ilmeneviin vuosituloihin verrattuna. Esimerkiksi pitkään työttömänä ollut tai opiskellut on voinut siirtyä pysyvästi työelämään. Tällaisissakin tapauksissa palkkatason on tullut merkittävästi nousta ja työsuhteen jatkua niin kauan, että sakotetun tulotaso olisi olennaisesti muuttunut. Lyhytaikaiset työsuhteet eivät yleensä vaikuta sakotettavan tulotasoon niin olennaisesti, että hänen vuositulojaan olisi syytä vahvistaa verotustiedoista poikkeavasti.

Omaisuuden luovuttamisesta saatu voitto

voi myös myyntivuonna poikkeuksellisesti korottaa sakotettavan verotuksessa ilmeneviä tuloja muiden vuosien tuloihin nähden. Tämä voitaisiin ottaa huomioon 3 momentin nojalla.

Verotukseen on mahdollista hakea oikaisua tai valittaa viiden vuoden kuluessa verotuksen päättymisestä. Sakkoa määrättäessä ei ole mahdollista odottaa, että verotusta mahdollisesti muutetaan veronoikaisulla, valituksen vuoksi taikka jälkiverotuksella. Sakon määräämisestä muutoksenhausta huolimatta ei yleensä ole sakotetulle haittaa, koska muutoksenhaun tavoitteena on tyypillisesti nettotulon kasvu, joka puolestaan korottaisi päiväsakon rahamäärää. Sen sijaan tapauksissa, joissa on epäselvyyttä tulon ja varallisuuden veronalaisuudesta, sakotetulle voitaisiin määrätä sakko liian suurien nettotulojen tai varallisuuden mukaan. Sakkoa määrättäessä verotuksen muutoksenhaun mahdollinen vaikutus sakotettavan verovuoden tuloihin voitaisiin ottaa huomioon 3 momentin nojalla. Tämä edellyttäisi, että sakotettavan toimittama selvitys osoittaa sakotettavan maksukyvyn olennaisesti poikkeavan verotustiedoista ilmenevästä tulotasosta.

Muuna selvityksenä, jonka nojalla sakotettavan maksukykyä voidaan arvioida, tulee kyseeseen esimerkiksi sakotettavan uskottava oma ilmoitus taikka hänen esittämänsä palkkakuitit ja tiliotteet, työnantajan antamat palkkatodistukset, viranomaisilta (työvoima- tai sosiaaliviranomaiset) saadut selvitykset ja muut asiakirjat. Muun selvityksen puuttuessa sakon määräämiseen osallistuva eli rangaistusmääräysmenettelyssä yleensä poliisimies voi joutua arvioimaan sakotettavan maksukyvyn muiden samalla alalla tai samassa ammattiryhmässä työskentelevien tulotason perusteella. Eri ammatissa toimivien keskimääräisistä tuloista on saatavissa virallisia tilastotietoja. Kun verotustietoja ei voida käyttää tai kun sakotettava kiistää niiden oikeellisuuden, maksukyvyn arvoimisessa riittäisi yleensä tulojen ja verojen arviointi sillä tarkkuudella, millä ne ilmenevät esimerkiksi palkkakuiteista.

Sakotettu saisi tietoonsa sakotustilanteessa sakon rahamäärän vahvistamisen perusteena olevat tiedot esitutkintalain (449/1987) 11 §:n nojalla. Normaalitapauksessa hänelle ilmoitettaisiin sakon laskemisessa käytetty keskimääräinen nettokuukausitulo ja päiväsakon rahamäärää laskettaessa huomioon otetut alentavat tai korottavat seikat. Virallisille syyttäjille ja poliisille annetuissa yleisohjeissa on jo nykyään kiinnitetty erityistä huomiota sakon määräämiseen osallistuvan eli rangaistusmääräysmenettelyssä lähinnä poliisimiehen velvollisuuteen tiedustella sakotettavalta päiväsakon rahamäärän vaikuttavia seikkoja riittävän yksityiskohtaisesti. Samoin tulisi menetellä jatkossakin. Sakotettavalla olisi näin rangaistusvaatimusta annettaessa tilaisuus oikaista mahdolliset virheelliset tiedot tai arviot hänen maksukyvystään.

Ehdotetun 4 momentin mukaan sakko määrättäisiin tuomioistuimessa oikeudenkäynnin aikaisten ja rangaistusmääräysmenettelyssä rangaistusvaatimuksen antamishetken tietojen perusteella. Ratkaisevaa olisi nykyiseen tapaan sakotettavan maksukyky sakon määräämisen, ei esimerkiksi rikoksen tekemisen hetkellä. Rangaistusmääräysmenettelyssä sakko ehdotetaan määrättäväksi rangaistusvaatimuksen aikaisten tietojen mukaan, koska rangaistusvaatimuksen ja -määräyksen välinen aika on niin lyhyt, ettei niiden välisenä aikana sakotettavan maksukyvyssä yleensä tapahdu olennaisia muutoksia. Ei ole järkevää, että sakotettavan tulotietoja tarkistettaisiin verotustiedoista useasti lyhyen ajan sisällä. Syyttäjän antaessa rangaistusmääräyksen hän voi tämän vuoksi luottaa poliisin esitutkinnassa jo kertaalleen selvittämiin tulo- ja varallisuustietoihin.

Säännöksellä määriteltäisiin myös nykyistä tarkemmin, minkä ajankohdan tietojen perusteella sakko vahvistettaisiin. Sakko vahvistettaisiin oikeudenkäyntiä tai rangaistusvaatimuksen antamista edeltävän viimeisen valmistuneen verotuksen mukaan. Muutoksenhakuasteessa oikeudenkäynnin aikaisilla tiedoilla tarkoitetaan verotusta, joka on valmistunut viimeksi ennen muutoksenhakuasteen käsittelyä.

Käytännön ongelmia saattaa syntyä tilanteissa, joissa uusi verotus valmistuu asian käsittelyn ollessa kesken tuomioistuimessa. Nykyisin verotus valmistuu viimeistään verovuotta seuraavan vuoden lokakuun loppuun mennessä. Nykyisin on kokeiluna käytössä myös niin sanottua veroehdotusmenettely, jossa verotus voi valmistua eri verovelvollisilla eri aikaan verovuotta seuraavan vuoden kuluessa. Uuden verotuksen valmistuminen oikeudenkäynnin aikana olisi kuitenkin vastaisuudessa harvinaisia, koska rikosasiat on uudessa rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyssä tarkoitus käsitellä

ilman lykkäyksiä. Uuden verotuksen valmistumisella saattaisi olla merkitystä vain niissä tapauksissa, joissa verotustiedot osoittavat sakotettavan maksukyvyn olennaisesti muuttuneen. Sakko voitaisiinkin oikeudenkäynnissä yleensä vahvistaa käsittelyn alkaessa jo kertaalleen tarkistettujen verotustietojen pohjalta, jollei sakotettu ole kiistänyt niiden paikkansa pitävyyttä. Jos rikosasiain käsittely joissain tapauksissa kestäisi hyvin kauan, sakon määräämisen pohjaksi voitaisiin ottaa oikeudenkäynnin kuluessa valmistunut viimeinen verotus.

Rangaistusmääräysmenettelyssä sakko määrättäisiin rangaistusvaatimuksen antamishetken tietojen mukaan, vaikka välittömästi rangaistusvaatimuksen antamisen jälkeen valmistuisi uusi verotus. Syyttäjän olisi kuitenkin määrättävä sakko rangaistusmääräyksen antamishetken tietojen mukaan, jos rangaistusvaatimuksen antamisesta on kulunut yli kaksi kuukautta. Rangaistusmääräys annetaan yleensä ennen kuin rangaistusvaatimuksesta on kulunut kaksi kuukautta. Jos rangaistusmääräyksen antaminen kuitenkin jostain syystä kestää tavanomaista kauemmin, todennäköisyys, että sakotetun maksukyvyssä tapahtuu muutoksia rangaistusvaatimuksen antamisen jälkeen, kasvaa. Syyttäjän olisi tällöin ehdotuksen mukaan aina tarkistettava poliisin selvittämät rangaistusvaatimuksesta ilmenevät tulo- ja varallisuustiedot.

Syyttäjän olisi muutoinkin määrättävä sakko rangaistusmääräyksen antamisen aikaisten tietojen mukaan, jos ilmenee, että sakotettavan maksukyky on rangaistusvaatimuksen antamishetkellä selvitettyihin tietoihin verrattuna olennaisesti muuttunut. Sakotettu yleensä ilmoittaa syyttäjälle, jos hänen tulotasonsa on muuttunut rangaistusvaatimuksessa käytettyihin tietoihin nähden. Syyttäjä voi myös muuta kautta saada tietoonsa, että sakotettavan maksukyky on olennaisesti muuttunut aikaisemmin selvitettyihin tietoihin verrattuna.

Ehdotetun 5 momentin mukaan keskimääräisen kuukausitulon laskemisesta, päiväsakon rahamäärän pyöristämisestä, peruskulutusvähennyksen suuruudesta, elatusvelvollisuuden ja varallisuuden huomioon ottamisesta sekä päiväsakon vähimmästä rahamäärästä säädettäisiin asetuksella. Luonnos asetukseksi päiväsakon rahamäärästä on esityksen liitteenä (liite 2).

Asetusluonnoksen 1 §:n mukaan sakotettavan keskimääräinen kuukausitulo laskettaisiin sakotettavan puhtaasta ansio- ja pääomatulosta. Tuloverolaissa luonnollisen henkilön verotuksessa pääomatulojen verotus on erotettu ansiotulojen verotuksesta. Jotta varallisuuden tuotto vaikuttaisi edelleen nykyiseen tapaan sakon rahamäärään, sakon määräytymisen perusteeksi otettaisiin ansiotulon lisäksi myös pääomatulot. Elinkeinon ja maatalouden harjoittajien jaettava yritystulo katsotaan osaksi pääomatuloksi ja osaksi ansiotuloksi (30 §). Säännös, jossa sakon määräytymisen perusteena ovat ansio- ja pääomatulot, soveltuisi yhtä hyvin tavalliseen palkansaajaan kuin elinkeinon- tai maatalouden harjoittajaan. Verottaja vahvistaa luonnolliselle henkilölle puhtaan ansio- ja pääomatulon yhteissumman, joten tätä ei tarvitse erikseen sakotusta varten laskea.

Maatalouden ohella harjoitetusta maa-ainesten myynnistä sekä porotaloudesta saatua tuloa verotetaan tuloverolain nojalla pääomatulona. Metsätulo voi vuoden 1993 alusta toteutetun verouudistuksen jälkeen olla verovelvollisen aikanaan tekemän valinnan mukaan joko ansio- tai pääomatuloa. Kaikki nämä tulot vaikuttaisivat sakon määrään, joka määräytyisi ansio- ja pääomatulojen perusteella.

Veronalaiset tulonsiirrot, joita verotetaan ansiotulona, esimerkiksi työttömyysturvaetuudet ja eläkkeet, tulisivat myös vaikuttamaan sakon määrään. Sakon määrään eivät sen sijaan vaikuttaisi verovapaat sosiaalietuudet, joita luetellaan tuloverolain 92 §:ssä yhteensä 22 kohdassa. Osa näistä etuuksista, esimerkiksi asumistuki ja toimeentulotuki, on sellaisia, jotka periaatteessa saattaisi olla perusteltua ottaa huomioon sakotettavan maksukykyyn vaikuttavina tuloina. Osa etuuksista, esimerkiksi hautausavustus ja rintamalisä, on kuitenkin sellaisia, ettei niitä olisi syytäkään ottaa mukaan sakkoa määrätäessä.

Verotusmenettelystä annetun lain 15 §:n 6 momentin nojalla verohallitus antaa tarkemmat määräykset tiedoista, jotka on annettava verottajalle. Verohallituksen yleisestä tiedonantovelvollisuudesta antaman päätöksen (18/1998) 5 §:ssä on suurin osa tuloverolain 92 §:n verovapaista sosiaalietuuksista suljettu tiedonantovelvollisuuden ulkopuolelle. Koska verovapaista sosiaalietuuksista ei näin ole mahdollista saada tietoja verottajalta, niiden luonne ja määrä jouduttaisiin sakkoa määrättäessä erikseen selvittämään. Tällai-

seen selvittelyyn ei ole käytännössä mahdollista ryhtyä eikä verovapaita sosiaalietuuksia siten ehdoteta otettavaksi huomioon sakkoa määrättäessä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan sakotettavan tuloista vähennettäisiin asetuksella määriteltävät verot ja maksut. Asetusluonnoksen 1 §:n 2 momentin mukaan tulosta vähennettäisiin valtion tulovero ansio- ja pääomatulosta, kunnallisvero, kirkollisvero ja varallisuusvero. Tulosta vähennettäisiin myös verotuksessa maksuunpantuina maksuina vakuutetun kansaneläkevakuutusmaksu ja vakuutetun sairausvakuutusmaksu. Tulosta vähnnettäisiin myös työntekijän eläkevakuutusmaksu ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu. Ne peritään teknisesti ennakkoperinnän yhteydessä, mutta eivät ole lopullisessa verotuksessa maksuunpantavia maksuja. Eläkevakuutusmaksua maksavat työntekijän lisäksi yrittäjät ja maatalousyrittäjät. Yrittäjät kuitenkin pääsääntöisesti vähentävät eläkevakuutusmaksunsa yrityksen kuluna. Tämän vuoksi esityksessä on päädytty ottamaan sakkoa määrättäessä huomioon vain työntekijän eläkevakuutusmaksu. Tulosta vähennettäisiin myös jäännösveron korot, veronkorotus ja ennakon viivekorko. Näitä eriä olisi teknisesti vaikea erotella verovuonna maksuunpannuista muista veroista ja maksuista.

Asetusluonnoksen 1 §:ssä lueteltujen verojen, maksujen ja muiden erien vähentäminen tuloista on ongelmatonta silloin, kun tiedot saadaan verottajalta. Kun verotustietoja ei ole käytössä ja sakotettavan tulot ja varallisuus joudutaan arvioimaan muun selvityksen perusteella, myös verojen ja maksujen määrä joudutaan laskemaan muilla perustein, esimerkiksi ennakonpidätystaulukkoja käyttäen.

Asetusluonnoksen 2 §:n mukaan peruskulutusvähennyksen suuruus olisi 1 500 markkaa. Vähennyksen suuruus johtaa kaikissa tuloryhmissä sakkotasoon, jota voidaan pitää oikeudenmukaisena ja kohtuullisena.

Asetusluonnoksen 3 §:n mukaan sakotettavan elatuksen varassa olevasta puolisosta ja alaikäisestä lapsesta tai sakotettavan puolison alaikäisestä lapsesta vähennettäisiin päiväsakon rahamäärästä jokaisen sakotettavan elatuksen varassa olevan osalta 15 markkaa. Elatusvelvollisuuden vuoksi tehtävän vähennyksen määrää nostettaisiin nykyisestä 8 markasta suunnilleen samassa suhteessa kuin tässä esityksessä ehdotetaan korotettavaksi päiväsakon vähintä rahamäärää.

Sakotettavan elatuksen varassa olisivat asetusluonnoksen 3 §:ssä mainitut henkilöt, joihin nähden sakotettavalla on lailla tai erillisellä päätöksellä vahvistettu elatusvelvollisuus tai jotka asuvat sakotettavan kanssa yhteisessä taloudessa. Puolisoon rinnastettaisiin ehdotuksen mukaan henkilö, joka elää jatkuvasti sakotettavan kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa avioliittoa solmimatta (avopuoliso). Tällaiset henkilöt rinnastetaan lainsäädännössä yhä useammin aviopuolisoihin.

Sakotetun tosiasiallisen elatuksen varassa olevien määrää koskevien tietojen tarkistaminen sakotustilanteessa on jonkin verran ongelmallista. Verotustiedoista ei ole mahdollista saada täysin kattavasti elatusvelvollisuutta koskevia tietoja, vaan vähennys jouduttaisiin edelleen tekemään osittain sakotettavan oman ilmoituksen perusteella. Aviopuolisoiden lapsien sekä avopuolisoiden yhteisten lapsien määrä sekä muu virallisesti vahvistettu elatusvelvollisuus voitaisiin yleensä tarkistaa verotustiedoista. Sakotettu olisi kuitenkin oikeutettu vähennykseen myös elatuksensa varassa olevasta avopuolison alaikäisestä lapsesta, vaikka lapsi ei ole sakotettavan. Sakotettavan ilmoitus elatuksensa varassa olevan avopuolison sekä puolison lapsien asumisesta sakotettavan kanssa yhteisessä taloudessa voitaisiin tarvittaessa tarkistaa osoiterekisteristä.

Ottolasta on lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 12 §:n nojalla pidettävä ottovanhempien lapsena. Ennen tammikuun 1 päivää 1980 perustettuun ottolapsisuhteeseen on kuitenkin sovellettava silloin voimassa ollutta lakia. Koska vähennys elatusvelvollisuuden vuoksi myönnettäisiin vain alaikäisistä lapsista ja ennen vuotta 1980 syntyneet lapset ovat päiväsakon rahamäärästä ehdotetun asetuksen voimaan tullessa jo täysi-ikäisiä, säännöksessä ei enää olisi tarpeen erikseen mainita ottolasta.

Päiväsakon rahamäärää korottava peruste olisi esityksen mukaan sakotettavan varallisuus. Jos sakotettavalla on asetusluonnoksen 4 §:n mukaan verotettavaa varallisuutta vähintään 500 000 markkaa, päiväsakon rahamäärää korotettaisiin 20 markalla. Jos varallisuutta olisi vähintään miljoona markkaa, sakon rahamäärää korotettaisiin 40 markalla. Varallisuusverolain (1537/1992) 1 §:n mukaan verotettava varallisuus saadaan, kun veronalaisista varoista tehdään laissa sääde-

tyt vähennykset. Huomioon otettaisiin siten aivan kuten nykyäänkin sakotettavan varallisuus, jonka arvosta on vähennetty muun muassa velat (nettovarallisuus).

Ennen verotettavan varallisuuden laskemista varallisuuudesta tehdään verotuksessa myös lapsivähennys sekä varallisuuden vähennys omasta asunnosta. Sakotettavan tuloja vahvistettaessa ei verotuksen vähennyksiä otettaisi huomioon. Ansio- ja pääomatulojen ja varallisuuden vähennysten huomioon ottamisessa on siten esityksessä hienoinen epätasapaino. Varallisuudesta tehtävät vähennykset eivät kuitenkaan ole suuruudeltaan merkittäviä. Vähennyksiä olisi lisäksi käytännössä sakkoa määrättäessä erittäin hankala erotella.

Vuonna 1996 suurimmalla osalla suomalaisista eli 4,4 miljoonalla luonnollisella henkilöllä oli alle 500 000 markkaa verotettavaa varallisuutta. Verotettavaa varallisuutta vähintään 500 000 markaa, mutta enintään miljoona markkaa oli noin 73 000 luonnollisella henkilöllä. Yli miljoona markkaa verottavaa varallisuutta oli 23 000 henkilöllä.

Omaisuus arvostettaisiin siihen arvoon, joka sille on verotuksessa vahvistettu. Tavallisen kansalaisen suurin varallisuus ja suurimmat velat liittyvät yleensä oman asunnon hankintaan. Varallisuutta arvioitaessa verovelvollinen voi tehdä vähennyksen omasta asunnostaan. Tavanomaisen omaan käyttöön tarkoitetun asunnon ja loma-asunnon omistaminen ei yleensä edellä mainittujen tilastotietojen valossa vaikuttaisi sakon määrään. Järjestelmä säilyy yksinkertaisena, kun nettovarallisuuden raja asetetaan esityksessä ehdotetulla tavalla riittävän korkealle siten, että omaisuuden laadusta riippumatta vain huomattavan suuri varallisuus vaikuttaisi sakon määrään.

Asetusluonnoksen 5 §:ssä säädettäisiin päiväsakon vähimmäksi rahamääräksi 40 markkaa. Viimeinen toimenpide sakkoa määrättäessä on verrata saatua markkamäärää 40 markan päiväsakon vähimpään rahamäärään. Jos rahamäärä on pienempi kuin 40 markkaa, rahamäärä korotetaan 40 markaksi. Päiväsakon rahamäärää ei koskaan voitaisi määrätä tätä pienemmäksi. Päiväsakon vähin rahamäärä määrättäisiin ehdotuksen mukaan perheettömille sakotetuille, jotka ansaitsevat kuukaudessa nettona enintään 3 900 markkaa eli bruttona noin 5 100 markkaa kuukaudessa.

Voimassa olevaan lakiin sisältyy säännös siitä, että päiväsakon rahamäärää ei saa vahvistaa suuremmaksi kuin sakotettavalle valtion ja kunnan tuloveron suorittamisen jälkeen jäävä määrä (rikoslain 2 luvun 4 a §:n 2 momentti). Koska esityksen mukaan sakon rahamäärä laskettaisiin tulosta, josta on vähennetty verot, tällainen kattosäännös on tarpeeton.

Päiväsakon rahamäärälle ei myöskään ehdoteta ylärajaa. Päiväsakon rahamäärä lasketaan esityksen mukaan tavalla, joka nykyiseen verrattuna alentaisi suhteellisesti eniten suurituloisten sakkoja. Päiväsakon rahamäärän enimmäismäärän säätäminen on tässä valossa tarpeetonta.

Asetusluonnoksen 6 §:n mukaan päiväsakon rahamäärä vahvistettaisiin täysin markoin siten, että markkojen yli menevät pennit jätetään ottamatta lukuun. Sääntö johtaisi käytännössä siihen, että taulukoista päiväsakon rahamäärää määrättäessä olisi sakon perusteena kuten nykyäänkin käytettävä sakotettavan kuukausituloa lähinnä olevaa sellaista alinta kuukausituloa, joka johtaa täysin markoin määrättävään päiväsakon rahamäärään. Ehdotetun laskusäännön mukaan 60 markan kasvu sakotetun nettokuukausitulossa nostaisi päiväsakon rahamäärää markalla. Nykyisin vastaavan markan korotuksen aiheuttaa 90 markan ero bruttokuukausituloissa.

3 §. Sakon kokonaisrahamäärä. Voimassa olevassa rikoslain 2 luvun 4 c §:ssä säädetään nykyisin päiväsakkojen vähimmästä yhteisestä rahamäärästä. Termi yhteinen rahamäärä on kuitenkin sekotettavissa yhteiseen sakkorangaistukseen, josta säädetään rikoslain 7 luvussa. Sekaannusten välttämiseksi on parempi, että päiväsakkojen yhteisen rahamäärän sijasta käytetään termiä sakon kokonaisrahamäärä.

Sakon kokonaisrahamäärän laskutapaa ei määritellä voimassa olevassa laissa. Esityksessä sakon kokonaisrahamäärän laskemisesta ehdotetaan täydellisyyden vuoksi säädettäväksi. Ehdotetun 1 momentin mukaan sakon kokonaisrahamäärä on päiväsakkojen lukumäärä kerrottuna päiväsakon rahamäärällä.

Voimassa olevassa laissa valtuutetaan asetuksella säätämään päiväsakkojen yhteiselle rahamäärälle vähimmäismäärä, jota on käytettävä, jos vahvistettujen päiväsakkojen yhteinen rahamäärä olisi pienempi kuin samanlaisesta mutta vähäisemmästä rikoksesta määrättävä rikesakko. Sakon vähimmästä rahamäärästä annetulla asetuksella (1084/1989)

on tällainen vähin rahamäärä säädetty suurimman sallitun nopeuden ylityksestä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi saman sisältöinen säännös. Momentin mukaan asetuksella voidaan säätää, että tietyistä rikoksista määrättävän sakon kokonaisrahamäärä on korotettava samanlaatuisesta rikoksesta määrättävän suurimman rikesakon suuruiseksi. Rikoksista, joihin tätä niin sanottua korjaussäännöstä sovelletaan, säädettäisiin asetuksessa päiväsakon rahamäärästä.

Korjaussäännöstä sovellettaisiin asetusluonnoksen mukaan vain suurimman sallitun nopeuden ylityksestä tuomittaviin sakkoihin aivan kuten nykyäänkin. Tilannenopeuden ylityksestä ei voida nykyään määrätä rikesakkoa eikä siitä määrättävien päiväsakkojen yhteistä rahamäärää myöskään koroteta rikesakon suuruiseksi. Tältä osin tilanne säilyisi ennallaan.

Säännöksessä on kyse rike- ja päiväsakkojärjestelmien yhteensovittamisesta. Jos suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrätään sakko esimerkiksi päiväsakon vähimmän rahamäärän mukaan, on mahdollista, että päiväsakkojen kokonaisrahamäärä jäisi pienemmäksi kuin samansuuruisesta tai alhaisemmasta ylinopeudesta määrättävä rikesakko. Päiväsakko on silloin ehdotetun 3 momentin ja sen nojalla annettavan asetuksen mukaan korotettava suurimman rikesakon suuruiseksi.

Suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrättävän rikesakon suuruus ehdotetaan rikesakkorikkomuksia koskevan asetusluonnoksen 8 §:ssä porrastettavaksi sekä ylinopeuden määrän että suurimman sallitun nopeuden mukaan. Moottorikäyttöiselle ajoneuvolle rikesakon suuruus suurimman sallitun nopeuden ylityksestä voisi olla 400, 500, 600 tai 700 markkaa. Asetuksessa säädettäisiin, että sakon kokonaisrahamäärää olisi korotettava 700 markan suuruiseksi. Suurimman sallitun nopeuden ylityksestä päiväsakkoina tuomittava sakko olisi siten aina vähintään yhtä suuri kuin suurimman sallitun nopeuden ylittämisestä määrättävä korkein rikesakko. Suurimman sallitun nopeuden ylitys, josta sakko määrätään päiväsakkoina, on aina luonteeltaan vähintään yhtä moitittava tai moittivampi kuin suurimman sallitun nopeuden ylitys, josta voi seurata vain rikesakko.

Suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrättävän sakon kokonaisrahamäärä olisi mopoilijalle vähintään 300 markkaa.

Muuntorangaistus

4 §. *Muuntorangaistuksen määrääminen.* Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, olisi pykälän 1 momentin mukaan maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Säännös on asiallisesti sama kuin nykyinen rikoslain 2 luvun 5 §:n 1 momentti.

Myös maksamatta jäänyt uhkasakko olisi ehdotuksen mukaan muunnettava vankeudeksi. Esityksessä ehdotetaan luopumista rangaistusluonteisista uhkasakoista. Uhkasakon muuntorangaistusta koskevat rikoslain säännökset soveltuisivat siten vain maksamattoman, pakkokeinona käytetyn uhkasakon muuntamiseen vankeudeksi.

Jos muualla lainsäädännössä on sakon tai uhkasakon muuntamisesta säännöksiä, ne erityissäännöksinä sivuuttaisivat rikoslain säännöksen. Tällainen erityissäännös on kuntalain 7 §:n 3 momentti, jonka mukaan järjestyssääntörikkomuksesta tuomittua sakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi. Samoin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 26 §:n mukaan kyseisen lain nojalla maksettavaksi tuomitusta uhkasakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

5 §. *Muuntorangaistuksen pituus.* Muuntorangaistuksen pituuteen ei ehdoteta muutoksia. Muuntorangaistus sakosta määrättäisiin pykälän 1 momentin mukaan niin, että kahta maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunnettaisi.

Sakko on mahdollista maksaa myös osasuorituksina. Pienin osasuoritus, jonka viranomaiset ovat velvollisia ottamaan vastaan, on yhden päiväsakon suuruinen. Ulosmitattaessa sakotetun omaisuutta voi kuitenkin käydä niin, että vain osa yhdestä päiväsakosta tulee maksettua. Tällainen päiväsakko, joka on maksettu vain osaksi, katsottaisiin nykyiseen tapaan ehdotetun 1 momentin mukaan muuntorangaistusta määrättäessä maksamatta olevaksi. Sakotetulle ei palauteta sitä melko vähäistä rahamäärää, minkä hän olisi tuosta yhdestä päiväsakosta maksanut.

Nykyisin markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokainen viidenkymmenen markan määrä vastaa yhtä päiväsakkoa. Näin lasketun päiväsakkojen määrä muunnetaan päi-

väsakkoja koskevan muuntosäännön mukaisesti vankeudeksi. Esityksessä ehdotetaan, että uhkasakko muunnettaisiin suoraan vankeuspäiviksi. Markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyttä sataa markkaa vastaisi ehdotetun 2 momentin mukaan yhden päivän vankeus. Ehdotettu laskutavan muutos ei vaikuta muuntorangaistuksen pituuteen.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin muuntorangaistukselle vähimmäis- ja enimmäismäärä. Nämä olisivat samat kuin voimassa olevassa laissa. Muuntorangaistuksen vähimmäismäärä olisi neljä päivää. Tätä lyhyempien muuntorangaistusten täytäntöönpano aiheuttaa käytännössä vaikeuksia. Muuntorangaistuksen enimmäismäärä olisi 90 päivää. Muuntorangaistuksen vähimmäis- ja enimmäismäärä koskisi myös uhkasakon sijasta tuomittavaa muuntorangaistusta.

Jos samalla kertaa muunnetaan vähintään kaksi sakkoa, niistä määrättäisiin pykälän 4 momentin nojalla yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastettaisiin sakkoon. Sakosta ja uhkasakosta tai useista sakoista tai uhkasakoista määrättäisiin yksi muuntorangaistus, jonka pituus olisi vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää. Voimassa olevassa laissa on asiallisesti samansisältöinen säännös.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että tuomioistuimen olisi mahdollista määrätä muuntorangaistus myös edellä säädettyä lyhyemmäksi. Muuntorangaistuksen vähimmäispituus olisi kuitenkin aina neljä päivää. Tuomioistuin voisi määrätä muuntorangaistuksen normaalia lyhyemmäksi samoilla perusteilla kuin se voisi jättää sakosta tai uhkasakosta muuntorangaistuksen määräämättä. Tuomioistuimilla on myös nykyään tähän mahdollisuus. Perusteiden osalta säännöksessä viitattaisiin esityksen muuntorangaistuksen määräämättä jättämistä koskeviin pykäliin.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a §:ssä (703/1991) säädetään nykyisin sakon muuntorangaistusten yhteenlaskemisesta rangaistuslaitoksessa sekä säädetään yhteenlasketuille muuntorangaistuksille enimmäismääräksi 120 päivää. Tähän säännökseen ei ehdoteta muutosta.

6 §. *Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen.* Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voisi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena pidettävä vähäisenä.

Rikoksen vähäisyyden huomioon ottamisen tarkoituksena ei ole, että jostakin sinänsä vähäisenä pidettävästä rikoslajista säännönmukaisesti jätettäisiin määräämättä muuntorangaistus. Tätä korostettiin aikanaan myös hallituksen esityksessä rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten uudistamiseksi (HE 79/1989 vp) perusteltaessa rikoksen vähäisyyttä toimenpiteistä luopumisen perusteena. Jos jokin rikoslaji katsottaisiin niin vähäiseksi, että muuntorangaistus siitä tuomitusta sakosta katsotaan kohtuuttomaksi, lainsäätäjän on mahdollista kieltää muuntorangaistuksen määräämisen näistä teoista. Rikoksen vähäisyyden arviointi olisikin jokaisessa yksittäistapauksessa suhteutettava kyseiseen rikoslajiin. Tuomioistuimen olisi arvioitava, onko rikosta pidettävä rikoslajin normaalitapaukseen verrattuna vähäisenä. Rikoksen vähäisyyttä osoittaa esimerkiksi normaalirangaistusta pienempi päiväsakkojen lukumäärä.

Tuomioistuimella olisi esityksen mukaan mahdollisuus luopua muuntorangaistuksen määräämisestä myös sellaisista sakoista, jotka on tuomittu rikoksista, joista on säädetty rangaistukseksi vankeutta. Tuomioistuinten harkintavalta olisi tässä suhteessa laajempi kuin syyttäjän harkintavalta olla vaatimatta muuntorangaistusta, josta ehdotetaan säädettäväksi myöhemmin selostettavalla tavalla rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa. Harkintavalta syyttäjän ja tuomioistuimen välillä on porrastettu myös voimassa olevissa toimenpiteistä luopumissäännöksissä.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdan mukaan tuomioistuin voisi jättää määräämättä muuntorangaistuksen, jos sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana.

Alle 18–vuotiaana tehdystä rikoksesta ei nykyisin saa tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painaviksi syiksi lakia säädettäessä katsottiin rikollisen teon laatu, tekojen toistuvuus tai ammattimaisuus sekä tekijän ilmeinen piittaamattomuus lain säännöksistä. Vastakkaiseen suuntaan vaikuttavana perusteena pidettiin ennustetta nuoren vastaisesta kehittymisestä lainkuuliaiseksi kansalaiseksi (LaVM n:o 9/1989 vp, HE 245/ 1988 vp).

Myös syyttämättä- ja tuomitsematta jättämisen eräänä perusteena on teon tekeminen

alle 18–vuotiaana. Lisäedellytyksenä on, että teon katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä vastaan.

Samoja perusteita voitaisiin soveltaa myös harkittaessa nuoren määräämistä tai määräämättä jättämistä muuntorangaistukseen. On kuitenkin otettava huomioon, että maksamattomaan sakkoon johtanut rikos on laadultaan aina lievempi kuin rikokset, joista tuomitaan ehdollista tai ehdotonta vankeutta.

Perusteena nuoren määräämiseksi muuntorangaistukseen voisi olla maksamattomien sakkojen lukuisuus. Maksamattomien sakkojen määrä voi osoittaa nuoressa piittaamattomutta lain säännöksistä. Jos maksamattomia sakkoja ei tällaisessa tilanteessa muunneta, nuorille syntyy väärä käsitys siitä, ettei rikosten seuraamuksia tehokkaasti panna täytäntöön.

Sakkojen lukuisuus ei kuitenkaan aina olisi ratkaisevaa. Nuorten rikkomuksissa on usein kyse erilaisten ikärajojen rikkomisesta tai ne muutoin selvästi liittyvät tiettyyn ikäkauteen, jonka aikana sakkoja voi kerääntyä runsaasti. Tällöin voi olla tarkoituksetonta määrätä muuntorangaistusta, kun sakotettu on saavuttanut vaadittavan iän tai ohittanut kyseisen ikäkauden. Huomiota tulisi kiinnittää siihen, onko nuori varttuessaan vakiintunut ja kiinnittynyt yhteiskuntaan esimerkiksi perheen perustamisen taikka koulutus- tai työpaikan kautta.

Sakkoihin johtaneen rikollisuuden laatu voisi myös vaikuttaa siihen, että olisi syytä määrätä nuorelle vankeutta sakkojen maksamattomuuden vuoksi. Jos nuori olisi vaikkapa tuomittu pahoinpitelystä sakkoon ja uuteen tekoon olisi syyllistytty välittömästi edellisen tuomion jälkeen, muuntorangaistuksen määrääminen sakkojen maksamattomuuden vuoksi saattaisi olla perusteltua.

Ratkaisevaa 2 kohdan soveltamisessa on nuoren ikä rikoksen tekohetkellä. Koska sakkojen perintä vie oman aikansa, nuori on usein jo täyttänyt 18 vuotta, kun kysymys muuntorangaistuksen määräämisestä ajankohtaistuu. Säännös olisi tässä suhteessa yhdenmukainen ehdollisesta rangaistuksesta säädetyn lain kanssa.

Tuomioistuin voisi ehdotetun 3 kohdan mukaan jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveyshuollon toimet tai muut seikat. Vastaavilla perusteilla voidaan nykyään jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta. Kohtuusperusteina voitaisiin ottaa huomioon sakotetun henkilöön liittyvät tai sakon määräämisen jälkeiset tapahtumat, joilla arvioidaan olevan vaikutusta sakon maksamatta jättämiseen.

Muuntorangaistus voitaisiin jättää määräämättä, jos sakotettu on hyvin iäkäs, pysyvästi sairas tai vakavasti vammautunut. Henkilökohtaisiin olosuhteisiin kuuluisivat myös pitkäaikainen työttömyys tai muusta vastaavasta syystä johtunut varattomuus. Korkein oikeus on antanut sakon muuntorangaistusta koskevia ennakkopäätöksiä voimassa olevan lain soveltamisesta maksukyvyttömyystapauksiin (KKO 1993:110 ja 1993:111). Ehdotuksella ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä oikeuskäytäntöä maksukyvyttömyystapauksissa.

Rikoksesta aiheutunut muu seuraus on esimerkiksi sakotetun vakava loukkaantuminen teon yhteydessä tai sen jälkiseurauksena. Jos sakotetulle on aiheutunut rikoksesta lakiin perustuvia tai muita seurauksia, kuten työpaikan menetys, viraltapano tai avioero, jotka ovat vaikuttaneet hänen kykyynsä maksaa sakkoa, muuntorangaistuksen määrääminen voi olla kohtuutonta.

Esityksessä ehdotetaan tuomioistuimelle oikeutta olla määräämättä muuntorangaistusta myös, jos se on kohtuutonta tai tarkoituksetonta ottaen huomioon sosiaali- ja terveyshuollon toimet. Ehdotus on tarkoitettu täydentämään voimassa olevia säännöksiä päihdehuoltolassa tai lastensuojelulaitoksessa olevan sakotetun muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta. Nykyisin muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa ei saa aloittaa, jos sakotettu on hoidettavana päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta annettujen säännösten nojalla huoltolassa tai muussa vastaavassa laitoshoidossa taikka lastensuojelulaitoksessa. Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa tulee näissä tapauksissa sakotetun pyynnöstä myös lykätä kolmella kuukaudella hoitojakson tai laitosoleskelun päättymisestä.

Joskus on kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa olla määräämättä muuntorangaistusta, jos sakotettu on laitoshoidossa esimerkiksi päihderiippuvuuden tai psyykkisen sairauden vuoksi. Vankeuteen joutuminen laitosajan päätyttyä ja lykkäysmahdollisuuksien tultua käytettyä voi katkaista aloitetun tai

suunnitellun hoitosuhteen avohoidossa. Muuntorangaistus voi myös katkaista lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten mahdollisesti lupaavasti alkaneen sosiaalistumisprosessin. Säännöksen nojalla olisi myös mahdollista jättää määräämättä muuntorangaistus sakkoon johtaneen rikoksensa alle 18–vuotiaana tehnelle nuorelle tapauksessa, jossa muuntorangaistuksen määrämiselle muutoin saattaisi olla perusteita, mutta lastensuojelulaitokseen sijoituksen vuoksi nuoren lähettämistä vankilaan ei pidettäisi tarpeellisena.

Muu seikka, joka voitaisiin ottaa huomioon harkittaessa muuntorangaistuksesta luopumista, olisi, jos sakon tuomitsemisesta on kulunut huomattavan pitkä aika tai jos vanhentumisaika olisi lähellä. Syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen on vastaavalla perusteella nykyisin mahdollista, jos rikos olisi lähiaikoina vanhentumassa. Koska muuntorangaistusta määrättäessä sakko on jo tuomittu, ratkaisevaa olisi sakon vanhentuminen.

Muuntorangaistus voitaisiin myös jättää määräämättä, jos päiväsakoista maksamatta oleva osa on pieni. Muuntorangaistuksesta luopumista puoltaisi esimerkiksi se, että maksamatta jääneiden päiväsakkojen lukumäärää on alle kahdeksan. Koska muuntorangaistus aina joudutaan suorittamaan vähintään neljän päivän pituisena, muuntorangaistus muodostuu näissä tapauksissa suhteessa ankarammaksi kuin muilla sakotetuilla. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös muulloin, jos on ilmeistä, että pienistä tuloista, esimerkiksi työttömyysavustuksesta tai eläkkeestä, on pyritty osasuorituksin maksamaan sakot ja vain pieni osa on enää maksamatta. Molemmissa tapauksissa siis edellytettäisiin, että päiväsakot on pyritty maksamaan tai niistä osa on saatu perittyä ja muuntorangaistuksen määräämättä jättäminen koskisi vain jäljelle jäänyttä vähäistä osaa sakoista.

Tuomioistuimen oikeuteen jättää muuntorangaistus määräämättä ei ehdotuksessa liitettäisi edellytystä tärkeästä yleisestä edusta. Tämä ei tarkoita, etteikö yleiseen etuun liittyvillä näkökohdilla olisi merkitystä, vaikka niitä ei erikseen mainita. Edellytysten porrastamisessa noudatettaisiin kuitenkin syyttämättä ja tuomitsematta jättämisessä omaksuttua periaatetta, jonka mukaan syyttäjälle asetetaan tässä suhteessa tuomioistuinta tiukemmat ehdot.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulisi arvioida sellaisten sakkojen, joita ei saa muuntaa vankeudeksi, osuus yhteisestä rangaistuksesta sekä jättää se muuntamatta vankeudeksi.

Kuntalain 7 §:n 3 momentin nojalla järjestyssääntörikkomuksesta tuomittuja päiväsakkoja ei saa nykyisin muuntaa vankeudeksi. Kunnallisten järjestyssääntöjen rikkomisesta tuomittuja sakkoja koskevaa muuntokieltoa säädettäessä ei kuitenkaan otettu kantaa siihen, miten tulisi menetellä, kun tällaisesta rikkomuksesta on tuomittu yhteiseen sakkorangaistukseen. Tämä on käytännössä aiheuttanut epätietoisuutta lain oikeasta soveltamisesta. Tämän vuoksi esitykseen ehdotetaan otettavaksi asiasta säännös.

Pykälän 3 momentti koskisi tilannetta, jolloin sakon kokonaisrahamäärää on 3 §:n 2 momentin nojalla korotettu vastaamaan samalaatuisesta rikkomuksesta tuomitun suurimman rikesakon määrää. Ehdotetussa 6 §:n 3 momentissa säädettäisiin, että sitä sakon osaa, jolla sakon kokonaisrahamäärää on 3 §:n 2 momentin nojalla korotettu, ei muunneta vankeudeksi. Vaikka sakon kokonaisrahamäärä 3 §:n nojalla korotetaan rikesakon suuruiseksi, päiväsakkojen lukumäärää pysyy ennallaan. Muuntorangaistus määrättäisiin siten normaaliin tapaan maksamatta olevien päiväsakkojen lukumäärään perusteella. Nykyisin voimassa olevaan asetukseen sakon vähimmästä rahamäärästä sisältyy asiallisesti samansisältöinen säännös (2 §).

7 §. *Uhkasakon muuntamatta jättäminen.* Tuomioistuin voi nykyisin jättää maksamattoman uhkasakon muuntamatta samoilla perusteilla kuin päiväsakon. Lisäksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa on erityissäännös uhkasakon muuntamatta jättämisestä. Tällaisesta uhkasakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Ehdotetun pykälän 1 kohdassa säädettäisiin, että tuomioistuin saisi jättää uhkasakon sijasta tuomittavan muuntorangaistuksen määräämättä, jos päävelvoitetta on kokonaan tai osaksi noudatettu. Uhkasakon tarkoituksena on saada asianomainen noudattamaan velvoitetta. Jos velvoite kuitenkin täytetään vasta uhkasakon tuomitsemisen jälkeen, vastaaja ei vapaudu jo maksettavaksi tuomitun uhkasakon suorittamisesta. Esityksessä tuomioistuimelle kuitenkin säädettäisiin mahdollisuus kohtuussyistä jättää määräämättä

maksamattoman uhkasakon sijasta muuntorangaistus. Tällainen mahdollisuus voisi myös joissakin tapauksissa kannustaa päävelvoitteen täyttämiseen.

Tuomioistuin voisi myös jättää muuntamatta uhkasakon pykälän 2 kohdassa mainituilla kohtuusperusteilla. Velvoitetun henkilökohtaisten olosuhteiden huomioon ottamisella tarkoitetaan samaa kuin päiväsakkojen muuntamatta jättämistä koskevissa säännöksissä.

Päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä aiheutuneilla muilla seurauksilla tarkoitetaan esimerkiksi hallinnollisten ja rikosoikeudellisten seuraamusten kumulaatiota, joka jossain yksittäistapauksessa saattaa johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen. Muiden muuntamatta jättämiseen johtavien seikkojen osalta viitataan, mitä vastaavasta perusteesta on päiväsakkojen osalta selostettu.

Ehdotettu rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muutos sakkojen perinnän jatkamisesta, kun muuntorangaistus on jätetty määräämättä, koskisi myös uhkasakkoa. Kyseisen lain terminologiassa uhkasakkoihin sovelletaan, mitä sakoista on säädetty, jollei uhkasakosta ole erityissäännöksiä.

Rikesakko

8 §. *Rikesakko.* Rikoslain 2 a lukuun ehdotetaan sijoitettavaksi rikesakon määräämisen edellytyksiä koskevat keskeiset säännökset omaan jaksoonsa.

Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin rikesakko. Rikesakko on sakkoa lievempi, markkamäärältään kiinteä varallisuusrangaistus. Rikesakko olisi edelleen rikosoikeudellinen rangaistus.

Rikesakko saa ehdotetun 2 momentin mukaan olla enintään 1 000 markkaa. Eri rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruus säädetään ehdotetun 2 momentin mukaan asetuksella.

Maksamatonta rikesakkoa ei 3 momentin mukaan saa muuntaa vankeudeksi. Säännös siirrettäisiin rikoslakiin rikesakkolaista, jonka 18 §:ssä on nykyisin vastaavanlainen kielto.

9 §. *Rikesakkorikkomukset.* Rikesakko voitaisiin pykälän 1 momentin nojalla määrätä seuraamukseksi virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Näin määritelty rikesakkojärjestelmän soveltamisala olisi sama kuin voimassa olevassa rikesakkolaissa.

Momentin mukaan rikesakkoa ei ole mahdollista määrätä seuraamukseksi asianomistajarikoksista. Tähän ei ole tarvetta, koska rikesakko voidaan ehdotuksen mukaan määrätä seuraamukseksi vain vähäisistä liikennerikkomuksista tai vähäisestä roskaamisrikkomuksesta. Jos rikesakkojärjestelmää vastaisuudessa laajennetaan, tulee uudelleen selvitettäväksi, tulisiko rikesakko kyseeseen myös asianomistajarikosten seuraamuksena.

Pykälän 2 momentin mukaan rikesakko voidaan määrätä tieliikennelain tai sen nojalla annettujen sellaisten säännösten tai määräysten vähäisestä rikkomisesta, jotka koskevat 1) jalankulkijoita, 2) moottorittoman ajoneuvon kuljettajaa, 3) moottorikäyttöisen tai hinattavan ajoneuvon rakennetta, varusteita, kuntoa, moottorikäyttöistä ajoneuvoa kuljetettaessa vaadittavia asiakirjoja, moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevää ja tarpeetonta ajoa, henkilökuljetusta, kuljettajan tai matkustajan henkilökohtaisen suojavälineen käyttöä, muita kuljettajaa koskevia liikennesääntöjä tai liikenteen ohjauslaittein osoitettuja käskyjä, kieltoja tai rajoituksia, 4) suurimman sallitun nopeuden ylittämistä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla taikka 5) ajoneuvon katsastusta ja rekisteröitäväksi ilmoittamista.

Rikesakko voitaisiin 3 momentin nojalla määrätä myös jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta.

Laissa määritelty rikesakon soveltamisala vastaisi sen nykyistä, asetuksella säädettyä käyttöalaa. Pykälän 4 momentin mukaan rikkomuksista, joista 2 ja 3 momentin nojalla voidaan määrätä rikesakko, säädetään tarkemmin asetuksella. Momentin nojalla on tarkoitus säätää asetus rikesakkorikkomuksista. Asetusluonnos on ehdotuksen liitteenä (liite 3). Asetus rikesakkorikkomuksista on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan rikoslain rikesakkoa koskevien säännösten kanssa.

Laissa säädetyissä puitteissa asetuksella määriteltäisiin tarkemmin rikesakkorikkomukset. Asetusluonnoksessa on jakso, joka koskee tieliikennelain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta määrättävää rikesakkoa. Jaksoon on koottu nykyisin rikesakosta tieliikenteessä annetussa asetuksessa mainitut rikkomukset. Samoin asetusluonnoksessa on jakso, jossa säädettäisiin jätelain rikkomisesta säädettävästä rikesakosta. Jos rikesakon soveltamisalaa vas-

taisuudessa laajennetaan, asetusluonnokseen lisättäisiin uusia rikkomuksia. Näin kaikki rikesakkorikkomukset olisivat kaikki löydettävissä yhdestä asetuksesta. Asetuksella säädettäisiin myös näistä rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruus.

Rikesakon soveltamisalaan ei asetusluonnoksessa ehdotettaisi muutoksia lukuun ottamatta rikesakon käyttöä suurimman sallitun nopeuden ylitystä koskevissa rikkomuksissa. Rikesakkoa ei siten vastaisuudessakaan voitaisi määrätä esimerkiksi liikennejuopumusta moottorittomalla ajoneuvolla koskevan säännöksen eikä eräistä asetuksella tarkemmin määriteltävistä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle osoitettujen liikennesääntöjen rikkomisesta. Eri rikkomuksista määrättävien rikesakkojen suuruutta ehdotetaan hieman korotettaviksi.

Asetuksen 8 §:ssä säädettäisiin nopeusrajoituksen rikkomisesta moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ja siitä määrättävästä rikesakosta. Säännöksellä laajennettaisiin rikesakon soveltamisalaa ylinopeusrikkomuksissa. Rikesakon suuruus porrastettaisiin sekä ylinopeuden määrän että suurimman sallitun nopeuden mukaan. Ylinopeudella aiheutetun vaaran suuruus on sidoksissa sekä siihen, kuinka suuri nopeus on että siihen, millaisissa olosuhteissa ylinopeutta ajetaan. Saman suuruinen suurimman sallitun nopeuden ylitys saattaa aiheuttaa taajamissa suurempaa vaaraa kuin vastaavan suuruinen nopeusrajoituksen ylitys taajama-alueen ulkopuolella. Tämän vuoksi saman suuruisesta suurimman sallitun nopeuden ylityksestä määrättäisiin suurempi rikesakko, jos nopeusrajoitus on enintään 60 kilometriä tunnissa kuin jos suurin sallittu nopeus on yli 60 kilometriä tunnissa. Vaikka yleinen suurin sallittu nopeus taajama-alueilla on 50 kilometriä tunnissa, taajamissa on runsaasti alueita, joilla suurin sallittu nopeus on 60 kilometriä tunnissa. Tämän vuoksi ankaramman sakon rajaksi on valittu 60 kilometriä tunnissa sen sijaan, että rajana käytettäisiin taajaman yleistä nopeusrajoitusta 50 kilometriä tunnissa.

Pykälän 1 momentin mukaan jos suurin sallittu nopeus on enintään 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle määrättäisiin suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa 500 markan rikesakko. Jos suurimman sallitun nopeuden ylitys on yli 15 kilometriä tunnissa, mutta enintään 20 kilometriä tunnissa, rikesakon suuruus olisi 700 markkaa suurimman sallitun nopeuden ollessa enintään 60 kilometriä tunnissa. Jos suurin sallittu nopeus on yli 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle määrättäisiin suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa 400 markan rikesakko. Jos ylinopeutta on yli 15 kilometriä ja enintään 20 kilometriä tunnissa suurimman sallitun nopeuden ollessa yli 60 kilometriä tunnissa, rikesakon suuruus olisi 600 markkaa.

Mopoilijalle määrättäisiin kuitenkin suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometriä tunnissa 300 markan rikesakko. Rikesakon suuruutta mopoilijalle ei porrastettaisi suurimman sallitun nopeuden mukaan.

10 §. *Rikesakon määrääminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että rikesakon määrää poliisimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies. Säännös olisi sama kuin voimassa oleva rikesakkolain 2 luvun 6 §:n 1 momentti. Säännöksellä varauduttaisiin siihen, että rikesakon käyttö ulotettaisiin sellaisille aloille, joilla säännösten noudattamista valvovat muut viranomaiset kuin poliisi. Tällaisia valvontaviranomaisia voisivat vastaisuudessa olla esimerkiksi rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen virkamiehet.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa rikkomuksesta ei saa määrätä rikesakkoa. Momentin 1 kohdan mukaan rikesakkoa ei saa määrätä, jos rikkomus on ollut omiaan aiheuttamaan muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa. Sakon määrääjän olisi arvioitava rikkomuksen vaarallisuutta tai haitallisuutta kunkin tapauksen erityisolosuhteiden ja kaikkien asiaan vaikuttavien seikkojen valossa. Nopeusrajoitusten ylityksistä, joista esimerkiksi sääolojen tai liikenneolosuhteiden vuoksi voi aiheutua muunlaista kuin vähäistä vaaraa, olisi määrättävä sakko päiväsakkoina, vaikka ylinopeuden määrä ei ylittäisi asetuksella säädettyä 20 kilometriä tunnissa.

Rikesakkoa ei 10 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan tulisi määrätä, jos rikkoja on menettelyllään osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä. Piittaamattomuus lain säännöksiä kohtaan on rikesakon määräämisen este myös nykyisin rikesakkolain 2 §:n 2 momentin sekä rikesakosta tieliikenteessä annetun lain 2 §:n mukaan. Vähäiseen ylinopeuteen on mahdollista syyllistyä epähuomiossa. Todennäköisyys, että nopeus-

rajoituksen rikkominen tapahtuu piittaamattomuudesta käskyjä ja kieltoja kohtaan, kasvaa suhteessa ylinopeuden määrään. Myös rikkomusten toistuminen voi olla osoitus piittaamattomuudesta, vaikka yksittäiset teot olisivatkin suhteellisen lieviä. Samoin jos samalla kertaa tulisi määrätä rikesakko useista rikkomuksista, tekijän menettely voi osoittaa sellaista piittaamattomuutta, että rikesakkoa ei voida määrätä.

Rikesakkoa ei nykyisin rikesakkolain 2 §:n 2 momentin mukaan tule määrätä, jos yleinen etu vaatii sakon määräämistä rangaistusmääräysmenettelyssä tai varsinaisessa oikeudenkäynnissä. Yleisellä edulle on kuitenkin vaikea löytää itsenäistä ja täsmällistä sisältöä rikesakkoa määrättäessä. Yleisen edun vaatimusta sovellettaisiin käytännössä tilanteisiin, joihin samanaikaisesti soveltuisivat 10 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohta. Tämän vuoksi esityksessä on luovuttu mainitsemasta yleistä etua rikesakon määräämisen esteenä.

Rikesakkoa ei 2 momentin 3 kohdan mukaan saa määrätä, jos on ilmeistä, että asianomistaja tekee rikkomuksen johdosta syyttämispyynnön syyttäjälle tai poliisille taikka tulee esittämään vahingonkorvausvaatimuksen.

Nykyistä rikesakkolain 2 §:ää on tulkittu siten, että asianomistaja voi estää rikesakon määräämisen ilmoittamalla poliisille haluavansa nostaa asiassa syytteen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetulla lailla (689/1997) on poistettu asianomistajan itsenäinen ensisijainen syyteoikeus. Asianomistajalla on kuitenkin edelleenkin oikeus vedota toiseen lainkohtaan tai vaatia vastaajalle muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin syyttäjä (HE 82/1995 vp). Momentin 3 kohdassa edellytettäisiin uuden rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti, että asianomistaja esittää syyttämispyynnön syyttäjälle tai poliisille. Tällainen syyttämispyyntö estäisi rikesakon määräämisen.

Voimassa olevan rikesakkolain 3 §:n mukaan rikesakko voidaan määrätä ainoastaan, jos on ilmeistä, ettei rikkomuksen johdosta tulla esittämään vahingonkorvausvaatimusta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n mukaan syyttäjän on ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta tämän pyynnöstä syyteasian yhteydessä, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton Jotta asian käsitteleminen rikesakkoasiana ei heikentäisi asianomistajan asemaa, hänellä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, käsitelläänkö asia rikesakkomenettelyssä vai normaalissa oikeudenkäyntijärjestyksessä. Rikesakkoa ei siten momentin 3 kohdan mukaan saisi määrätä, jos on ilmeistä, että asianomistaja tulee esittämään vahingonkorvausvaatimuksen.

Rikesakon määrääminen ei edellyttäisi asianomistajan kuulemista. Poliisimiehen tulee luonnollisesti tiedustella asianomistajalta, tuleeko hän esittämään asiassa vahingonkorvausvaatimuksen tai pyytämään syytteen nostamista, jos asianomistajan tavoittaminen käy päinsä hankaluudetta. Kaikissa tapauksissa asianomistajan lausuntoa ei kuitenkaan voida hankkia ilman, että se hidastaisi rikesakon määrämismenettelyä. Tämän vuoksi vain, jos esimerkiksi vahingon määrän valossa on ilmeistä, että asianomistaja tulee esittämään asiassa yksityisoikeudellisia vaatimuksia tai että hän tulee pyytämään syytteen nostamista, poliisimies ei saisi määrätä rikesakkoa. Ehdotus ei tässä suhteessa muuttaisi nykyistä tilannetta.

Nykyisin rikesakkolaissa säädettyyn rikesakon määräämismenettelyyn ei ehdoteta muutoksia. Yksinkertaista rikosprosessuaalista menettelyä, jonka mukaisesti poliisimies määrää rikesakon, kutsuttaisiin kuitenkin jatkossa rikesakkomenettelyksi. Rikesakkolaista ja rikesakosta tieliikenteessä annetusta laista ehdotetaan siirrettäväksi rikesakon määräämistä koskevat aineelliset säännökset rikoslakiin. Rikesakkolakiin jäisi ainoastaan rikesakon määräämismenettelyä koskevia säännöksiä. Tämän vuoksi rikesakkolain nimike ehdotetaan muutettavaksi laiksi rikesakkomenettelystä. Lain nimike olisi myös yhdenmukainen rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain kanssa. Ehdotetussa 3 momentissa viitattaisiin rikesakkomenettelystä annettuun lakiin.

11 §. *Eri rikkomuksista määrättävä rikesakko.* Voimassa olevassa rikesakkolain 20 §:ssä säädetään, että jos samalla teolla on tehty useita rikkomuksia, joista kaikista voi olla seuraamuksena rikesakko, määrätään rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rangaistus. Tämä merkitsee sitä, että eri teoilla tehdyistä rikkomuksista määrätään nykyisin kustakin erillinen rikesakko.

Yhtenäisrangaistusjärjestelmään siirtyminen merkitsi luopumista erottelusta samalla tai eri teoilla tehtyjen rikkomusten välillä rangaistusta määrättäessä. Tästä jaottelusta on syytä luopua myös rikesakon osalta. Sen

sijaan laissa olisi säädettävä, miten tulee menetellä, jos useasta rikesakkorikkomuksesta tulee määrätä rikesakko samalla kertaa.

Yhtenä vaihtoehtona on määrätä yksi rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rikesakko. Tämä laskisi rikesakkotasoa nykyiseen verrattuna, jos samalla kertaa määrättävät rikesakot on tehty eri teoilla. Toinen vaihtoehto olisi määrätä jokaisesta rikkomuksesta erillinen rikesakko. Vaihtoehto johtaisi eri teoilla tehtyjen rikkomusten osalta nykyiseen sakon määrään, mutta ankaroittaisi samalla teolla tehtyjen rikesakkorikkomusten kohtelua.

Kahdesta vaihtoehdosta ehdotuksessa on päädytty ensimmäiseen. Tämä vaihtoehto on valittu, koska toinen vaihtoehto ankaroittaisi sakkotasoa liikaa. Ehdotetussa 1 momentissa säädettäisiin, että jos samalla kertaa olisi määrättävä kahdesta tai useammasta rikkomuksesta rikesakko, määrätään rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rikesakko.

Tilanteita, joissa samalla kertaa olisi määrättävä eri teoista rikesakko, tulisi kuitenkin arvioida kokonaisuutena. Rikesakkoa ei ehdotuksen 2 momentin 2 kohdan mukaan saa määrätä, jos rikkoja on menettelyllään osoittanut piitaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä. Jos samalla kertaa tehdään hyvin useita rikkomuksia tai jos yhdellä teolla tai erikseen tehdyissä rikkomuksissa jokin teko ei ole vähäinen, tulisi rikkomuksista rikesakon sijasta määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä yhteinen rangaistus päiväsakkoina.

Moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja voi samanaikaisesti rikkoa useampaa nopeusrajoitusta, esimerkiksi sekä yleistä että ajoneuvokohtaista nopeusrajoitusta. Tällöin hänelle tulisi ehdotuksen mukaan määrätä rikesakko alimman nopeusrajoituksen mukaan. Alin nopeusrajoitus johtaa ankarimpaan rikesakkoon. Useamman nopeusrajoituksen rikkominen samalla kertaa voi kuitenkin joissain tilanteissa lisätä vaaraa siten, että rikesakkoa ei ehdotetun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan saa määrätä.

Voimassa olevassa rikesakkolaissa on myös kielto määrätä yhteistä rangaistusta rikesakosta ja sakkorangaistuksesta tai määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta (20 § 2 momentti). Koska yhteistä rangaistusta koskevat säännökset on yleensä sijoitettu rikoslakiin, ehdotetaan kyseinen kielto siirrettäväksi pykälän 2 momenttiin.

1.2. Laki rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta

Ehdotettuun rikoslain 2 a lukuun sisältyvät säännökset rikesakosta (9–11 §) tekevät rikesakosta tieliikenteessä annetun lain tarpeettomaksi, minkä vuoksi laki ehdotetaan kumottavaksi.

1 §. Rikesakosta tieliikenteessä annetun lain 1 §:n mukaan rikesakko voidaan asetuksella säätää seuraamukseksi sellaisesta tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisesta, josta aiheutuvaa haittaa on yleensä pidettävä vähäisenä. Tällaisen rikkomuksen tulee pykälän 2 momentin mukaan olla helposti todettavissa ja määriteltävissä. Säännös olisi yleisperusteluissa selostetulla tavalla tarpeeton. Rikesakkorikkomuksista ehdotetaan säädettäväksi rikoslain 2 a luvun 9 §:ssä.

2 §. Lain 2 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa tieliikennerikkomuksesta ei voida määrätä rikesakkoa. Säännös ehdotetaan yleis- ja yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetulla tavalla muutettuna sijoitettavaksi ehdotettuun rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momenttiin.

Lain 2 §:n 2 momentissa säädetään, että poliisimiehen tulee ilmoittaa rikkomuksesta epäillylle syy, milloin rikkomuksesta ei lain 1 §:n soveltamisen johdosta voida määrätä rikesakkoa. Vastaava säännös ehdotetaan sijoitettavaksi rikesakkolain 6 §:n uudeksi 2 momentiksi samalla kun rikesakkolain otsikko ehdotetaan muutettavaksi laiksi rikesakkomenettelystä. Säännöstä ehdotetaan samalla muutettavaksi niin, että siinä viitattaisiin kumottavan rikesakosta tieliikenteessä annetun lain 1 §:n sijasta ehdotettuun rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentiin.

1.3. Rikesakkolaki

Lain nimike. Rikesakkolaista ehdotetaan siirrettäväksi rikesakon määräämisen edellytyksiä ja rikesakon määräämisen esteitä koskevat säännökset rikoslakiin. Rikesakkolakiin jäisivät ainoastaan rikesakon määräämismenettelyä koskevat säännökset. Tämän vuoksi rikesakkolain nimike ehdotetaan muutettavaksi laiksi rikesakkomenettelystä. Lain nimike olisi näin myös yhdenmukainen rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain kanssa.

1 §. Lain 1 § ehdotetaan muutettavaksi. Ehdotetun pykälän mukaan kyseisen lain mukaisessa menettelyssä (rikesakkomenette-

ly) voidaan määrätä rikesakko seuraamukseksi rikkomuksesta, joka rikoslain 2 a luvun 9 §:ssä ja sen nojalla annetulla asetuksella on määritelty rikesakkorikkomukseksi.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, voidaan sen mukaan kuin lailla erikseen säädetään, säätää seuraamukseksi markkamäärältään kiinteä rikesakko. Säännös olisi esityksen mukaan tarpeeton, koska ehdotetussa rikoslain 2 a luvun 9 §:n 1 momentissa säädettäisiin vastaavista seikoista.

Pykälän muuttamisella kumoutuisi myös sen 2 momentti. Momentin mukaan rikesakosta seuraamuksena Ahvenanmaan itsehallintolain nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta säädetään erikseen. Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 25 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat teon rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määrää, kun kysymys on maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta asiasta. Maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu lain 18 §:n 21 kohdan mukaan tieliikenne. Viittaus Ahvenanmaan itsehallintolakiin perustuvaan maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan otettiin voimassa olevaan rikesakkolakiin eduskuntakäsittelyn aikana selkeyden vuoksi (LaVM 5/1981 vp). Lainsäädäntöön ei kuitenkaan yleensä ole ollut tapana ottaa tällaista viittausta. Maakuntapäivien toimivalta perustuu ja tulkintatilanteissa ratkeaa yksinomaan itsehallintolain perusteella. Tästä syystä pykälän nykyinen 2 momentin viittaussäännös Ahvenanmaan itsehallintolakiin on tarpeeton.

Voimassa olevan pykälän 3 momentin mukaan rikesakon suuruudesta säädetään asetuksella. Samalla säädetään rikesakon enimmäismäärästä. Rikoslain 2 a luvun 8 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaavista asioista. Pykälän muuttamisella myös sen 3 momentti kumoutuisi tarpeettomana.

2 §. Rikesakkoa ei lain 2 §:n 1 momentin mukaan saa määrätä, jos samasta asiasta esitetään rangaistusmääräyslain mukainen rangaistusvaatimus tai se ilmoitetaan syyttäjälle syytteen nostamista varten. Pykälän 2 momentin mukaan rikesakkoa ei saa määrätä, milloin rikkoja on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä eikä myöskään, kun yleinen etu muuten vaatii rikkomuksen käsittelemistä rangaistusmääräysmenettelyssä.

Kiellosta määrätä samasta rikkomuksesta kahta eri seuraamusta, rikesakkoa ja rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoa päiväsakkoina, ei ole tarpeen erikseen säätää. Kiellosta määrätä rikesakkoa, jos asianomistaja esittää asiassa syyttämispyynnön syyttäjälle tai poliisille, ehdotetaan säädettäväksi rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdassa. Ehdotetussa rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädettäisiin tilanteista, joissa rikesakkoa ei saa määrätä, koska tekijä on menettelyllään osoittanut piittaamattomutta lain kielloista tai käskyistä. Näiden muutosten vuoksi pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

3 §. Lain 3 §:n mukaan rikesakko voidaan määrätä asiassa, jonka käsittelyssä asianomistajalle on varattava tilaisuus käyttää puhevaltaa, jos on ilmeistä, ettei asiassa tulla esittämään vahingonkorvausvaatimusta. Rikesakko voidaan nykyään ja ehdotetun rikoslain 2 a luvun 9 §:n mukaan myös vastaisuudessa määrätä vain virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta. Joissain harvinaisissa tapauksissa rikesakolla rangaistava teko saattaa kuitenkin sisältää oikeudenloukkauksen yksityistä kansalaista kohtaan. Ehdotetussa rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdassa säädettäisiin, ettei rikesakkoa saa määrätä, jos on ilmeistä, että asianomistaja tulee esittämään rikkomuksen johdosta vahingonkorvausvaatimuksen. Rikesakkolain 3 §:n vastaava säännös olisi tarpeettomana kumottava.

6 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi rikesakon antamisesta sekä rikesakkomääräyksestä. Vastaavat säännökset sijaitsevat nykyisin pykälän 2 momentisssa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että poliisimiehen tulee ilmoittaa rikkomuksesta epäillylle syy, milloin rikkomuksesta ei rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin soveltamisen johdosta voida määrätä rikesakkoa. Vastaava säännös sijaitsee nykyisin rikesakosta tieliikenteessä annetussa laissa, joka ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin nykyiseen tapaan, että ennen rikesakkomääräyksen antamista on rikkomuksesta epäiltyä kuultava. Myös 4 momentti säilyisi nykyisen sisältöisenä. Momentissa säädettäisiin siitä, että rikesakkomääräyksen tulee sisältää ohjeet siitä, miten asianomaisen tulee menetellä, jos hän tahtoo saattaa rikkomuksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Määräykseen on liitettä-

vä tililleepanokortti rikesakon maksamista varten.

16 §. Pykälän 4 momentissa säädetään nykyisin, että rikesakkomääräys on poistettava, jos sen perusteena oleva teko ei ole kyseisessä laissa mainittu rikkomus tai jos määräys on muutoin perusteeton. Koska rikesakkorikkomuksista säädetään ehdotuksen mukaan rikoslaissa, ehdotetaan säännös muutettavaksi viittaukseksi ehdotettuun rikoslain 2 a luvun 9 §:ään.

18 §. Pykälän mukaan rikesakkomääräyksen täytäntöönpanossa sovelletaan lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoa ja sakkojen perimistä koskevia säännöksiä. Rikesakkoa ei kuitenkaan saa muuntaa vankeudeksi.

Rikesakon vankeudeksi muuntamista koskevasta kiellosta ehdotetaan säädettäväksi rikoslain 2 a luvun 8 §:n 3 momentissa. Tämän vuoksi 18 § ehdotetaan muutettavaksi niin, että muuntamista koskevan kiellon sijasta siinä säädettäisiin, että rikesakon täytäntöönpanossa ei sovelleta muuntorangaistusta koskevia säännöksiä.

1.4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä

11 §. Esityksen mukaan sakon vahvistamisen perusteena olisivat ensisijaisesti verotuksessa vahvistetut tulot. Jos tuloja ei voida luotettavasti selvittää verotustiedoista tai jos sakotettavan tulot ovat muuttuneet olennaisesti viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, sakko voitaisiin vahvistaa muun selvityksen perusteella. Tuloihin liittyviä asiakirjoja ei yleensä ole saatavilla rangaistusvaatimusta laadittaessa. Poliisi voi poikkeustapauksissa lykätä rangaistusvaatimuksen antamista, kunnes sakotettu on toimittanut lisäselvitystä, jos se hankaluudetta käy päinsä. Ei ole käytännön syistä järkevää, että rangaistusvaatimuksen antamista esimerkiksi tieliikennerikkomuksesta lykättäisiin tulotietojen selvittämiseksi pelkästään sillä perusteella, että sakotettu kiistää verotustietojen oikeellisuuden. Rangaistusvaatimusta annettaessa päiväsakon rahamäärä voitaisiinkin yleensä vahvistaa suhteellisen summaarisen, tekopaikalla käytettävissä olevan selvityksen perusteella.

Sakotetun on mahdollista vastustaa annettua rangaistusvaatimusta ja asia käsitellään tämän jälkeen alioikeudessa normaalissa oikeudenkäyntijärjestyksessä. Tuomioistuinkäsittely on kuitenkin tarpeettoman raskas ja kallis menettely silloin, kun sakotettu ei kiistä syyllisyyttään, vaan asia koskisi vain sakotetun maksukykyä.

Nykyisin rangaistusvaatimuksen saanut, joka ei ole vastustanut vaatimusta, voi käytännössä toimittaa syyttäjälle asiakirja-aineistoa tai muuta yksityisluonteista kirjallista selvitystä. Usein toimitettu selvitys koskee päiväsakon rahamäärän vahvistamisen perusteena olevia sakotettavan tulotietoja. Syyttäjät voivat antaessaan rangaistusmääräyksen alentaa rangaistusvaatimukseen merkittyä päiväsakon rahamäärää sakotettavan toimittaman selvityksen perusteella. Jos sakotettu on kuitenkin edelleen tyytymätön päiväsakon rahamäärään, ei hänellä nykyisin ole enää mahdollisuutta saattaa asiaa oikeuden käsiteltäväksi, koska hän ei ole vastustanut sakkoa ja vastustamisen määräaika on yleensä kulunut umpeen.

Esityksessä ehdotetaan, että sakotettavan maksukykyä koskevan selvityksen toimittamisesta syyttäjälle säädettäisiin laissa. Ehdotetussa uudessa 3 momentissa säädettäisiin, että jos rangaistusvaatimuksen saanut vastustaa vaatimusta yksinomaan päiväsakon rahamäärän osalta, syyttäjä voi pykälän 1 momentin 1 kohdan estämättä antaa rangaistusmääräyksen rangaistusvaatimuksen saajan vaatimalla tavalla viemättä asiaa tuomioistuimeen. Koska asia ratkaistaisiin sakotettavan vaatimuksen mukaisesti, ei suulliseen tuomioistuinkäsittelyyn ole tarvetta.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädetään, että rangaistusmääräystä ei saa antaa, jos rangaistusvaatimusta on vastustettu. Ehdotettu uusi 3 momentti olisi 1 momentin 1 kohtaan nähden poikkeussäännös. Sen nojalla syyttäjä voisi 1 momentin 1 kohdan estämättä antaa rangaistusmääräyksen, vaikka rangaistusvaatimusta on vastustettu.

Sakotettavan olisi ilmoitettava vastustavansa päiväsakon rahamäärää suuruutta sekä toimitettava syyttäjälle selvitystä tuloistaan vastustamista koskevassa määräjassa eli viikon kuluessa rangaistusvaatimuksen tiedoksiannosta. Jos syyttäjä ei hyväksyisi sakotetun 3 momentissa tarkoitettua selvitystä sellaisenaan asia olisi vietävä alioikeuden käsiteltäväksi. Samoin olisi meneteltävä, jos päiväsakon rahamäärää on vastustettu, mutta selvitystä ei ole toimitettu vastustamiseen varatun ajan kuluessa.

Sakotettu, joka ei ole vastustanut sakkoa, voisi nykyiseen tapaan toimittaa syyttäjälle maksukykyään koskevaa selvitystä vastustamisajan jälkeenkin. Tällaisen selvityksen huomioon ottaminen rangaistusmääräystä

annettaessa on syyttäjän harkinnassa. Jos syyttäjä ei ota toimitettua selvitystä huomioon, sakotetulla ei ole enää mahdollisuutta vastustaa rangaistusmääräystä.

1.5. Jätelaki

62 §. *Rikesakko.* Pykälässä säädetään, että lain 19 §:ssä tarkoitetun roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta voi poliisi määrätä asetuksella säädettävän suuruisen rikesakon. Muutoin rikesakosta on voimassa, mitä rikesakkolaissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä säädetään.

Ehdotetun rikoslain 2 a luvun 9 §:n 3 momentin mukaan rikesakko voidaan määrätä jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta. Pykälän 4 momentin nojalla annetussa asetuksessa säädettäisiin, että poliisi voisi määrätä rikesakon jätelain 19 §:ssä säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta. Samalla säädettäisiin myös rikesakon suuruudesta. Jätelain 62 § ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi kyseiseen rikoslain säännökseen sekä rikoslain 9 §:n nojalla annettavaan asetukseen.

1.6. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

6 luku. **Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteisösakosta**

10 a §. Esityksessä ehdotetaan lain 6 luvun täydentämistä säännöksillä syyttäjän oikeudesta olla vaatimatta muuntorangaistusta maksamattoman sakon sijaan.

Syyttäjä saisi jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan, jos sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvioiden pidettävä vähäisenä eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi. Muuntorangaistuksen vaatimisesta luopuminen rikoksen vähäisyyden vuoksi tulisi kyseeseen vain, jos sakkoon johtaneesta rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Tällaisia rikoksia ovat muun muassa näpistys, lievä pahoinpitely, ilkivalta ja liikennerikkomus. Mistään rikoslajista ei kuitenkaan tule säännönmukaisesti jättää vaatimatta muuntorangaistusta. Aivan kuten muuntorangaistusta tuomioistuimessa määrättäessäkin rikkomuksen vähäisyys olisi jokaisessa yksittäistapauksessa suhteutettava kyseiseen rikoslajiin ja arvoitava, onko rikkomusta pidettävä rikoslajin normaalitapaukseen verrattuna vähäisenä.

Syyttäjällä olisi ehdotetun säännöksen nojalla mahdollisuus arvioida, onko muuntomenettelyyn ryhtyminen sakkoon johtaneen vähäisen rikkomuksen johdosta prosessiekonomisesti järkevää. Syyttäjän olisi kuitenkin otettava huomioon myös tärkeä yleinen etu eli yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämisen vaatimukset. Rikoksen vähäisyys on voimassa olevan lain mukaan myös syyttämättä jättämisperuste.

Syyttäjä saisi pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä, jos sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Syyttäjälle asetettaisiin myös lisäedellytykseksi, ettei tärkeä yleinen etu vaadi asian viemistä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Momentin 2 kohdassa sakkoon johtaneesta rikoksesta säädetty rangaistus olisi ankarampi kuin 1 kohdassa. Syyttäjän mahdollisuudet jättää vaatimatta muuntorangaistusta sakotetun nuoruuden vuoksi olisivat siten hieman laajemmat kuin jos muuntorangaistusta jätettäisiin vaatimatta rikoksen vähäisyyden perusteella.

Syyttäjän olisi mahdollista 1 momentin 3 kohdan mukaan jättää vaatimatta muuntorangaistusta myös, jos muuntorangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Tässä yhteydessä viitattaisiin samoihin kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteisiin, jotka oikeuttaisivat tuomioistuimen olemaan määräämättä muuntorangaistusta.

Syyttäjän olisi myös harkitessaan 3 kohdassa mainittuja perusteita otettava huomioon vaatiiko tärkeä yleinen etu muuntorangaistuksen vaatimista. Tärkeällä yleisellä edulla tarkoitetaan rangaistusjärjestelmän uskottavuuden huomioon ottamista yleisperusteluissa selostetulla tavalla. Nämä tekijät vaikuttavat kuitenkin ensi sijassa harkittaessa muuntorangaistuksesta luopumista vähäisyysperusteella. Yleisen edun merkitys on vähäisempi sovellettaessa kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta sovellettaessa kyse on erikoistilanteista, joissa tapauskohtaiset erityispiirteet yleensä sallivat muuntorangaistuksesta luopumisen ilman, että järjestelmän uskottavuus ja sakon perinnän teho kärsii.

Mitä vakavammasta sakkoon johtaneesta rikoksesta on kyse, sitä enemmän olisi kuitenkin näissäkin tilanteissa annettava painoa tärkeälle yleiselle edulle.

Pykälän 2 momentin mukaan syyttäjä voisi myös jättää vaatimatta muuntorangaistusta maksamattoman uhkasakon sijaan rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 26 §:ssä mainituilla perusteilla, jollei tärkeä yleinen etu muuta vaadi. Rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä mainitut perusteet on selostettu edellä yksityiskohtaisissa perusteluissa. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 26 §:n mukaan kyseisen lain nojalla määrätystä uhkasakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Syyttäjän tulisi lisäksi muuntorangaistuksen vaatimatta jättämistä harkitessaan ottaa huomioon tärkeä yleinen etu.

Pykälän 3 momentissa todettaisiin, että virallinen syyttäjä voi peruuttaa muuntorangaistuksen vaatimatta jättämistä koskevan päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen valossa päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Pykälän 4 momentin mukaan ylemmällä syyttäjällä olisi oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään. Vastaavanlaiset säännökset on syyttämättä jättämistä koskevassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 §:ssä.

Tuomioistuimen on nykyisin ja myös esityksen mukaan mahdollista määrätä muuntorangaistus säännönmukaista lyhyempänä samoilla perusteilla kuin se voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä. Syyttäjät eivät muuntorangaistusoikeudenkäynnissä yleensä ota kantaa muuntorangaistuksen pituuteen. Jos kuitenkin syyttäjän tiedossa on seikkoja, joilla voi olla vaikutusta muuntorangaistuksen pituuteen, syyttäjän on saatettava nämä seikat tuomioistuimen tietoon. Muuntorangaistuksen vaatimista tai sen vaatimatta jättämistä koskevan päätöksen ohella syyttäjällä on näin mahdollisuus vaikuttaa myös muuntorangaistuksen pituuteen.

Virallisen syyttäjän on ryhdyttävä sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 30 §:n mukaan tarpeellisiin toimiin sellaisten seikkojen selvittämiseksi, joilla on merkitystä sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa. Käytännössä syyttäjät ovat olleet varsin passiivisia tällaisten seikkojen selvittämisessä muuntorangaistusoikeudenkäyntiä varten. Sanottu säännös kuitenkin velvoittaa virallisen syyttäjän hankkimaan tarpeellisen selvityksen muuntorangaistuksen vaatimista ja määräämistä koskevan päätöksen perusteiksi.

Sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annettuun asetukseen ehdotetaan lain voimaan tultua tehtäväksi lisäys, jonka nojalla ulosottomies vastaisuudessa välittäisi syyttäjälle asetuksen 29 ja 33 §:n nojalla toimitettavien sakon täytäntöönpanoasiakirjojen ohella selvitystä tiedossaan olevista sakon maksamattomuuden syistä. Jo nykyään ulosottomiehen estetodistuksesta näkyy, onko sakotettu velkajärjestelyn piirissä tai konkurssissa. Ulosottomieheltä voitaisiin näiden tietojen lisäksi vastaisuudessa saada välitettyä syyttäjälle tieto muun muassa siitä, että sakotettu saa työttömyys- tai sairauspäivärahaa sekä muista mahdollisista sakotetun varallisuusasemaan vaikuttavista seikoista.

Selvityksen laatiminen tulisi kyseeseen lähinnä tapauksissa, joissa sakotettu tavoitetaan, mutta sakkoa ei saada perittyä sakotetun varattomuuden vuoksi. Selvitys sisältäisi tietoja, jotka ulosottomies normaalien perimistoimien yhteydessä hankkii. Jos sakotettua ei lainkaan tavoiteta, selvitys voitaisiin laatia seikoista, jotka mahdollisesti ovat ulosottomiehen tiedossa. Ulosottomiesten ei tarvitsisi ryhtyä mihinkään erityisselvityksiin, jos sakotettua ei normaalien perimistoimien yhteydessä tavoiteta. Asetuksen muutoksella pyrittäisiin tiedonkulun parantamiseen ulosottoviranomaisten ja syyttäjien välillä. Käytännössä varallisuusasemaa koskeva tieto pyrittäisiin välittämään syyttäjille kehittämällä voimassa olevia lomakkeita tätä tarkoitusta varten.

Muuntorangaistusasian saapuessa syyttäjälle sakotettu on jo haastettu muuntorangaistusoikeudenkäyntiin. Jos haasteessa mainitusta sakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta, syyttäjän on nykyisin sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 30 §:n 2 momentin mukaan huolehdittava haasteen peruuttamisesta. Syyttäjä palauttaa muuntamatta jätettyä sakkoa koskevan täytäntöönpanokirjan oikeusministeriön oikeusrekisterikeskukselle ja haastamispaikkakunnan ulosottomiehelle. Ehdotetun 10 a §:n voimaan tullessa asetuksen säännöstä muutettaisiin niin, että samaa menettelyä sovellettaisiin, kun syyttäjä olisi jättänyt vaatimat-

ta muuntorangaistusta. Asetuksen säännöstä täydennettäisiin myös siten, että sakotetulle ilmoitettaisiin muuntorangaistuksen vaatimatta jättämistä koskevasta päätöksestä.

12 §. Sakon periminen on nykyisin 12 §:n mukaan lopetettava, kun alioikeuden päätös muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa on julistettu. Tämä merkitsee, että myös silloin kun tuomioistuin on jättänyt muuntorangaistuksen määräämättä, sakon perintä on lopetettava. Säännöstä täydennettiin vuonna 1996 siten, että jos muuntorangaistus on jätetty määräämättä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 26 §:n nojalla, sakkojen perimistä kuitenkin jatketaan. Näissä tapauksissa katsottiin, että uhkasakon jatkoperintä muuntorangaistuksen määräämättä jättämisen jälkeen on tarpeen uhkasakon tehon säilyttämiseksi (HE 96/1995 vp).

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että myös päiväsakoin määrättävän sakon perintää jatkettaisiin, jos tuomioistuin olisi jättänyt sakon muuntorangaistuksen määräämättä. Sakon perimistä jatkettaisiin myös, jos syyttäjä ei ole vaatinut sitä muunnettavaksi. Laissa käytettyjen käsitteiden mukaan uhkasakkoon sovelletaan sakkoa koskevia säännöksiä, jollei uhkasakosta eriksen toisin säädetä. Kun toimenpiteistä luopuminen ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös muuntorangaistusta, on samalla huolehdittava sakon tehon säilymisestä laajentamalla sen perintämahdollisuuksia. Muuntorangaistuksen arvioiminen kohtuuttomaksi tai siitä luopuminen vähäisyysperusteen nojalla eivät ole riittäviä perusteita vapauttaa sakotettua sakon maksamisesta. Sakotettu saattaa myös myöhemmin saada varoja, joista sakko voidaan ulosmitata.

Muuntamatta jätetty maksamaton sakko siirrettäisiin sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 23 e §:n mukaisesti saamisrekisteriin. Muuntamatta jätetyn sakon perintää voitaisiin ehdotuksen mukaan jatkaa, kunnes se rikoslain 8 luvun 11 §:n mukaan on vanhentunut viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamisesta.

1.7. Oikeudenkäymiskaari

32 luku. **Uhkasakko.** Oikeudenkäymiskaaren 32 luvussa on voimassa olevat, mutta vanhentuneet säännökset siitä, miten rahat ja sakot on laskettavat, maksettavat ja jaettavat. Vanhentuneen 32 luvun 1 § ehdotetaan muutettavaksi sekä 2 ja 3 § kumottaviksi. Luvun otsikko ehdotetaan muutettavaksi koskemaan uhkasakkoa.

Luvun 1 §:ksi ehdotetaan sijoitettavaksi pakkokeinona käytettävän uhkasakon asettamista koskeva säännös. Vastaava säännös on nykyisin rikoslain 2 luvun 4 b §:n 2 momentissa, joka ehdotetaan kumottavaksi. Pykälässä säädettäisiin, että uhkasakko, jonka asettaminen kuuluu yleisen tuomioistuimen toimivaltaan tai joka asetetaan oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi, asetetaan markkamäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Kun luvun 2 ja 3 § ehdotuksen mukaan kumottaisiin, jäisi lukuun vain yksi pykälä. Uhkasakon asettamista koskevan säännöksen paikkaa oikeudenkäymiskaaressa voidaan harkita uudelleen, kun oikeudenkäyntiuudistuksen edetessä toteutetaan oikeudenkäyntisäännösten systemaattinen kodifiointi lakivaliokunnan edellyttämällä tavalla (LaVM 9/1997 vp, HE 82/1995 vp).

1.8. Uhkasakkolaki

2 §. *Soveltamisalan rajoitukset.* Pykälän 1 momentissa säädetään lain soveltamisalan rajoituksista. Momentin mukaan laki ei koske oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavaa uhkasakkoa eikä rangaistuksena tuomittavaa uhkasakkoa.

Rangaistuksena tuomittavan uhkasakon asettamista koskeva rikoslain 2 luvun 4 b §:n 1 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Samalla rangaistuksena tuomittava uhkasakko poistuisi rangaistusjärjestelmästä. Tämän vuoksi pykälän 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi viittaus rangaistuksena tuomittavaan uhkasakkoon.

1.9. Laki verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten

1 §. Pykälän 1 momentin mukaan verohallinto luovuttaa pyynnöstä verovelvollista koskevine tunnistetietoineen syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille sekä tuomioistuimille verovelvollisen tuloja ja varallisuutta koskevia tietoja sekä muita verotustietoja, jotka rikoslain 2 a luvun 2 §:n mukaan ovat tar-

peen päiväsakon suuruuden määräämistä varten.

Pykälässä laajennettaisiin sakon määräämistä varten verotustietojen saantiin oikeutettujen viranomaisten joukko koskemaan myös tuomioistuimia. Sakotettavan tuloja ja varallisuutta koskevat tiedot tarkistetaan yleensä osana esitutkintaa. Tästä huolimatta tuomioistuimilla on sakkoa määrättäessä eräissä tilanteissa tarve tarkistaa sakotettavan viimeksi valmistuneessa verotuksessa vahvistetut tulo- ja varallisuustiedot.

Luovutettavina verotustietoina tulisivat 1 momentin mukaan kyseeseen vain päiväsakon suuruuden määräämisessä tarvittavat tiedot. Päiväsakon rahamäärän määräämisestä säädettäisiin rikoslain 2 a luvun 2 §:ssä, johon momentissa viitattaisiin. Rikoslain säännöksen mukaan sakko määrätään sakotettavalle verojen ja maksujen määräämisen jälkeen jäävän tulon mukaan. Nettotulon laskemisessa käytettävät käsitteet määriteltäisiin tarkemmin asetuksella päiväsakon rahamäärästä. Nettotulon laskemista varten verotustiedoista luovutettaisiin tiedot sakotettavan viimeksi toimitetussa verotuksessa vahvistetusta puhtaasta ansio- ja pääomatulosta sekä asetuksessa tarkemmin luetelluista veroista ja maksuista. Verottaja luovuttaisi myös tiedon sakotettavan verotettavasta varallisuudesta, koska rikoslain mukaan myös varallisuus vaikuttaisi sakon määrään. Sakon määrään vaikuttaa myös sakotettavan elatusvelvollisuus, josta myös saataisiin tietoja verottajalta. Elatusvelvollisuutta koskevat tiedot tulisi kuitenkin esitutkinnassa tarkistaa, koska verotuksessa käytettävät avopuolison ja alaikäisen käsitteet poikkeavat sakotuksessa käytetyistä vastaavista käsitteistä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tiedot voitaisiin luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

2 §. Lain voimassaolon ehdotetaan päättyvän 31 päivänä joulukuuta 1999. Ehdotettu laki voitaisiin kumota jo aikaisemmminkin, kun valmisteltavana oleva laki, joka koskee verotusta koskevien tietojen julkisuutta, salassapitoa ja luovutusta, tulee voimaan. Kyseisessä laissa on tarkoitus säätää verohallinnon oikeudesta luovuttaa tietoja myös sakotusta varten.

Kumotun verotuslain verotustietojen julkisuutta, salassapitoa, tietojen luovuttamista ja salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä sovelletaan vuoden 1999 loppuun (laki verotusmenettelystä annetun lain muuttamisesta 1104/1997). Nyt ehdotetun lain tultua voimaan ei kumotun verotuslain säännöksiä verotustietojen luovuttamisesta päiväsakon suuruuden määräämistä varten enää sovellettaisi.

2. Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1999. Teknisen käyttöyhteyden luominen sakotusta varten tarvittavia verotustietoja sisältävään verohallinnon tiedostoon edellyttää valmisteluja, joiden vuoksi lakien voimaantulo ei ole mahdollista ennen tätä ajankohtaa. Uudistuksen toteuttaminen edellyttää myös perusteellista poliisin, syyttäjä- ja alituomarikunnan koulutusta ennen lakien voimaantuloa.

3. Säätämisjärjestys

Rikesakkolain eduskuntakäsittelyn aikana perustuslakivaliokunta katsoi (PeVL 1/1982 vp), että hallitusmuodon 53 §:n säännös estää rikosoikeudellisen tuomiovallan käytön järjestelyn tavallisella lailla siten, että korkein oikeus ei voisi voimassa olevien muutoksenhakurajoitusten puitteissa lainkaan ottaa käsiteltäväksi määrällisesti merkittävään ryhmään kuuluvia, vaikkakin sinänsä vähäisiä asioita. Koska alioikeuden rikesakkoasiassa antamaan asiaan ei lain 17 §:n 2 momentin mukaan saa hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin, rikesakkolaki säädettiin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Esityksessä ei ehdoteta muutosta rikesakkolain 17 §:n 2 momentin muutoksenhakua koskevaan säännökseen. Rikesakon määräämismenettelyä koskevat säännökset säilyisivät muuttamattomina rikesakkolaissa. Lain nimike muutettaisiin laiksi rikesakkomenettelystä. Rikesakon soveltamisalaa koskevat säännökset ehdotetaan siirettäväksi rikoslain uuteen 2 a luvun 9 §:ään. Hallitusmuodon 6 a §:stä johtuen rikesakon soveltamisala määriteltäisiin nykyistä täsmällisemmin laissa. Ehdotetut uudistukset eivät muuttaisi perustuslakipoikkeuksena säädetyn järjestelyn asiallista merkitystä. Tämän vuoksi hallitus katsoo, että rikoslain 2 a lukua ja rikesakkolain muuttamista koskevat lakiehdotukset voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukaisessa tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Esitykseen sisältyviin muihin lakiehdotuk-

siin ei sisälly sellaisia säännöksiä, joiden yhteydessä olisi tarpeen harkita niiden säätämisjärjestystä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 luvun 4, 4 a–4 c ja 5 §,

sellaisina kuin ne ovat, 4 § laeissa 650/1976, 67/1983 ja 697/1991, 4 a ja 4 b § mainitussa laissa 650/1976, 4 c § laissa 1082/1989 ja 5 § laissa 650/1986, ja

lisätään lakiin uusi 2 a luku seuraavasti:

2 a luku

Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

Sakko

1 §

Päiväsakkojen lukumäärä

Sakko tuomitaan päiväsakkoina, joiden vähimmäismäärä on yksi ja enimmäismäärä 120.

Yhteisen sakkorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäismäärästä säädetään 7 luvussa.

Sakkorangaistukselle voidaan erityisestä syystä lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä 1 momentissa säädetyissä rajoissa.

Ennen 1 päivää kesäkuuta 1969 säädettyä sakkorangaistuksen erityistä vähimmäis- tai enimmäismäärää ei sovelleta.

2 §

Päiväsakon rahamäärä

Päiväsakon rahamäärä on vahvistettava niin, että se on kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden.

Kohtuullisena päiväsakon rahamääränä on pidettävä yhtä kuudeskymmenesosaa sakotettavan keskimääräisestä kuukausitulosta, josta on vähennetty asetuksella määriteltävät verot ja maksut sekä kiinteä peruskulutusvähennys. Sakotettavan elatusvelvollisuus voi alentaa tai hänen varallisuutensa korottaa päiväsakkoa.

Kuukausitulon laskemisen ensisijaisena perusteena ovat sakotettavan viimeksi toimitetun verotuksen mukaiset tulot. Jos sakotettavan tuloja ja varallisuutta ei voida luotettavasti selvittää verotustiedoista tai ne ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, ne voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella.

Päiväsakko määrätään tuomioistuimessa oikeudenkäynnin aikaisten ja rangaistusmääräysmenettelyssä rangaistusvaatimuksen antamishetken tietojen perusteella. Syyttäjä määrää sakon kuitenkin rangaistusmääräyksen antamishetken tietojen perusteella, jos rangaistusvaatimuksen antamisesta on kulunut yli kaksi kuukautta tai jos on ilmennyt, että rangaistusvaatimuksen saaneen maksukyky on vaatimuksen antamishetkellä saatuihin tietoihin verrattuna olennaisesti muuttunut.

Asetuksella säädetään tarkemmin keskimääräisen kuukausitulon laskemisesta, päiväsakon rahamäärän pyöristämisestä, peruskulutusvähennyksen suuruudesta, elatusvelvollisuuden ja varallisuuden huomioon ottamisesta sekä päiväsakon vähimmästä rahamäärästä.

3 §

Sakon kokonaisrahamäärä

Sakon kokonaisrahamäärä on päiväsakkojen lukumäärä kerrottuna päiväsakon rahamäärällä.

Asetuksella voidaan säätää, että tietyistä rikoksista määrättävän sakon kokonaisrahamäärä on korotettava samanlaatuisesta rikok-

sesta määrättävän suurimman rikesakon suuruiseksi.

Muuntorangaistus

4 §

Muuntorangaistuksen määrääminen

Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, on muunnettava vankeudeksi.

5 §

Muuntorangaistuksen pituus

Muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi.

Markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden sadan markan määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus.

Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää.

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon.

Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

6 §

Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen

Tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Määrätessään muuntorangaistusta yhteisestä sakkorangaistuksesta tuomioistuimen tulee arvioida sellaisten sakkojen, joita ei saa muuntaa vankeudeksi, osuus yhteisestä rangaistuksesta sekä jättää se muuntamatta vankeudeksi.

Sitä sakon osaa, jolla sakon kokonaisrahamäärä on 3 §:n 2 momentin nojalla korotettu, ei muunneta vankeudeksi.

7 §

Uhkasakon muuntamatta jättäminen

Tuomioistuin voi jättää maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittavan muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) päävelvoitetta on kokonaan tai osaksi noudatettu tai

2) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon velvoitetun henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat.

Rikesakko

8 §

Rikesakko

Rikesakko on markkamäärältään kiinteä sakkoa lievempi varallisuusrangaistus.

Rikesakko saa olla enintään 1 000 markkaa. Eri rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruudesta säädetään asetuksella.

Maksamatonta rikesakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi.

9 §

Rikesakkorikkomukset

Rikesakko voidaan määrätä seuraamukseksi virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Rikesakko voidaan määrätä tieliikennelain (267/1981) tai sen nojalla annettujen sellaisten säännösten tai määräysten vähäisestä rikkomisesta, jotka koskevat

1) jalankulkijoita,
2) moottorittoman ajoneuvon kuljettajaa,
3) moottorikäyttöisen tai hinattavan ajoneuvon rakennetta, varusteita, kuntoa, moottorikäyttöistä ajoneuvoa kuljetettaessa vaadittavia asiakirjoja, moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevää ja tarpeetonta ajoa, henkilökuljetusta, kuljettajan tai matkustajan henkilökohtaisen suojavälineen käyttöä, muita kuljettajaa koskevia liikennesääntöjä tai liikenteen ohjauslaittein osoitettuja käskyjä, kieltoja tai rajoituksia,
4) suurimman sallitun nopeuden ylittämistä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla taikka
5) ajoneuvon katsastusta ja rekisteröitäväksi ilmoittamista.

Rikesakko voidaan määrätä myös jätelaissa (1072/1993) säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta.

Rikkomuksista, joista 2 ja 3 momentin nojalla voidaan määrätä rikesakko, säädetään tarkemmin asetuksella.

10 §

Rikesakon määrääminen

Rikesakon määrää poliisimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies.

Rikesakkoa ei saa määrätä, jos

1) rikkomus on ollut omiaan aiheuttamaan muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa,
2) rikkoja on menettelyllään osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä tai
3) on ilmeistä, että asianomistaja tulee rikkomuksen johdosta tekemään syyttämispyynnön syyttäjälle tai poliisille taikka esittämään vahingonkorvausvaatimuksen.

Rikesakon määräämisestä säädetään rikesakkomenettelystä annetussa laissa (66/1983).

11 §

Eri rikkomuksista määrättävä rikesakko

Jos samalla kertaa olisi määrättävä kahdesta tai useammasta rikkomuksesta rikesakko, määrätään rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rikesakko.

Rikesakosta ja sakkorangaistuksesta tai määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta ei saa määrätä yhteistä rangaistusta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

2.

Laki

rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan rikesakosta tieliikenteessä 21 päivänä tammikuuta 1983 annettu laki (68/1983).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

3.

Laki

rikesakkolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 21 päivänä tammikuuta 1983 annetun rikesakkolain (66/1983) 2, 3 ja 20 §, sellaisena kuin niistä on 20 § osaksi laissa 707/1991, sekä

muutetaan lain nimike, 1 ja 6 §, 16 §:n 4 momentti ja 18 § seuraavasti:

Laki

rikesakkomenettelystä

1 §

Tämän lain mukaisessa menettelyssä *(rikesakkomenettely)* voidaan määrätä rikesakko seuraamukseksi rikkomuksesta, joka rikoslain (39/1889) 2 a luvun 9 §:ssä ja sen nojalla annetulla asetuksella on määritelty rikesakkorikkomukseksi.

6 §

Rikesakko määrätään antamalla rikkojalle rikesakkomääräys. Määräyksen tulee sisältää rikkojaa koskevat henkilötiedot, rikkomuksen tekoaika ja -paikka, rikkomuksen laatu, rikesakon määrä sekä määräyksen perusteena olevat lainkohdat. Rikesakkomääräys on sen antajan allekirjoitettava.

Rikesakkomääräyksen antajan on ilmoitettava rikkomuksesta epäillylle syy, jos rikkomuksesta ei voida rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin soveltamisen johdosta määrätä rikesakkoa.

Ennen rikesakkomääräyksen antamista on rikkomuksesta epäiltyä kuultava.

Rikesakkomääräykseen tulee sisältyä ohjeet siitä, miten asianomaisen tulee menetellä, jos hän tahtoo saattaa rikkomuksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Määräykseen on liitettävä tililleppanokortti rikesakon maksamista varten.

16 §

— — — — — — — — — — — — — —

Rikesakkomääräys on poistettava, jos sen perusteena oleva teko ei ole rikoslain 2 a luvun 9 §:ssä tarkoitettu rikesakkorikkomus tai jos määräys on muuten perusteeton.

18 §

Rikesakkomääräyksen täytäntöönpanosta on voimassa, mitä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta ja sakkojen perimisestä säädetään. Rikesakon täytäntöönpanossa ei kuitenkaan sovelleta muuntorangaistusta koskevia säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

4.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään rangaistusmääräysmenettelystä 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (692/1993) 11 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

11 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos rangaistusvaatimuksen saanut vastustaa vaatimusta yksinomaan päiväsakon rahamäärän osalta, rangaistusmääräyksen antaja voi hänelle toimitetun selvityksen perusteella 1 momentin 1 kohdan estämättä antaa rangaistusmääräyksen rangaistusvaatimuksen saaneen vaatimalla tavalla viemättä asiaa tuomioistuimeen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

5.

Laki

jätelain 62 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 3 päivänä joulukuuta 1993 annetun jätelain (1072/1993) 62 §, sellaisena kuin se on laissa 712/1995, seuraavasti:

62 §

Rikesakko

Rikesakosta seuraamuksena 19 §:ssä tarkoitetun roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta säädetään rikoslain 2 a luvun 9 §:n 3 momentissa ja mainitun 9 §:n nojalla annetulla asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

6.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luvun 12 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 623/1996, sekä

lisätään 6 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 10 a § seuraavasti:

6 luku

Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteisösakosta

10 a §

Virallinen syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan, jos

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä eikä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta, tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat,

eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Virallinen syyttäjä voi rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 26 §:ssä mainituilla perusteilla jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman uhkasakon sijaan, jollei tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää vaatimatta muuntorangaistusta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

12 §

Sen jälkeen kun tuomioistuin on määrännyt muuntorangaistuksen, muunnettavina olleiden sakkojen perimistä ulosottotoimin ei saa jatkaa. Jos muuntorangaistusta ei ole määrätty, sakkojen perimistä jatketaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

7.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 32 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 32 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen seuraavasti:

32 luku

Uhkasakko

1 §

Uhkasakko, jonka asettaminen kuuluu yleisen tuomioistuimen toimivaltaan tai joka asetetaan oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi, asetetaan markkamäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

8.

Laki

uhkasakkolain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 14 päivänä joulukuuta 1990 annetun uhkasakkolain (1113/1990) 2 §:n 1 momentti seuraavasti:

2 §

Soveltamisalan rajoitukset

Tämä laki ei koske oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavaa uhkasakkoa.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

9.

Laki

verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Verohallinto luovuttaa pyynnöstä verovelvollista koskevine tunnistetietoineen syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille sekä tuomioistuimille verovelvollisen tuloja ja varallisuutta koskevia tietoja sekä muita verotustietoja, jotka rikoslain (39/1889) 2 a luvun 2 §:n mukaan ovat tarpeen päiväsakon suuruuden määräämistä varten.

Tiedot voidaan luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta ja se on voimassa 31 päivään joulukuuta 1999.

Helsingissä 29 päivänä toukokuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

Liite 1

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 luvun 4, 4 a–4 c ja 5 §,

sellaisina kuin ne ovat, 4 § laeissa 650/1976, 67/1987 ja 697/1991, 4 a ja 4 b mainitussa laissa 650/1976, 4 c § laissa 1082/1989 ja 5 § mainitussa laissa 650/1986, ja

lisätään lakiin uusi 2 a luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 luku	
Rangaistuksista	
4 §	
Sakko tuomitaan päiväsakoin. Vähin sakko on yksi päiväsakko ja suurin satakaksikymmentä päiväsakkoa. Yhteisen sakkorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäismäärästä säädetään 7 luvussa.	(kumotaan; ks. 2 a luku 1 §)
Erityisestä syystä voidaan sakkorangaistukselle lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä. Ennen 1 päivää kesäkuuta 1969 säädettyä sakkorangaistuksen erityistä vähimmäis- tai enimmäismäärää ei ole sovellettava.	
Markkamäärältään kiinteästä rikesakosta säädetään erikseen.	
4 a §	
Päiväsakko vahvistetaan täysin markoin rahamäärään, jota tuomitsemisen aikana on pidettävä sakotettavan maksukykyyn nähden kohtuullisena.	(kumotaan; ks. 2 a luku 2 §)
Kohtuullisena päiväsakon rahamääränä on pidettävä yhtä kolmasosaa sakotettavan keskimääräisestä kokonaispäivätulosta, jollei päiväsakkoa sakotettavan varallisuuden, elatusvelvollisuuden tai muiden maksukykyyn vaikuttavien seikkojen vuoksi ole vahvistettava tätä suuremmaksi tai pienemmäksi. Päiväsakon rahamäärää ei kuitenkaan saada vahvistaa suuremmaksi kuin sakotettavalle valtion ja kunnan tuloveron suorittamisen jälkeen jäävä määrä. Päiväsakon vähin rahamäärä ja ohjeet elatusvelvollisuuden huomioon ottamisesta säädetään asetuksella.	
Kokonaistulolla tarkoitetaan kaikkea palk-	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
kaa, elinkeinotuloa, varallisuuden tuottoa ja muuta tuloa, josta on vähennetty sakotettavan maksukykyyn olennaisesti vaikuttavat tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot.	
4 b §	
Rangaistuksena tuomittavasta uhkasakosta on voimassa, mitä sakosta on 4 ja 4 a §:ssä säädetty.	
Uhkasakko pakkokeinona asetetaan markkamääräisesti, huomioon ottaen myös asianomaisen maksukyky. Sellainen uhkasakko voidaan erityisistä syistä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.	(kumotaan; ks. OK 32 luku 1 §)
4 c §	
Asetuksella voidaan säätää tuomittujen päiväsakkojen yhteiselle rahamäärälle vähimmäismäärä, jota on käytettävä, jos 4 a §:n mukaan vahvistettujen päiväsakkojen yhteinen rahamäärä olisi pienempi kuin samanlaisesta mutta vähäisemmästä rikoksesta määrättävä rikesakko.	(kumotaan; ks. 2 a luku 3 §)
5 §	
Sakkoon tuomittu, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä pidettäväksi vankeudessa (muuntorangaistus). Päiväsakko, joka on maksettu vain osaksi, katsotaan muuntorangaistusta määrättäessä maksamatta olevaksi. Markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokainen täyden viidenkymmenen markan määrä vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhtä päiväsakkoa.	(kumotaan; ks. 2 a luku 4–6 §)
Muuntorangaistus määrätään siten, että kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä ja enintään yhdeksänkymmentä päivää. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton luku, yhtä päiväsakkoa ei muunneta.	
Jos samalla kertaa on muunnettava kaksi tai useampia sakkoja, niistä määrätään vain yksi muuntorangaistus muuntamalla maksamatta olevien päiväsakkojen yhteenlaskettu lukumäärä 2 momentissa säädetyllä tavalla.	
Jos niihin syihin nähden, joista sakon maksamatta jääminen on johtunut, tai muus-	

Voimassa oleva laki

ta erityisestä syystä harkitaan kohtuulliseksi, muuntorangaistus saadaan määrätä 2 momentin mukaista aikaa lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi. Erityisistä sakotetun henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvistä syistä tuomioistuin saa jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jollei yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäminen vaadi muuntorangaistuksen määräämistä.

Ehdotus

2 a luku

Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

Sakko

1 §

Päiväsakkojen lukumäärä

(ks. 2 luku 4 §)

Sakko tuomitaan päiväsakkoina, joiden vähimmäismäärä on yksi ja enimmäismäärä 120.

Yhteisen sakkorangaistuksen enimmäis- ja vähimmäismäärästä säädetään 7 luvussa.

Sakkorangaistukselle voidaan erityisestä syystä lailla säätää erityinen vähimmäis- tai enimmäismäärä 1 momentissa säädetyissä rajoissa.

Ennen 1 päivää kesäkuuta 1969 säädettyä sakkorangaistuksen erityistä vähimmäis- tai enimmäismäärää ei sovelleta.

2 §

Päiväsakon rahamäärä

(ks. 2 luku 4 a §)

Päiväsakon rahamäärä on vahvistettava niin, että se on kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden.

Kohtuullisena päiväsakon rahamääränä on pidettävä yhtä kuudeskymmenesosaa sakotettavan keskimääräisestä kuukausitulosta, josta on vähennetty asetuksella määriteltävät verot ja maksut sekä kiinteä peruskulutusvähennys. Sakotettavan elatusvelvollisuus voi alentaa tai hänen varallisuutensa korottaa päiväsakkoa.

Kuukausitulon laskemisen ensisijaisena perusteena ovat sakotettavan viimeksi toimi-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tetun verotuksen mukaiset tulot. Jos sakotettavan tuloja ja varallisuutta ei voida luotettavasti selvittää verotustiedoista tai ne ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, ne voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella.

Päiväsakko määrätään tuomioistuimessa oikeudenkäynnin aikaisten ja rangaistusmääräysmenettelyssä rangaistusvaatimuksen antamishetken tietojen perusteella. Syyttäjä määrää sakon kuitenkin rangaistusmääräyksen antamishetken tietojen perusteella, jos rangaistusvaatimuksen antamisesta on kulunut yli kaksi kuukautta tai jos on ilmennyt, että rangaistusvaatimuksen saaneen maksukyky on vaatimuksen antamishetkellä saatuihin tietoihin verrattuna olennaisesti muuttunut.

Asetuksella säädetään tarkemmin keskimääräisen kuukausitulon laskemisesta, päiväsakon rahamäärän pyöristämisestä, peruskulutusvähennyksen suuruudesta, elatusvelvollisuuden ja varallisuuden huomioon ottamisesta sekä päiväsakon vähimmästä rahamäärästä.

3 §

Sakon kokonaisrahamäärä

(ks. 2 luku 4 c §)

Sakon kokonaisrahamäärä on päiväsakkojen lukumäärä kerrottuna päiväsakon rahamäärällä.

Asetuksella voidaan säätää, että tietyistä rikoksista määrättävän sakon kokonaisrahamäärä on korotettava samanlaatuisesta rikoksesta määrättävän suurimman rikesakon suuruiseksi.

Muuntorangaistus

4 §

Muuntorangaistuksen määrääminen

(ks. 2 luku 5 § 1 momentti)

Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, on muunnettava vankeudeksi.

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

5 §

Muuntorangaistuksen pituus

(ks. 2 luku 5 § 1 ja 2 momentti)

Muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi.

Markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden sadan markan määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus.

(ks. 2 luku 5 § 3 momentti)

Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää.

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon.

Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

6 §

Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen

(ks. 2 luku 5 § 4 momentti)

Tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Määrätessään muuntorangaistusta yhteisestä sakkorangaistuksesta tuomioistuimen tulee arvioida sellaisten sakkojen, joita ei saa muuntaa vankeudeksi, osuus yhteisestä rangaistuksesta sekä jättää se muuntamatta vankeudeksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Sitä sakon osaa, jolla sakon kokonaisrahamäärä on 3 §:n 2 momentin nojalla korotettu, ei muunneta vankeudeksi.

7 §

Uhkasakon muuntamatta jättäminen

(ks. 2 luku 5 § 4 momentti)

Tuomioistuin voi jättää maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittavan muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) päävelvoitetta on kokonaan tai osaksi noudatettu tai

2) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon velvoitetun henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat.

Rikesakko

8 §

Rikesakko

Rikesakko on markkamäärältään kiinteä sakkoa lievempi varallisuusrangaistus.

Rikesakko saa olla enintään 1 000 markkaa. Eri rikkomuksista määrättävän rikesakon suuruudesta säädetään asetuksella.

(ks. rikesakkolaki 18 § 1 momentti)

Maksamatonta rikesakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi.

9 §

Rikesakkorikkomukset

(ks. rikesakkolaki 1 §)

Rikesakko voidaan määrätä seuraamukseksi virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

(ks. laki rikesakosta tieliikenteessä 1 § ja jätelaki 62 §)

Rikesakko voidaan määrätä tieliikennelain (267/1981) tai sen nojalla annettujen sellaisten säännösten tai määräysten vähäisestä rikkomisesta, jotka koskevat

1) jalankulkijoita,

2) moottorittoman ajoneuvon kuljettajaa,

3) moottorikäyttöisen tai hinattavan ajoneuvon rakennetta, varusteita, kuntoa, moot-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

torikäyttöistä ajoneuvoa kuljetettaessa vaadittavia asiakirjoja, moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevää ja tarpeetonta ajoa, henkilökuljetusta, kuljettajan tai matkustajan henkilökohtaisen suojavälineen käyttöä, muita kuljettajaa koskevia liikennesääntöjä tai liikenteen ohjauslaittein osoitettuja käskyjä, kieltoja tai rajoituksia,

4) suurimman sallitun nopeuden ylittämistä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla taikka

5) ajoneuvon katsastusta ja rekisteröitäväksi ilmoittamista.

Rikesakko voidaan määrätä myös jätelaissa (1072/1993) säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta.

Rikkomuksista, joista 2 ja 3 momentin nojalla voidaan määrätä rikesakko, säädetään tarkemmin asetuksella.

10 §

Rikesakon määrääminen

(ks. rikesakkolaki 6 § 1 momentti)

Rikesakon määrää poliisimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies.

Rikesakkoa ei saa määrätä, jos

1) rikkomus on ollut omiaan aiheuttamaan muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa,

(ks. rikesakkolaki 2 § ja laki rikesakosta tieliikenteessä 2 §)

2) rikkoja on menettelyllään osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä tai

3) on ilmeistä, että asianomistaja tulee rikkomuksen johdosta tekemään syyttämispyynnön syyttäjälle tai poliisille taikka esittämään vahingonkorvausvaatimuksen.

Rikesakon määräämisestä säädetään rikesakkomenettelystä annetussa laissa (66/1983).

11 §

Eri rikkomuksista määrättävä rikesakko

(ks. rikesakkolaki 20 §)

Jos samalla kertaa olisi määrättävä kahdesta tai useammasta rikkomuksesta rikesakko, määrätään rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rikesakko.

Rikesakosta ja sakkorangaistuksesta tai määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta ei saa määrätä yhteistä rangaistusta.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

2.

Laki

rikesakosta tieliikenteessä annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

1 §

Rikesakko voidaan asetuksella säätää seuraamukseksi sellaisesta tieliikennelain (267/81) tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta, josta aiheutuvaa vaaraa tai haittaa on yleensä pidettävä vähäisenä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun rikkomuksen tulee olla helposti todettavissa ja määriteltävissä.

2 §

Rikesakkoa ei voida määrätä, milloin 1 §:ssä tarkoitetusta liikennerikkomuksesta on aiheutunut tai voinut aiheutua muunlaista kuin vähäisenä pidettävää vaaraa tai haittaa taikka rikkoja on osoittanut piittaamattomuutta tieliikennelainsäädäntöön sisältyviä säännöksiä ja määräyksiä kohtaan.

Poliisimiehen on ilmoitettava rikkomuksesta epäillylle syy, milloin rikkomuksesta ei voida 1 momentin säännöksen soveltamisen johdosta määrätä rikesakkoa.

Ehdotus

Tällä lailla kumotaan rikesakosta tieliikenteessä 21 päivänä tammikuuta 1983 annettu laki (68/1983).

(ks. RL 2 a luku 9 § 2 momentti)

(ks. RL 2 a luku 10 §)

(ks. rikesakkomenettelylaki 6 § 2 momentti)

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

3.

Laki

rikesakkolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 21 päivänä tammikuuta 1983 annetun rikesakkolain (66/1983) 2, 3 § ja 20 §, sellaisena kuin niistä on 20 § osaksi laissa 707/1991, sekä

muutetaan lain nimike, 1 ja 6 §, 16 §:n 4 momentti ja 18 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Laki

rikesakkomenettelystä

1 §

Virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, voidaan sen mukaan kuin lailla erikseen säädetään, säätää seuraamukseksi markkamääräl-tään kiinteä rikesakko.

Rikesakosta seuraamuksena Ahvenanmaan itsehallintolain (670/51) nojalla annettujen säännösten ja määräysten rikkomisesta säädetään erikseen.

Rikesakon suuruus säädetään asetuksella. Rikesakko saa olla enintään neljäsataa markkaa.

1 §

Tämän lain mukaisessa menettelyssä ***(rikesakkomenettely)*** *voidaan määrätä rikesakko seuraamukseksi rikkomuksesta, joka rikoslain (39/1889) 2 a luvun 9 §:ssä ja sen nojalla annetulla asetuksella on määritelty rikesakkorikkomukseksi.*

(ks. RL 2 a luku 8 §)

2 §

Rikesakkoa ei saa määrätä, jos samasta rikkomuksesta esitetään rangaistusmääräyslain (148/70) mukainen rangaistusvaatimus tai se ilmoitetaan viralliselle syyttäjälle syytteen nostamista varten.

Rikesakkoa ei saa määrätä, milloin rikkoja on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä eikä myöskään, kun yleinen etu muuten vaatii rikkomuksen käsittelemistä 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

(kumotaan ks. RL 2 a luku 10 § 2 momentti 1 ja 2 kohta)

3 §

Rikesakko voidaan määrätä myös asiassa, jonka käsittelyssä tuomioistuimessa asianomistajalle on varattava tilaisuus käyttää puhevaltaa, jos on ilmeistä, ettei rikkomuksen johdosta esitetä vahingonkorvausvaatimusta.

(kumotaan ks. RL 2 a luku 10 § 2 momentti 3 kohta)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
6 §	6 §
Rikesakon määrää poliisimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies.	(ks. RL 2 a luku 10 § 1 momentti)
Rikesakko määrätään antamalla rikkojalle rikesakkomääräys. Määräyksen tulee sisältää rikkojaa koskevat henkilötiedot, rikkomuksen tekoaika ja -paikka, rikkomuksen laatu, rikesakon määrä sekä määräyksen perusteena olevat lainkohdat. Rikesakkomääräys on sen antajan allekirjoitettava.	Rikesakko määrätään antamalla rikkojalle rikesakkomääräys. Määräyksen tulee sisältää rikkojaa koskevat henkilötiedot, rikkomuksen tekoaika ja -paikka, rikkomuksen laatu, rikesakon määrä sekä määräyksen perusteena olevat lainkohdat. Rikesakkomääräys on sen antajan allekirjoitettava. *Rikesakkomääräyksen antajan on ilmoitettava rikkomuksesta epäillylle syy, jos rikkomuksesta ei voida rikoslain 2 a luvun 10 §:n 2 momentin soveltamisen johdosta määrätä rikesakkoa.*
Ennen rikesakkomääräyksen antamista on rikkomuksesta epäiltyä kuultava.	Ennen rikesakkomääräyksen antamista on rikkomuksesta epäiltyä kuultava.
Rikesakkomääräykseen tulee sisältyä ohjeet siitä, miten asianomaisen tulee menetellä, jos hän tahtoo saattaa rikkomuksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Määräykseen on liitettävä tililleepanokortti rikesakon maksamista varten.	Rikesakkomääräykseen tulee sisältyä ohjeet siitä, miten asianomaisen tulee menetellä, jos hän tahtoo saattaa rikkomuksen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Määräykseen on liitettävä tililleepanokortti rikesakon maksamista varten.
16 §	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Rikesakkomääräys on poistettava, jos sen perusteena oleva teko ei ole tässä laissa tarkoitettu rikkomus tai määräys on muuten perusteeton.	Rikesakkomääräys on poistettava, jos sen perusteena oleva teko ei ole *rikoslain 2 a luvun 9 §:ssä* tarkoitettu *rikesakko*rikkomus tai *jos* määräys on muuten perusteeton.
18 §	18 §
Rikesakkomääräyksen täytäntöönpanosta on voimassa, mitä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta ja sakkojen perimisestä on säädetty. Rikesakkoa ei kuitenkaan saa muuntaa vankeudeksi.	Rikesakkomääräyksen täytäntöönpanosta on voimassa, mitä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta ja sakkojen perimisestä *säädetään. Rikesakon täytäntöönpanossa ei kuitenkaan sovelleta muuntorangaistusta koskevia säännöksiä.*
20 §	(kumotaan, ks. RL 2 a luku 11 §)
Jos samalla teolla on tehty useita rikkomuksia, joista kaikista voi seuraamuksena olla rikesakko, määrätään rikesakko siitä rikkomuksesta, josta on säädetty ankarin rikesakko.	
Rikesakosta ja sakkorangaistuksesta tai määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta ei saa määrätä yhteistä rangaistusta.	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .
	———

4.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rangaistusmääräysmenettelystä 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (692/1993) 11 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	11 §
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
	Jos rangaistusvaatimuksen saanut vastustaa vaatimusta yksinomaan päiväsakon rahamäärän osalta, rangaistusmääräyksen antaja voi hänelle toimitetun selvityksen perusteella 1 momentin 1 kohdan estämättä antaa rangaistusmääräyksen rangaistusvaatimuksen saaneen vaatimalla tavalla viemättä asiaa tuomioistuimeen.
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

5.

Laki

jätelain 62 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 3 päivänä joulukuuta 1993 annetun jätelain (1072/1993) 62 §, sellaisena kuin se on laissa 712/1995, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
62 §	62 §
Rikesakko	*Rikesakko*
Tämän lain 19 §:ssä tarkoitetun roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta voi poliisi määrätä asetuksella säädettävän suuruisen rikesakon. Muutoin rikesakosta on voimassa, mitä rikesakkolaissa (66/83) tai sen nojalla annetuissa säännöksissä säädetään.	*Rikesakosta seuraamuksena 19 §:ssä tarkoitetun roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta säädetään rikoslain 2 a luvun 9 §:n 3 momentissa ja mainitun 9 §:n nojalla annetulla asetuksella.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

6.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luvun 12 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 623/1996, sekä

lisätään 6 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 10 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

6 luku

Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteisösakosta

10 a §

Virallinen syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan, jos

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä eikä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18–vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta, tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat,

eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Virallinen syyttäjä voi rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 26 §:ssä mainituilla perusteilla jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman uhkasakon sijaan, jollei tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää vaatimatta muuntorangaistusta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erik-

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	seen säädetään.
12 §	12 §
Sen jälkeen kun alioikeuden päätös muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa on julistettu, ei muunnettavina olleiden sakkojen perimistä ulosottotoimin saa jatkaa. Jos muuntorangaistus on jätetty määräämättä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/96) 26 §:n nojalla, sakkojen perimistä kuitenkin jatketaan.	Sen jälkeen kun *tuomioistuin on määrännyt muuntorangaistuksen*, muunnettavina olleiden sakkojen perimistä ulosottotoimin ei saa jatkaa. *Jos muuntorangaistusta ei ole määrätty, sakkojen perimistä jatketaan.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

7.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 32 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 32 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen seuraavasti:

Voimassa oleva laki

32 luku

Miten rahat ja sakot tämän lain mukaan ovat laskettavat, maksettavat ja jaettavat

1 §

Kaikilla rahoilla ja sakoilla tässä lakikirjassa tarkoitetaan talareita, markkoja ja äyrejä hopearahaa. Kun ei ole määrätty, kenelle sakot ovat tulevat, menkööt ne kolmijakoon; kuningas ottakoon yhden osan, kihlakunta tahi kaupunki toisen ja asianomistaja kolmannen. Jos asianomistaja ei ole kantanut, ottakoon hänen osansa se, joka kantoi ja jolla oli oikeus kantaa.

2 §

Tässä oikeudenkäymiskaaressa säädetyt sakot, milloin ei ole toisin sanottu, sekä kaikki muut sakot ja uhkasakot, jotka yleisen lain ja erityisten asetusten mukaan kuuluvat tuomareille ja virkamiehille yksinänsä, menkööt Kuninkaalle; ja sitä, joka ei voi sakkoa maksaa, rangaistakoon niinkuin Ulosottokaaren 10 luvun 1 §:ssä on sanottu.

3 §

Kihlakunnan sakkoraha-osasta saakoon Kihlakunnantuomari yhden kolmanneksen, Lautakunta toisen, Kihlakunta kolmannen. Raastuvanoikeudessa saakoon Pormestari kahdenkertaisen osan Raatimiehen suhteen.

Ehdotus

32 luku

Uhkasakko

1 §

Uhkasakko, jonka asettaminen kuuluu yleisen tuomioistuimen toimivaltaan tai joka asetetaan oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi, asetetaan markkamäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

8.

Laki

uhkasakkolain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 14 päivänä joulukuuta 1990 annetun uhkasakkolain (1113/1990) 2 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Soveltamisalan rajoitukset	*Soveltamisalan rajoitukset*
Tämä laki ei koske oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavaa *eikä rangaistuksena tuomittavaa* uhkasakkoa.	Tämä laki ei koske oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi asetettavaa uhkasakkoa.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

9.

Laki

verotustietojen luovuttamisesta sakotusta varten

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(ks. kumottu vuoden 1999 loppuun asti sovellettava verotuslain (482/1958) 132 § 2 momentti)	1 § *Verohallinto luovuttaa pyynnöstä verovelvollista koskevine tunnistetietoineen syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille sekä tuomioistuimille verovelvollisen tuloja ja varallisuutta koskevia tietoja sekä muita verotustietoja, jotka rikoslain (39/1889) 2 a luvun 2 §:n mukaan ovat tarpeen päiväsakon suuruuden määräämistä varten.* *Tiedot voidaan luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla.*
	2 § Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta ja se on voimassa 31 päivään joulukuuta 1999.

Liite 2

Asetus

päiväsakon rahamäärästä

Oikeusministerin esittelystä säädetään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 a luvun 2 §:n 5 momentin nojalla, sellaisena kuin se on laissa / :

1 §

Keskimääräinen kuukausitulo

Sakotettavan keskimääräinen kuukausitulo lasketaan puhtaasta ansio- ja pääomatulosta. Tulosta vähennettäviä veroja ja maksuja ovat:

1) valtion tulovero ansio- ja pääomatulosta;
2) kunnallisvero;
3) kirkollisvero;
4) varallisuusvero;
5) vakuutetun kansaneläkevakuutusmaksu;
6) vakuutetun sairausvakuutusmaksu;
7) työntekijän työeläkevakuutusmaksu;
8) palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu;
9) jäännnösveron korot;
10) veronkorotus; ja
11) ennakon viivekorko.

2 §

Peruskulutusvähennys

Peruskulutusvähennyksen suuruus on 1 500 markkaa.

3 §

Elatusvelvollisuus

Sakotettavan elatuksen varassa olevasta puolisosta ja alaikäisestä lapsesta tai sakotettavan puolison alaikäisestä lapsesta vähennetään päiväsakon rahamäärästä jokaisen osalta 15 markkaa. Puolisoon rinnastetaan henkilö, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää sakotettavan kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

4 §

Varallisuus

Jos sakotettavalla on verotettavaa varallisuutta vähintään 500 000 markkaa, päiväsakon rahamäärää korotetaan 20 markalla. Jos varallisuutta on vähintään 1 000 000 markkaa, sakon rahamäärää korotetaan 40 markalla.

5 §

Päiväsakon vähin rahamäärä

Päiväsakon rahamäärää ei saa vahvistaa pienemmäksi kuin 40 markkaa.

6 §

Pennimäärien pyöristäminen

Päiväsakon rahamäärä vahvistetaan täysin markoin siten, että markkojen yli menevät pennit jätetään ottamatta lukuun.

7 §

Sakon vähin kokonaisrahamäärä

Tieliikennelaissa (267/1981) tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä säädetyn suurimman sallitun nopeuden ylityksestä tuomittavan sakon vähin kokonaisrahamäärä on mopoilijalle 300 markkaa ja muulle moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle 700 markkaa.

8 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä kuuta .

Liite 3

Asetus

rikesakkorikkomuksista

Oikeusministerin esittelystä säädetään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 a luvun 9 §:n 4 momentin nojalla, sellaisena kuin se on laissa / :

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä asetuksessa tarkoitetusta rikkomuksesta voidaan määrätä seuraamukseksi rikesakko, jollei rikoslain (39/1889) 2 a luvun 10 §:n 2 momentista muuta johdu.

2 §

Rikesakon suuruus

Rikesakon suuruus on 50, 100, 200, 300, 400, 500, 600 tai 700 markkaa sen mukaan kuin jäljempänä säädetään.

Tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisesta määrättävä rikesakko

3 §

Jalankulkurikkomukset

Jalankulkijalle voidaan määrätä 50 markan rikesakko, jos hän rikkoo tieliikennelain (267/1981) tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

4 §

Moottorittoman ajoneuvon kuljettajan rikkomukset

Polkupyöräilijälle tai muulle moottorittoman ajoneuvon kuljettajalle voidaan määrätä 100 markan rikesakko, jos hän rikkoo tieliikennelain tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Rikesakkoa ei kuitenkaan saa määrätä, jos polkupyöräilijä tai muu moottorittoman ajoneuvon kuljettaja rikkoo tieliikennelain 100 §:n liikennejuopumusta moottorittomalla ajoneuvolla koskevaa säännöstä.

5 §

Moottorikäyttöisen ajoneuvon asiakirjoja koskevat rikkomukset

Moottorikäyttöistä ajoneuvoa kuljetettaessa vaadittavien asiakirjojen mukana pitämistä koskevien tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisesta voidaan kuljettajalle määrätä 100 markan rikesakko.

6 §

Moottorikäyttöistä ajoneuvoa koskevat varusterikkomukset

Moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan avoneuvon rakennetta, varusteita tai kuntoa koskevien tieliikennelain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisesta voidaan kuljettajalle taikka omistajalle tai pysyvälle haltijalle määrätä 200 markan rikesakko.

Mopoilijalle, mopon omistajalle tai pysyvälle haltijalle voidaan 1 momentissa tarkoitetusta rikkomuksesta määrätä 100 markan rikesakko.

7 §

Henkilökohtaisen suojavälineen käyttöä koskevat rikkomukset

Henkilö- ja pakettiauton kuljettajalle ja matkustajalle voidaan tieliikennelain vastaisesta turvavyön käyttämättä jättämisestä ajon aikana määrätä 200 markan rikesakko. Samansuuruinen rikesakko voidaan määrätä myös kuljettajalle, holhoojalle tai huoltajalle tieliikennelain 88 §:n 4 momentissa säädetyn velvollisuuden laiminlyömisestä.

Moottoripyörän tai moottorikelkan kuljettajalle, mopoilijalle tai 15 vuotta täyttäneelle moottoripyörän, moottorikelkan tai mopon matkustajalle voidaan määrätä malliltaan hyväksytyn suojakypärän käyttämättä jättämisestä ajon aikana 200 markan rikesakko.

8 §

Nopeusrajoituksen rikkominen moottorikäyttöisellä ajoneuvolla

Jos suurin sallittu nopeus on enintään 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle voidaan määrätä suurimman sallitun nopeuden ylityksestä:
1) enintään 15 kilometrillä tunnissa 500 markan rikesakko, ja
2) yli 15 kilometrillä tunnissa ja enintään 20 kilometrillä tunnissa 700 markan rikesakko.

Jos suurin sallittu nopeus on yli 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle voidaan määrätä suurimman sallitun nopeuden ylityksestä:
1) enintään 15 kilometrillä tunnissa 400 markan rikesakko, ja
2) yli 15 kilometrillä tunnissa ja enintään 20 kilometrillä tunnissa 600 markan rikesakko.

Mopoilijalle voidaan kuitenkin määrätä suurimman sallitun nopeuden ylityksestä enintään 15 kilometrillä tunnissa 300 markan rikesakko.

9 §

Muut moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan liikennesääntörikkomukset

Moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle voidaan määrätä tieliikennelain 1 tai 2 lukuun tai tieliikenneasetukseen (182/1982) sisältyvien liikennesääntöjen taikka liikennemerkeillä osoitettujen käskyjen, kieltojen, rajoitusten tai määräysten muusta kuin tämän asetuksen 8 §:ssä tarkoitetusta rikkomisesta 300 markan rikesakko.

Rikesakkoa ei kuitenkaan saa määrätä, milloin moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja on rikkonut tieliikennelain 3 §:n 2 momentin, 4 §:n 1 momentin, 6, 7 tai 10 §:n, 12 §:n 1 momentin, 14, 17-24 tai 29-33 §:n säännöksiä taikka tieliikenneasetuksen 5 tai 6 §:n, 22 §:n 1 momentin 1 kohdan, 26 §:n tai 34 §:n 2 momentin säännöksiä taikka 14 §:n liikennemerkkien 222, 231 tai 232, tai 16 §:n liikennemerkkien 344-347, 351, 391 tai 392 tarkoittamia käskyjä, kieltoja, rajoituksia tai määräyksiä.

Mopoilijalle 1 momentissa tarkoitetusta rikkomuksesta määrättävä rikesakko on kuitenkin 200 markkaa. Tällainen rikesakko voidaan määrätä mopoilijalle 2 momentin säännöksestä poiketen myös tieliikenneasetuksen 22 §:n 1 momentin 1 kohdan tai 26 §:n säännösten rikkomisesta.

10 §

Moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevä ja tarpeeton ajo

Tieliikennelain 86 §:n ja ajoneuvon käytöstä tiellä annetun asetuksen (1257/1992) 4 §:n moottorikäyttöisen ajoneuvon häiritsevää tai tarpeetonta ajoa koskevien säännösten rikkomisesta voidaan kuljettajalle määrätä 200 markan rikesakko.

11 §

Ajoneuvon katsastusta ja rekisteröitäväksi ilmoittamista koskevat rikkomukset

Katsastamattoman tai rekisteröitäväksi ilmoittamattoman ajoneuvon käyttämisestä voidaan kuljettajalle määrätä 200 markan rikesakko.

12 §

Moottorikäyttöisen ajoneuvon henkilökuljetusta koskevat rikkomukset

Moottorikäyttöisen ajoneuvon henkilökuljetusta ja matkustajien sijoittamista koskevien säännösten rikkomisesta voidaan kuljettajalle määrätä 300 markan rikesakko.

Rikesakko seuraamuksena jätelain rikkomisesta

13 §

Roskaamiskiellon vähäinen rikkominen

Jätelain (1072/1993) 19 §:ssä säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta poliisi voi määrätä roskaajalle 300 markan rikesakon.

Voimaantulo

14 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta .

Liite 4

Asetus

jäteasetuksen 24 §:n kumoamisesta

Oikeusministerin esittelystä säädetään:

1 §

Tällä asetuksella kumotaan 22 päivänä joulukuuta 1993 annetun jäteasetuksen (1390/1993) 24 §, sellaisena kuin se on asetuksessa 775/1997.

2 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta .